

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΜΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ»

Σπουδάστρια: Κ. Αλεξανδρίδη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Σ. Μπουτσιούκη

Εξετάστρια: Δ. Αναγνωστοπούλου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**«Οι ευρωπαϊκές πολιτικές για την κοινωνική ένταξη υπηκόων
τρίτων χωρών μέσω της εκπαίδευσης και η έμφυλη παράμετρος»**

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Αικατερίνη Αλεξανδρίδη

Αφιερώνω την παρούσα διπλωματική στην οικογένεια μου.

Περίληψη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί από την ίδρυση της πόλο έλξης μεταναστευτικών πληθυσμών. Υπολογίζεται ότι στα κράτη-μέλη της διαμένουν πλέον νόμιμα περισσότεροι από 25 εκατομμύρια μετανάστες/τριες. Η μεταναστευτική πολιτική της Ένωσης έχει ωριμάσει μέσα από τις Συνθήκες σταθμούς (Σένγκεν, Μάαστριχτ, Άμστερνταμ κ.τ.λ.) και στοχεύει αφενός στη συντονισμένη διαχείριση των εισροών, αφετέρου στην ομαλή ένταξη τους στο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Από το 2014 και έπειτα, η ΕΕ βρίσκεται αντιμέτωπη και με τη νέα διττή πρόκληση αφενός διαχείρισης των έντονων προσφυγικών ροών προς το εσωτερικό της, αφετέρου ανάπτυξης εργαλείων με στόχο την ένταξη τους στον κοινωνικό κορμό. Ως τομέας πολιτικής προτεραιότητας για την επίτευξη της ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών αναγνωρίζεται η εκπαίδευση, η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την απασχόληση. Έτερο ζήτημα που προκύπτει είναι η συμπερίληψη της έμφυλης παραμέτρου στις ενταξιακές πολιτικές της Ένωσης και η διασφάλιση της πρόσβασης και των δύο φύλων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πόσο αποτελεσματικά είναι όμως τα πολιτικά εργαλεία και μέτρα που έχουν υιοθετηθεί για την κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ένωση; Η εκπαίδευση ως πυλώνας της ενταξιακής διαδικασίας και αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα έχει αποτελέσει πράγματι πολιτική πορευτική; Υπάρχει ουσιαστικός οριζόντιος συντονισμός μεταξύ των πολιτικών ένταξης και των πολιτικών κατά των έμφυλων διακρίσεων;

Σκοπός λοιπόν, της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνηθούν οι πολιτικές ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπό το πρίσμα της εκπαίδευσης, και να διαπιστωθεί κατά πόσο τα μέτρα που έχουν ληφθεί και τα εργαλεία που έχουν υιοθετηθεί επιτυγχάνουν να άρουν τα εμπόδια της πρόσβασης αυτών των πληθυσμών στην τυπική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων. Ως επιμέρους στόχοι τίθενται η εξέταση των ευρωπαϊκών πολιτικών κατά των έμφυλων διακρίσεων και του οριζόντιου συντονισμού τους με τις ενταξιακές πολιτικές αλλά και ο εντοπισμός εθνικών πρωτοβουλιών, οι οποίες λειτουργούν ως βέλτιστες πρακτικές στους προαναφερθέντες τομείς πολιτικής.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτικές ένταξης, Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκπαίδευση, Πολιτικές κατά των έμφυλων διακρίσεων.

Abstract

The European Union has been a pole of attraction for migrant populations. It is estimated that more than 25 million immigrants are legally residing in its member states. The immigration policy of the Union has matured through the Treaties (Schengen, Maastricht, Amsterdam, etc.) and aims to manage, in a coordinated manner, the immigrant inputs and to achieve their economic, political and social integration. From 2014 onwards, the EU is also facing the new dual challenge of managing intensive refugee flows, and developing tools to integrate them into the social fabric. Education is recognized as a policy priority for achieving the integration of third-country nationals, and also as a prerequisite for employment. Another issue is the inclusion of the gender dimension in the Union's integration policies and the guarantee that both genders have access to the educational process.

But how effective are the political tools and measures adopted for the social integration of third-country nationals in the Union? Has education, as a pillar of the integration process and an inalienable human right, indeed been a political priority? Is there an effective horizontal coordination between integration policies and policies against gender discrimination?

The aim of this diploma thesis is to investigate the European Union's integration policies of third country nationals, in the light of education, and to ascertain whether the measures taken and the tools adopted are effective and capable to remove the obstacles to these populations' access in formal education at all levels. Specific objectives include examining European policies against gender discrimination and their horizontal coordination with integration policies, as well as identifying national initiatives that act as best practices in the above-mentioned policy areas.

Keywords: Integration Policies, European Union, Education, Policies Against Gender Discrimination.

Περιεχόμενα

Περίληψη	σελ. 4
1. Εισαγωγή	σελ. 8
2. Εννοιολογικό πλαίσιο – Ορισμοί	σελ. 13
2.1 Το δικαίωμα στην εκπαίδευση	σελ. 16
2.2 Η έμφυλη παράμετρος	σελ. 19
3. Ευρωπαϊκές Πολιτικές	σελ.22
3.1 Πολιτικές ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών	σελ. 22
3.1.1 Εθνικές Πρωτοβουλίες	σελ. 30
3.1.1.1 Γερμανία	σελ. 30
3.1.1.2 Αυστρία	σελ. 32
3.1.1.3 Γαλλία	σελ. 33
3.1.1.4 Λιθουανία	σελ. 33
3.1.1.5 Ολλανδία	σελ. 34
3.1.1.6 Ελλάδα	σελ. 35
3.2 Πολιτικές κατά των έμφυλων διακρίσεων	σελ. 36
3.3 Οριζόντιος συντονισμός πολιτικών ένταξης και πολιτικών κατά των έμφυλων διακρίσεων	σελ. 37
3.3.1 Βέλτιστες Πρακτικές	σελ. 38
3.3.1.1 Λουξεμβούργο	σελ. 39
3.3.1.2 Φινλανδία	σελ. 39
4. Εκπαίδευση και ένταξη – Οι προκλήσεις	σελ. 40
4.1 Αναγνώριση τίτλων σπουδών	σελ. 40
4.2 Αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων	σελ. 43
5. Έρευνα	σελ. 45
5.1 Προβληματική και στόχος	σελ. 45
5.2 Μεθοδολογία	σελ. 47
5.3 Ανάλυση δείγματος	σελ. 49
5.4 Ανάλυση δεδομένων – Συζήτηση	σελ. 52
6. Συμπεράσματα	σελ. 59
7. Βιβλιογραφία	σελ. 62
8. Παράρτημα	σελ. 71

8.1 Ελληνικό ερωτηματολόγιο	σελ. 71
8.2 Αγγλικό ερωτηματολόγιο	σελ. 79
8.3 Σχήματα	σελ. 87

1. Εισαγωγή

Ο χώρος της Ευρώπης αποτελούσε ανέκαθεν προορισμό τόσο για μεταναστευτικούς, όσο και για προσφυγικούς πληθυσμούς. Πριν ακόμα από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) το 1957, με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, εντοπίζονται μεταναστευτικά ρεύματα εντός της Ευρώπης. Την περίοδο μεταξύ του 1945 και του 1960 η Ευρώπη διήνυσε περίοδο ανοικοδόμησης των χωρών μετά από τις ολέθριες επιπτώσεις του Πολέμου. Πρόκειται για μια περίοδο αποαποικισμού, κατά την οποία οι πληθυσμοί μετακινούνταν εξαιτίας της λήξης του πολέμου και οι άποικοι και το εργατικό δυναμικό επέστρεφαν από τις αποικίες. Σύμφωνα με τον Zimmerman (1994), αυτή αποτελεί την πρώτη φάση μετανάστευσης στην Ευρώπη.

Η δεύτερη φάση εντοπίζεται στην περίοδο 1955-1973 και πρόκειται για περίοδο μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από το Νότο προς τις Βόρειες χώρες της Ευρώπης. Παρατηρείται εδώ μια χρονική σύμπτωση της τάξης των πέντε χρόνων μεταξύ πρώτης και δεύτερης φάσης, η οποία οφείλεται στην ανομοιογένεια μεταναστευτικών κινήτρων εκείνης της μεταβατικής περιόδου.

Την τρίτη φάση αποτελεί το διάστημα μεταξύ του 1974 και του 1988 όπου παρατηρείται μείωση του φαινομένου της μετανάστευσης καθώς μειώθηκε η ζήτηση των χωρών υποδοχής για νέο εργατικό δυναμικό.

Η τέταρτη και τελευταία φάση έχει ως σημείο εκκίνησης το 1988 και χαρακτηρίζεται από μετακινήσεις πληθυσμών από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη (Χλέτσος, 2001: 20-21).

Σύμφωνα με το European University Institute υπολογίζεται ότι στην Ε.Ε. κατοικούν πλέον περίπου 25.000.000 μετανάστες/τριες, ενώ εκείνοι που διαμένουν χωρίς άδεια αγγίζουν τα 4.000.000 χωρίς να καθίσταται εφικτή μια ακριβής μέτρηση (Zapata-Barrero et al., 2013).

Σύμφωνα πάλι με τη Eurostat, για το έτος 2013 ο αριθμός των μεταναστών/τριών διαφέρει σημαντικά από κράτος-μέλος σε κράτος-μέλος και σχετίζεται με τις ιδιομορφίες του και τη μεταναστευτική του παράδοση. Στη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο ο αριθμός αυτός υπολογίζεται σε 692.700 και 526.000 μετανάστες/τριες αντιστοίχως και βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με την προγενέστερη παράδοση των δύο αυτών χωρών. Μεγάλος επίσης αριθμός μεταναστών διαμένει και στη Γαλλία, την Ιταλία, την Ισπανία, το Βέλγιο, την Ελβετία και την Πολωνία.

Από το συνολικό αριθμό μεταναστών στην Ε.Ε., το ποσοστό μη ευρωπαϊών πολιτών κυμαινόταν στα περισσότερα κράτη μέλη από 20 έως 35%, με αυξημένο ωστόσο ποσοστό σε Βουλγαρία (64,5%), Ισπανία (56,2%), Ιταλία (65,5%), Ρουμανία (60,1%) και Σουηδία (55,4%) (Eurostat-Migration and migrant population statistics, 2013).

Ως προς τις χώρες προέλευσης παραδίδονται τα εξής στοιχεία (Eurostat, Main countries of citizenship and birth of the foreign foreign-born population, 2014):

ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ	ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ
ΒΕΛΓΙΟ	Υπήκοοι Ιταλίας, Γαλλίας και Ολλανδίας
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	Υπήκοοι Ρωσίας, Τουρκίας
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	Υπήκοοι Τουρκίας, Πολωνίας, Ιταλίας και Ελλάδας
ΔΑΝΙΑ	Υπήκοοι Πολωνίας και Τουρκίας
ΕΣΘΟΝΙΑ	Υπήκοοι Ρωσίας και Λουξεμβούργου
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	Υπήκοοι Πολωνίας, Ινδίας, Ιρλανδίας και Πακιστάν
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	Υπήκοοι Πολωνίας και Αγγλίας
ΙΣΠΑΝΙΑ	Υπήκοοι Ρουμανίας και Μαρόκου
ΙΤΑΛΙΑ	Υπήκοοι Ρουμανίας, Αλβανίας και Μαρόκου
ΛΕΤΟΝΙΑ	Υπήκοοι Ρωσίας και ανιθαγενείς
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	Υπήκοοι Ρωσίας
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	Υπήκοοι Ρουμανίας και Γερμανίας
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	Υπήκοοι Πολωνίας και Τουρκίας
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	Υπήκοοι Βραζιλίας και Πράσινου Ακρωτήριου

ΡΟΥΜΑΝΙΑ	Υπήκοοι Μολδαβίας και Τουρκίας
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	Υπήκοοι Τσεχίας και Ουγγαρίας
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	Υπήκοοι Βοσνίας/Ερζεγοβίνης και Κόσοβου
ΣΟΥΗΔΙΑ	Υπήκοοι Φινλανδίας, Πολωνίας και Σομαλίας
ΤΣΕΧΙΑ	Υπήκοοι Ουκρανίας και Σλοβακίας
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	Υπήκοοι Εσθονίας και Ρωσίας

Για τα υπόλοιπα οκτώ κράτη μέλη (Αυστρία, Γαλλία, Ελλάδα, Κροατία, Κύπρο, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Πολωνία) δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Τα ευρωπαϊκά κράτη, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90, έχοντας αντιληφθεί τις διαστάσεις του μεταναστευτικού φαινομένου, άρχισαν να δραστηριοποιούνται ακολουθώντας εθνικές πολιτικές με στόχο τη διαχείριση ή/και καταστολή του φαινομένου. Βασικό κριτήριο για την άσκηση αυτών των πολιτικών ήταν η διάκριση μεταξύ υπηκόων των κρατών-μελών της ΕΕ και υπηκόων τρίτων χωρών.

Το 1985 υπεγράφη η Συνθήκη του Σέγκεν, η οποία λαμβάνοντας υπόψη αυτήν ακριβώς την παράμετρο, προέβλεπε την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών και την ελεύθερη μετακίνηση τους εντός ΕΕ στα πλαίσια της ενοποιημένης αγοράς, ενώ παράλληλα καθιστούσε την ΕΕ ένα κλειστό σύνολο κρατών απέναντι σε άλλα κλειστά σύνολα κρατών (π.χ. Η.Π.Α, Αφρική). Στόχος ήταν η μεγαλύτερη κινητικότητα εντός της ΕΕ με αυστηρότερη πολιτική ελέγχου στα σύνορα (Χλέτσος, 2001: 35).

Το 1997, με την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά μία συντονισμένη προσπάθεια για κοινή μεταναστευτική πολιτική των κρατών-μελών της Ένωσης, με προσανατολισμό την ελεγχόμενη ροή του μεταναστευτικού δυναμικού (Καψάλης et al., 2005: 45-53).

Η Ευρώπη αντιμετωπίζει πλέον και μια άνευ προηγουμένου αύξηση του αριθμού των αιτουμένων ασύλου και των προσφύγων. Αυτές οι ροές έχουν ασκήσει σημαντική πίεση στις δημόσιες αρχές σε πολλά κράτη μέλη.

Βάσει των διαθέσιμων πληροφοριών, ο αριθμός των αιτούντων άσυλο σε κράτη μέλη της ΕΕ υπερδιπλασιάστηκε από το 2014 έως το 2015, αγγίζοντας περίπου τα 1,26 εκατομμύρια άτομα. Σχεδόν το ένα τρίτο του συνολικού αριθμού αποτελούν οι ανήλικοι. (Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, 2015^α- 2015^β).

Την άνοιξη του 2015, παρατηρήθηκε ξαφνική αλλαγή στις ροές του πληθυσμού μεταξύ των νότιων και βόρειων ακτών της Μεσογείου. Ο συνολικός αριθμός νέων αιτούντων άσυλο αυξήθηκε κατά 31.000 από τον Απρίλιο (58.000) έως τον Ιούνιο (89.000). Ο αριθμός των νέων υποψηφίων που προέρχονται από τη Συρία σχεδόν διπλασιάστηκε, από 11.000 σε σχεδόν 21.000 (Eurostat, First Time Asylum Applicants by Citizenship, EU-28, Absolute Change Between Q2 2014 and Q2, 2015). Το κύμα των προσφύγων αυξήθηκε σημαντικά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες με την έλευση προσεγγιστικά 190.000 Συρίων κατά το διάστημα Ιουλίου, Αυγούστου και Σεπτεμβρίου 2015. Μέχρι το τέλος του Οκτωβρίου, 507.000 Συριοί αναζητούσαν ή είχαν ήδη εξασφαλίσει στέγη εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (UNHCR, EUROPE: Syrian Asylum Applications, 2015).

Το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων (400.000) εισερχόταν στην Ένωση μέσω της Ελλάδας από την Τουρκία. Τον Σεπτέμβριο του 2015, 153.000 άτομα διήλθαν από την ηπειρωτική Τουρκία στα ελληνικά νησιά της Λέσβου και της Κω. Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο, ότι στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας από το 2014 έχουν καταγραφεί περισσότεροι από 10.000 θάνατοι στη Μεσόγειο θάλασσα, , ενώ υπολογίζεται ότι ανάμεσα τους συγκαταλέγονται κατά μέσο όρο δύο απώλειες ανηλίκων ημερησίως (IOM, 2016).

Αν και η Ελλάδα και η Ιταλία παρέμειναν οι σημαντικότερες χώρες διέλευσης, εντούτοις λίγοι ήταν οι πρόσφυγες που υπέβαλαν αιτήσεις ασύλου σε αυτές. Όσον αφορά τη διαμετακόμιση, οι ροές μέσω της Ουγγαρίας, της Κροατίας και της Σλοβενίας αποδείχθηκαν σημαντικές το 2015. Η Γερμανία και η Σουηδία, από την άλλη πλευρά, αποτέλεσαν τις κύριες χώρες προορισμού και κατέγραψαν τον μεγαλύτερο αριθμό αιτούντων άσυλο για το έτος 2015, ενώ η Αυστρία αποτέλεσε τόσο χώρα διέλευσης όσο και χώρα προορισμού. (European Commission, Institutional Paper 033, 2016: 3).

Ως προς τα δημογραφικά στοιχεία αυτών των πληθυσμών, αν και αποτελούν μία ετερογενή ομάδα, παρατηρείται ότι η μεγαλύτερη μερίδα είναι νεαροί άνδρες σε ηλικία εργασίας. Μέχρι το 2015, το μερίδιο που αντιπροσώπευαν οι Σύριοι ανερχόταν προσεγγιστικά σε 70%. Το υπόλοιπο 18% ήταν Αφγανοί, ενώ 4% αποτελούσαν οι Ιρακινοί (UNHCR, Refugee Sea Arrivals in Greece this year Approach 400,000, 2015). Ως αποτέλεσμα, σημειώθηκε αύξηση του ποσοστού των αιτούντων που αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες της

τάξης του 6% από το 2014 έως το 2015 (European Commission, Institutional Paper 033, 2016: 3).

Ως προς το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης των αιτούντων άσυλο, παρατηρείται να είναι χαμηλότερο από αυτό των ιθαγενών, με σχετικά μεγάλο ποσοστό χαμηλής ειδίκευσης. Το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού στη χώρα της ιθαγένειας του αιτούντος άσυλο, αναλογικά, φαίνεται να είναι χαμηλότερο από αυτό στα κράτη μέλη της ΕΕ (World Development Indicators-World Bank, 2016).

Δεδομένων των εξελίξεων, εκτιμάται ότι μία ύφεση του φαινομένου των προσφυγικών ροών στην ΕΕ δεν είναι πιθανή τα επόμενα έτη καθώς δεν διαφαίνεται κάποια ειρηνική λύση στη σύγκρουση στη Συρία, η οποία αποτελεί την κύρια χώρα προέλευσης των αιτούντων ασύλο (Alicic et al., 2016: 1).

Ζήτημα πρόκληση για την Ένωση αποτελεί, λοιπόν, η δαπάνη πόρων για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης αυτών των πληθυσμών προκειμένου αφενός να καταστεί εφικτή η επιβίωση τους στα κράτη υποδοχής, αφετέρου να οφηληθεί μακροπρόθεσμα η ίδια η Ένωση από την οικονομική και δημογραφική ανανέωση που θα επιφέρουν.

Με την υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για την Ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών, της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για την Μετανάστευση αλλά και άλλων μεμονωμένων παρεμβάσεων, κλειδί για την επίτευξη του στόχου αναδεικνύεται η εκπαίδευση και το αναφαίρετο δικαίωμα της πρόσβασης σε αυτήν. Πρόκειται για ζήτημα υψίστης πολιτικής σημασίας και κρίνεται ως προτεραιότητα.

Επιπρόσθετα, προκύπτει η διαπιστωμένη ανάγκη για την υπερπήδηση τεχνικών και γραφειοκρατικών σκοπέλων, όπως η αναγνώριση τίτλων σπουδών και επαγγελματικών προσόντων που αποκτήθηκαν σε τρίτη χώρα, και εν συνεχεία η τοποθέτηση των υπηκόων τρίτων χωρών σε εκπαιδευτικές μονάδες προκειμένου να αρχίσει ή να συνεχιστεί η φοίτηση τους ώστε να μπορέσουν να εισαχθούν μακροπρόθεσμα στην αγορά εργασίας.

Κομβικό, τέλος, ζήτημα που πρέπει να ληφθεί υπόψη στην ενταξιακή διαδικασία για την Ένωση είναι η συμπερίληψη της έμφυλης παραμέτρου στην υιοθέτηση πολιτικών, καθώς παρατηρείται μία ανησυχητική απουσία οριζόντιου συντονισμού μεταξύ των πολιτικών περί ισότητας φύλων που έχουν αναπτυχθεί από την ίδρυση της ακόμα και των πολιτικών ένταξης που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια.

2. Εννοιολογικό πλαίσιο – Ορισμοί

Σ' αυτό το σημείο, καθίσταται κρίσιμο να ορισθούν οι έννοιες του υπηκόου τρίτης χώρας, του πρόσφυγα, του ανιθαγενή, του δικαιούχου επικουρικής προστασίας, του ασυνόδευτου ανηλίκου και του μετανάστη, προκειμένου να μην υπάρχουν εννοιολογικές ασάφειες.

Ως **υπήκοος τρίτης χώρας** ορίζεται το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ιθαγένεια κράτους - μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, 1981).

Η Σύμβαση της Γενεύης Περί του Καθεστώτος των Προσφύγων η οποία έχει υπογραφεί από συνολικά 140 κράτη παγκοσμίως, αποτέλεσε το πρώτο «εργαλείο» για τον ορισμό των προσφύγων και των κοινωνικών δικαιωμάτων που οφείλουν να απολαμβάνουν από τα κράτη που υπέγραψαν το έγγραφο. Η υπογραφή της Σύμβασης προέκυψε ως ανάγκη για την παροχή προστασίας στους πρόσφυγες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στο άρθρο 1 διευκρινίζεται ότι ο όρος **πρόσφυγας** εφαρμόζεται επί *«Παντός προσώπου όπερ συνεπεία γεγονότων επελθόντων πρό της 1ης Ιανουαρίου 1951 και δεδικοιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή , λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην.»* (Σύμβαση της Γενεύης Περί του Καθεστώτος των Προσφύγων, 1951). Κύρια υπεύθυνες για την προστασία των προσφύγων είναι οι χώρες υποδοχής.

Το 1967 καταρτίστηκε το Πρωτόκολλο για το Καθεστώς των Προσφύγων, το οποίο κατήργησε τους γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς που έθετε η αρχική Σύμβαση του 1951, καθώς εμφανίστηκαν νέες προσφυγικές καταστάσεις μετά την πάροδο της 1^{ης} Ιανουαρίου 1951. Οφείλει να σημειωθεί ότι το Πρωτόκολλο αποτελεί ανεξάρτητο έγγραφο, και η υπογραφή του δεν απευθύνεται αποκλειστικά σε κράτη μέλη της Σύμβασης (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, 2009: 8).

Επιπρόσθετα, το άρθρο 1^A της Σύμβασης του 1951, περιλαμβάνει και τους καταστατικούς πρόσφυγες, προκειμένου να εξασφαλίσει μία ροή στη διεθνή προστασία των προσφύγων. Σύμφωνα με το άρθρο, ο όρος **καταστατικός πρόσφυγας** εφαρμόζεται επί: *«Παντός προσώπου όπερ έχει θεωρηθή πρόσφυζ κατ' εφαρμογήν των Συμφωνιών της 12ης Μαΐου 1926 και 30ης Ιουνίου 1928, ή των Συμβάσεων της 28ης Οκτωβρίου 1933 και 10ης*

Φεβρουαρίου 1938, του Πρωτοκόλλου της 14ης Σεπτεμβρίου 1939 ή κατ' εφαρμογήν του Καταστατικού της Διεθνούς Οργανώσεως Προσφύγων» (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, 2009: 14).

Η έννοια του **ανιθαγενή** ορίστηκε επισήμως με τη Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανιθαγενών, σύμφωνα με την οποία ο όρος «υποδηλοί πρόσωπον το οποίον ουδέν Κράτος θεωρεί ως υπήκοόν του κατ' εφαρμογήν της νομοθεσίας του» (Σύμβαση για το καθεστώς των Ανιθαγενών, 1954: 3).

Στα πλαίσια της ΕΕ, στην Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου ορίζεται στο άρθρο 2, ως πρόσφυγας ο «υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος, ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο», ενώ ως πρόσωπο που δικαιούται **επικουρική προστασία**, «ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρήβλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15, και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2, και που και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας» (ΕΕ L 304/12, 2004).

Ακολουθως, η Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Συμβουλίου, επικαιροποίησε τα στοιχεία της Οδηγία 2004/83/ΕΚ, καθορίζοντας τα κριτήρια που οφείλουν να πληρούν τα πρόσωπα που αιτούνται διεθνούς προστασίας προκειμένου να τους αναγνωρισθεί το καθεστώς του πρόσφυγα ή το καθεστώς του δικαιούχου επικουρικής προστασίας (ΕΕ L 337/9, 2011).

Στην Οδηγία 2011/95/ΕΕ άρθρο 2, αποδίδεται επίσης ο ορισμός του **ασυνόδευτου ανηλίκου** ως εξής: «ανήλικος που φτάνει στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύεται από ενήλικο υπεύθυνο για αυτόν σύμφωνα με το νόμο ή την πρακτική του οικείου κράτους μέλους, και εφόσον κανένας ενήλικος δεν ασκεί στην πράξη την επιμέλειά του· ο όρος καλύπτει επίσης τον ανήλικο που αφέθηκε ασυνόδευτος κατόπιν της εισόδου του στο έδαφος των κρατών μελών» (ΕΕ L 337/9, 2011).

Τέλος, παρατίθεται ο ορισμός της μετανάστευσης ως «η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου» (Τσαούσης, 1976: 81)

και του **μετανάστη** ως «*το άτομο που εγκαταλείπει τη χώρα καταγωγής του προσβλέποντας σε καλύτερες συνθήκες εργασίας και γενικά διαβίωσης, στη χώρα τελικού προορισμού του*» (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2012).

Η διάκριση μεταξύ του όρου «πρόσφυγας» και του όρου «μετανάστης» είναι ιδιαίτερος σημαντική καθώς οι μετανάστες, σε αντίθεση με τους πρόσφυγες, έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν στην πατρίδα τους όποτε το θελήσουν. Οι πρόσφυγες από την άλλη, δεν μπορούν να απολαύσουν προστασίας στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής τους και επομένως, ελλείψει εθνικής προστασίας, προστατεύονται από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και τα προαναφερθέντα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα.

Στην παρούσα εργασία, είναι κρίσιμο να ορισθεί, επιπλέον, η έννοια τόσο της κοινωνικής, όσο και της σχολικής ένταξης και να τονισθούν οι εννοιολογικές διαφορές μεταξύ της ένταξης, της ενσωμάτωσης και της αφομοίωσης.

Η κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στον κλοιό της Ένωσης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία της και ταυτόχρονα μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που έχει κληθεί να αντιμετωπίσει από την ίδρυση της μέχρι σήμερα.

Το ζήτημα της κοινωνικής ένταξης χρήζει ιδιαίτερης προσοχής τόσο σε επίπεδο θεωρητικής εξέτασης, καθώς στη διεθνή βιβλιογραφία απαντώνται διαφορετικοί ορισμοί, όσο και σε επίπεδο πρακτικής αξιολόγησης της επιτυχίας της, καθώς διαθέτει διάφορες απροσδιόριστες παραμέτρους οι οποίες την καθιστούν διαδικασία απρόβλεπτη ως προς την επιτυχία της (Σούλης, 2002: 41-42).

Ως κοινωνική ένταξη (social inclusion) ορίζεται «*η διαδικασία η οποία διασφαλίζει ότι αυτοί που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο φτώχειας και αποκλεισμού θα αποκτήσουν τις απαραίτητες ευκαιρίες και πόρους για να συμμετέχουν πλήρως στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή και να απολαμβάνουν ένα επίπεδο διαβίωσης και ευ ζην που θεωρείται κανονικά στην κοινωνία που ανήκουν*» (Γεώργιας, 2007: 27). Η ένταξη μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένη εφόσον οι υπήκοοι τρίτων χωρών έχουν πρόσβαση, συμμετέχουν, επωφελούνται και βιώνουν το αίσθημα του ανήκειν σε συγκεκριμένους κοινωνικούς τομείς, όπως η αγορά εργασίας, η εκπαίδευση, η στέγαση, η υγεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες (Amara et al, 2005).

Η σχολική ένταξη, με τη σειρά της, αποτελεί προϋπόθεση για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης και ως εκ τούτου κρίνεται απαραίτητος ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου. Ο Σούλης (2002: 32) αναφέρεται στη σχολική ένταξη ως «*μία μέθοδος η οποία αποσκοπεί στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων του κάθε ατόμου. Μέσω αυτής της διαδικασίας επιτυγχάνεται η αυτοβελτίωση του συμμετέχοντος. Ως*

μέθοδος, μάλιστα, διαμορφώνει διαρκώς ένα πλαίσιο, το οποίο επιτρέπει να αναπτύσσεται επικοινωνία και κοινή δράση ανάμεσα στους μαθητές με διάφορες ιδιαιτερότητες και τελικά να οδηγούνται σε μία από κοινού πολιτιστική δημιουργία και παρέμβαση στο περιβάλλον».

Για λόγους εννοιολογικής ευκρίνειας αναφέρεται ότι η ενσωμάτωση (integration) συνεπάγεται την ένταξη, στην πάγια κοινωνική δομή, νέων ομάδων και την σύνδεση των ομάδων αυτών με το προϋπάρχον κοινωνικοοικονομικό, νομικό και πολιτισμικό σύστημα. Δεν παρέχεται καμία βοήθεια είτε από την ομάδα είτε από κάποιον εξωτερικό παράγοντα, με αποτέλεσμα την πλήρη απορρόφηση της νέας ομάδας στις υπό διαμόρφωση σχέσεις (Σούλης, 2002: 42).

Τέλος, η αφομοίωση (assimilation) συνεπάγεται την πλήρη αποδοχή, εκ μέρους των υπηκόων τρίτων χωρών, των πολιτισμικών προτύπων της χώρας υποδοχής, τη συμμετοχή τους στην ευρύτερη κοινωνική ζωή χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η διαφορετική τους προέλευση και την παντελή απουσία συγκρούσεων που προέρχονται από διαφορετικά συστήματα αξιών (Μάρκου, 1995: 249-250).

2.1 Το δικαίωμα στην εκπαίδευση

Η πρόσβαση στην εκπαίδευση αποτελεί δικαίωμα θεμελιώδες και κατοχυρωμένο ήδη από το 1948, με την κατάρτιση της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, η οποία ωστόσο δεν αποτελεί νομικά δεσμευτικό έγγραφο για τα συμβαλλόμενα μέλη της. Έκτοτε, έχουν συνταχθεί δεσμευτικά κείμενα είτε διεθνή, είτε ευρωπαϊκά τα οποία προστατεύουν το δικαίωμα στην εκπαίδευση (Anagnostopoulou, 2002).

Στην **Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα**, στο άρθρο 26 παράγραφος 1, κατοχυρώνεται ότι: *«Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητες τους».*

Στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, αναφέρεται ότι: *« Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές*

και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης». (Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 1948). Η παράγραφος αυτή χρήζει ιδιαίτερης σημασίας καθώς υπερτονίζει τη σημασία της ανεκτικότητας απέναντι στη διαφορετικότητα και την ισοτιμία στην εκπαίδευση ανεξαρτήτως εθνικότητας, φυλετικής καταγωγής και θρησκεύματος.

Δύο χρόνια αργότερα, το 1950, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συντάχθηκε η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** (ΕΣΔΑ), η οποία στην αρχική της μορφή δεν περιελάμβανε κάποιο άρθρο για την κατοχύρωση του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Το 1952 εντούτοις, καταρτίστηκε το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης, το οποίο με το άρθρο 2, κατοχυρώνει το δικαίωμα στην εκπαίδευση ως εξής: «*Ουδείς δύναται να στερηθή του δικαιώματος όπως εκπαιδευθή. Παν Κράτος εν τη ασκήσει των αναλαμβανομένων υπ' αυτού καθηκόντων επί του πεδίου της μορφώσεως και της εκπαιδεύσεως θα σέβεται το δικαίωμα των γονέων όπως εξασφαλίζωσι την μόρφωσιν και εκπαίδευσιν ταύτην συμφώνως προς τας ιδίας αυτών θρησκευτικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις*». Σαρανταοκτώ χρόνια (48) χρόνια αργότερα, στις 4 Νοεμβρίου του 2000, ακολούθησε το Δωδέκατο Πρωτόκολλο, το οποίο με το άρθρο 1 Γενική Απαγόρευση των Διακρίσεων κατοχυρώνει για τα κράτη-μέλη που το έχουν υπογράψει τα ακόλουθα: «*1. Η απόλαυση κάθε δικαιώματος που προβλέπεται στον νόμο πρέπει να διασφαλίζεται χωρίς καμία διάκριση, που βασίζεται ιδίως στο φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την πολιτική ή άλλη γνώμη, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την ιδιότητα μέλους εθνικής μειονότητας, την περιουσία, τη γέννηση ή κάθε άλλη κατάσταση. 2. Κανείς δεν θα υφίσταται διακρίσεις από οποιαδήποτε δημόσια αρχή ιδίως βάσει των λόγων που αναφέρονται στην παράγραφο 1*». Ωστόσο, το παρόν πρωτόκολλο δεν έχει κυρωθεί από την Ελλάδα και άλλα κράτη, και ως εκ τούτου δεν τη δεσμεύει προς συμμόρφωση. (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Δωδέκατο Πρωτόκολλο, 2000).

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση κατοχυρώνεται και από τη **Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού** (ΔΣΔΠ). Η παρούσα Σύμβαση υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1989 και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κείμενα του διεθνούς δικαίου, καθώς έχει κυρωθεί από συνολικά 191 κράτη, και καθίσταται πρακτικό εργαλείο για την νομική κατοχύρωση και προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού σε διεθνές επίπεδο (Π. Νάσκου-Περράκη et al., 2002: 13).

Στο άρθρο 28 της ΔΣΔΠ κατοχυρώνει το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση σε μία βάση ισότητας ευκαιριών, καθιστώντας τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους, ενώ στο άρθρο 29 κατοχυρώνονται οι σκοποί της εκπαίδευσης του παιδιού στους

οποίους, μεταξύ άλλων, συγκαταλέγονται: «η ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθιερώνονται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών», «η ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητά του, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, καθώς και του σεβασμού του για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, της χώρας από την οποία μπορεί να κατάγεται και για τους πολιτισμούς που διαφέρουν από το δικό του» και «η προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής» (The United Nations, 1989: 8).

Στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας (Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης), η οποία υπεγράφη το 2007 από τα κράτη μέλη της ΕΕ και είχε συνταχθεί από το 2000, συντάχθηκε και ο **Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**. Ο Χάρτης αποτελεί δεσμευτικό δίκαιο για τα συμβαλλόμενα κράτη και αποτελεί στρατηγικό κείμενο καθώς συγκεντρώνει και κωδικοποιεί το σύνολο των δικαιωμάτων που έχουν κατοχυρωθεί σε παλαιότερα κείμενα της Ένωσης. Στο άρθρο 14 κατοχυρώνεται ρητά το δικαίωμα στην εκπαίδευση, και πιο συγκεκριμένα στην παράγραφο 1 αναφέρεται ότι «*Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση*». Όπως και στην περίπτωση της ΕΣΔΑ, έτσι και στον Χάρτη, το παρόν άρθρο δύναται να ερμηνευθεί σε συνδυασμό με το άρθρο 21 περί απαγόρευσης πάσας μορφής διακρίσης (2012/C 326/02, σελ. 8).

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι τον Μάρτιο του 2015, οι Υπουργοί Παιδείας των κρατών-μελών της ΕΕ και ο Επίτροπος για θέματα εκπαίδευσης, πολιτισμού, νεολαίας και αθλητισμού, συνέταξαν ως απάντηση στις τρομοκρατικές επιθέσεις της Γαλλίας και της Δανίας του ίδιου έτους, την **Διακήρυξη για την Προώθηση της ιθαγένειας και των κοινών αξιών της ελευθερίας, της ανοχής και της μη διάκρισης μέσω της εκπαίδευσης**. Η Διακήρυξη στοχεύει στην προώθηση του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας (συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας έκφρασης), της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές οι αξίες, όπως τονίζεται, είναι κοινές στα κράτη μέλη σε μια ευρωπαϊκή κοινωνία στην οποία κυριαρχούν ο πλουραλισμός, η αμεροληψία, η ανεκτικότητα, η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη και η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών και οφείλουν να προωθηθούν περισσότερο μέσω της εκπαίδευσης και του διαπολιτισμικού διαλόγου (Declaration on promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education, 2015).

2.2 Η έμφυλη παράμετρος

Η ισότητα των φύλων αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και βασικό στόχο κάθε σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας. Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά ζητήματα με σαφείς πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις.

Το φύλο αναγνωρίζεται ως η βάση της κοινωνικής οργάνωσης, η «αρχή του σχετίζεσθαι» και αποτελεί δομή κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική. Σταδιακά εγκαταλείπεται η αντίληψη που ανάγει στη φυσιολογία ή στη βιολογία τις ανθρώπινες σχέσεις. *«Η Ανθρωπολογία των γυναικών και η Ανθρωπολογία του φύλου συνέβαλαν στο να διαφανεί ο δυτικοκεντρικός και κοινωνικά κατασκευασμένος χαρακτήρας της αντιπαράθεσης φύση - πολιτισμός και να γίνει επομένως δυνατός ο διαχωρισμός της έννοιας του φύλου από την βιολογική του διάσταση»* (Turner, 1998).

Δεν αποτελεί αναλλοίωτη φυσική οντότητα, αλλά προϊόν κοινωνικών και πολιτιστικών όρων, που μεταβάλλονται με το πέρασμα του χρόνου. Το περιεχόμενο της έννοιας του φύλου αποτελεί επομένως και αυτό κοινωνική κατασκευή με ιστορική διάσταση και συγκροτείται - αναπαράγεται μέσα από ένα πλέγμα σχέσεων τόσο ανάμεσα στα φύλα όσο και στο εσωτερικό των σχέσεων τους (Turner, 1991).

Και για την Ευρωπαϊκή Ένωση η έννοια του φύλου αποτελεί διαχρονικά σημαντικό διακύβευμα. Ήδη από την ίδρυση της -τότε ΕΟΚ- με τη Συνθήκη της Ρώμης (1957), λήφθηκε υπόψη η έμφυλη παράμετρος στο άρθρο 119 για την ισότητα αμοιβής στην εργασία (2006 O.J. C 321 E/37, 1957). Έκτοτε, ορόσημο υπήρξε η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), με τα άρθρα 1 και 2 για τη δεσμευτική εφαρμογή ενεργών μέτρων για την «ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου σε όλες τις πολιτικές» των κρατών μελών, αλλά και προγενέστερα το 1979 η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, σε διεθνές επίπεδο.

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη την κοινωνική διάσταση του φύλου, στην παρούσα εργασία θα ληφθεί ως παράμετρος για την εξέταση του ζητήματος της κοινωνικής ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι γυναίκες αιτούσες άσυλο στην ΕΕ αποτελούν μειοψηφία. Το 2014 μόνο το 18,93% των συνολικών αιτήσεων χορήγησης ασύλου προέρχονταν από γυναίκες, ωστόσο το επόμενο έτος σημειώθηκε αύξηση της τάξης του 7% η οποία διαμόρφωσε το ποσοστό των γυναικών σε 25,24%. Έκτοτε παρατηρείται μια συνεχώς αυξητική τάση στις αιτήσεις χορήγησης ασύλου των γυναικών (Υπουργείο Εσωτερικών, ΓΓΠΦ, 2016: 3-4). Κρίνεται επομένως σκόπιμο να

συμπεριληφθεί η έμφυλη διάσταση στην εξέταση του ζητήματος και να διερευνηθούν οι πολιτικές και στρατηγικές της Ένωσης για την καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων και για τη λήψη θετικών μέτρων υπέρ της ένταξης των γυναικών υπηκόων τρίτων χωρών.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το φύλο και η καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων αποτελούν σημαντικό διακύβευμα τόσο στο εσωτερικό της ΕΕ όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ήδη από το 1948 η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα συμπεριέλαβε την έννοια του φύλου στο άρθρο 2 (βλ. παράρτημα), διασφαλίζοντας ότι κάθε άνθρωπος, ανεξαρτήτως μεταξύ άλλων και φύλου, δικαιούται να επικαλεστεί τα δικαιώματα που προκηρύσσει η Διακήρυξη (Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 1948: 2).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το 1950, επτά χρόνια πριν από την ίδρυση της ΕΟΚ, συντάχθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην οποία με το άρθρο 14 προκηρύσσεται ρητά η απαγόρευση κάθε μορφής διάκρισης ασχέτως φύλου και άλλων γενετήσιων ή μη χαρακτηριστικών. Όπως προαναφέρθη, το Δωδέκατο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης, που υπεγράφη το 2000, προκηρύσσει επίσης την γενική απαγόρευση των διακρίσεων στο άρθρο 1, χωρίς ωστόσο να αποτελεί δεσμευτικό κείμενο για την Ελλάδα, καθώς δεν έχει υπογραφεί. (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1950, σελ. 15).

Ανάλογη κατοχύρωση προβλέπεται και στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) του ΟΗΕ, στο άρθρο 2 περί σεβασμού όλων των δικαιωμάτων που αναφέρονται στη Σύμβαση χωρίς καμία διάκριση και λόγω φύλου (βλ. παράρτημα), και εν συνεχεία στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης σε σχέση με την ανάμειξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη, όπου τονίζεται η έμφυλη παράμετρος ως επιβαρυντική σε περιπτώσεις στρατολόγησης ή χρήσης σε εχθροπραξίες (The United Nations, 1989: 2, 18).

Απόλυτα εστιασμένη στην έμφυλη παράμετρο υπήρξε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, η οποία υιοθετήθηκε το 1979 και τέθηκε σε ισχύ το 1981. Η παρούσα Σύμβαση αποτελείται από 30 άρθρα στοχευμένα στην προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής. Η Σύμβαση προκηρύσσει την ανάγκη υιοθέτησης, εκ μέρους των κρατών μελών, νομοθετικών και άλλων μέτρων προς επίτευξη της ισότητας ανδρών και γυναικών και την κατάργηση νόμων και κανονιστικών και ποινικών διατάξεων τα οποία ευνοούσαν την διάκριση κατά των γυναικών. Προβλέψεις υπήρχαν και για την πλήρη ανάπτυξη των γυναικών, την προστασία της μητρότητας, την καταστολή της εμπορίας των γυναικών, την εξάλειψη των διακρίσεων στην πολιτική και δημόσια ζωή της

χώρας, την απόκτηση και διατήρηση της υπηκοότητας, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη, την οικονομική και κοινωνική ζωή, τη δικαιοπραξία, το γάμο και τις οικογενειακές σχέσεις (Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, 1979, σελ. 3-8).

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην ισότητα ανδρών και γυναικών στην εκπαίδευση (άρθρο 10), εξασφαλίζοντας την ισότητα στην πρόσβαση με τους ίδιους όρους στην επαγγελματικό προσανατολισμό, στην απόκτηση διπλωμάτων, στην πρόσβαση στην προσχολική, γενική, τεχνική, επαγγελματική και ανώτερη τεχνική εκπαίδευση, καθώς και σε κάθε άλλο μέσο επαγγελματικής εκπαίδευσης, στην χορήγηση υποτροφιών και στην πρόσβαση σε προγράμματα διαρκούς εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τέλος, τονίστηκε η ανάγκη για εξάλειψη κάθε στερεοτυπικής αντίληψης ως προς τους ρόλους των ανδρών και των γυναικών σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις μορφές της εκπαίδευσης και ενθαρρύνθηκε η μικτή εκπαίδευση (Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, 1979, σελ. 5).

Στο πλαίσιο της ΕΕ, η έμφυλη παράμετρος συμπεριλήφθηκε ήδη στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) για τη διαφύλαξη της ισότητας ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας (άρθρο 2,) αλλά και την διασφάλιση της ίσης αμοιβής για ίδια εργασία (άρθρο 6, Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική) (βλ. παράρτημα), (Ο.Ι. C 191/1, 1992, σελ. 198-200). Ακολούθως, στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1996) αφενός επαναδιατυπώθηκαν τα αντίστοιχα άρθρα περί ισότητας ευκαιριών και ισότητας αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών, αφετέρου προστέθηκε στο άρθρο 119 ρύθμιση για διατήρηση ή θέσπιση μέτρων με πρόβλεψη για ειδικά πλεονεκτήματα υπέρ του λιγότερου εκπροσωπούμενου φύλου στην επαγγελματική δραστηριότητα και σταδιοδρομία (Ο.Ι. C 340/1, 1997: 38).

Το 2007, στη Συνθήκη της Λισαβόνας για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματοποιούνται περισσότερο εκτεταμένες αναφορές στην ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στο άρθρο 8 αναφέρεται η επιδίωξη της Ένωσης για εξάλειψη όλων των ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων σε όλες τις δράσεις της, στο άρθρο 79 για τη μεταναστευτική πολιτική πραγματοποιείται ειδική αναφορά για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, κυρίως των γυναικών και των παιδιών ενώ στα άρθρα 153 και 157 επαναδιατυπώνεται η πρόβλεψη περί ισότητας ευκαιριών και αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας (C 326/47, 2012). Επιπλέον, στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000), κατοχυρώνεται η απαγόρευση των διακρίσεων, μεταξύ άλλων, και λόγω φύλου (άρθρο 21) αλλά και εξειδικευμένα η ισότητα

ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς, ενώ παράλληλα ενθαρρύνεται η θέσπιση μέτρων προς επίτευξη του στόχου (άρθρο 23) (2000/C 364/01:13).

3. Ευρωπαϊκές Πολιτικές

3.1 Πολιτικές ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών

Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2016, το ποσοστό απασχόλησης των υπηκόων τρίτων χωρών εντός της Ένωσης άγγιζε μόλις το 54%. Το ποσοστό αυτό είναι ακόμα χαμηλότερο (45%) για τις γυναίκες υπήκοους τρίτων χωρών. Κλειδί για την ομαλή κοινωνική ένταξη αυτών των πληθυσμών αποτελεί η ένταξη τους στην απασχόληση και η βελτίωση των προσόντων τους ως προς στην αγορά εργασίας, η οποία ωστόσο προϋποθέτει τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, το 2015 το 43% των ενήλικων υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν στην ΕΕ δεν έχει ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έναντι 22% των ευρωπαϊών υπηκόων (Action Plan on the Integration of Third-Country Nationals, 2016: 3).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λαμβάνοντας υπόψη την παράλληλη συγκυρία προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών προς το εσωτερικό της, αναγνωρίζει τη σημασία της εκπαίδευσης για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξής τους και προτείνει μία σειρά από μέτρα και δράσεις. Ως προτεραιότητα ορίζεται η εξασφάλιση της πρόσβασης των υπηκόων τρίτων χωρών στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, η εκμάθηση της γλώσσας του κράτους υποδοχής και η αύξηση των δεξιοτήτων (Action Plan on the Integration of Third-Country Nationals, 2016: 2). Ωστόσο, όπως ορίζει και το άρθρο 165 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ένωση συμβάλλει στην ανάπτυξη της παιδείας και τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς σε θέματα παιδείας και αθλητισμού, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης, αλλά δεν έχει ρυθμιστικό χαρακτήρα, καθώς οι αρμοδιότητές της στον τομέα της εκπαίδευσης περιορίζονται στις προτροπές και συστάσεις, ο βαθμός εφαρμογής των οποίων επαφίεται στην προαίρεση κάθε κράτους-μέλους.

Ήδη από το Νοέμβριο του 2004 το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης υιοθέτησε τις *Κοινές Βασικές Αρχές για Πολιτικές Ενσωμάτωσης των Μεταναστών στην ΕΕ* (Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU), μέρος των οποίων ήταν εστιασμένες στην εκπαίδευση, την εκμάθηση της γλώσσας και της ιστορίας και τον

διαπολιτισμικό διάλογο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διευκρινίζει ότι η εκπαίδευση αποτελεί την πιο σημαντική προϋπόθεση για την επίτευξη της ενεργούς συμμετοχής των μεταναστευτικών πληθυσμών στην κοινωνία. Τα οφέλη της πρόσβασης στην εκπαίδευση δεν περιορίζονται στη δια βίου μάθηση και στην εύρεση εργασίας, αλλά και στη μεταφορά γνώσεων σχετικά με το ρόλο και τη λειτουργία των κοινωνικών θεσμών και κανόνων, όπως και στη μετάδοση αξιών που αποτελούν τον θεμέλιο λίθο για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Πραγματοποιείται μάλιστα ιδιαίτερη αναφορά στη σημασία της εκπαίδευσης για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης των γυναικών και των παιδιών. Λαμβάνοντας, επομένως, υπόψη τον κρίσιμο ρόλο που διαδραματίζει η εκπαίδευση στην ένταξη κρίνεται απαραίτητο να αποτελέσει τομέα προτεραιότητας στις αντίστοιχες πολιτικές (14615/04-Pressé 321: 21).

Το 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαμόρφωσε την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών (Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, 2011) ζητώντας μια ενισχυμένη και συνεκτική προσέγγιση του ζητήματος της ένταξης σε διάφορους τομείς πολιτικής και σε διάφορα κυβερνητικά επίπεδα. Οι προτεινόμενες δράσεις της ατζέντας επικεντρώθηκαν στους βασικούς τομείς της ένταξης μέσω της συμμετοχής, της περισσότερης δράσης σε τοπικό επίπεδο και της συμμετοχής των χωρών προέλευσης.

Στην ατζέντα διευκρινίζεται ότι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την επίτευξη της ένταξης είναι, μεταξύ άλλων, η εκπαίδευση. Στον πρώτο άξονα της ατζέντας περιλαμβάνονται δράσεις όπως η υποστήριξη της εκμάθησης γλωσσών, τα μέτρα που πρέπει να παρθούν για την εισαγωγή αυτών των ανθρώπων στους φορείς εκπαιδευτικής διαδικασίας, η πρόσβαση στην απασχόληση, η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση και η καταπολέμηση των διακρίσεων, τα οποία έχουν ως στόχο την αύξηση της συμμετοχής των μεταναστών στην κοινωνία. Ως πρώτο βήμα συστήνεται η βελτίωση των εργαλείων για τη χαρτογράφηση του εκπαιδευτικού υπόβαθρου των υπηκόων τρίτων χωρών και της προηγούμενης εργασιακής τους εμπειρίας, για τη συγκρισιμότητα των διπλωμάτων και των προσόντων και για τον εντοπισμό της ενδεχόμενης ανάγκης για περαιτέρω κατάρτιση (COM-455 final, 2011: 4-5).

Σε δεύτερο επίπεδο οφείλει να καταβληθεί προσπάθεια εκ μέρους των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων. Τα σχολικά συστήματα πρέπει να προσαρμοστούν στην αυξανόμενη ποικιλομορφία του φοιτητικού σώματος προκειμένου να είναι εφικτή η αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων τους και η παροχή εκπαίδευσης υψηλού επιπέδου. Οι

εκπαιδευτικοί και το υπόλοιπο προσωπικό θα πρέπει να λαμβάνουν εκπαίδευση για τη διαχείριση της ποικιλομορφίας και τα σχολεία σε ιδιαίτερα μειονεκτικές περιοχές με υψηλή συγκέντρωση μεταναστών θα πρέπει να αναπτύξουν εξειδικευμένα προγράμματα κατάρτισης προκειμένου να έχουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Οι δράσεις για την επιτυχή εκμάθηση της γλώσσας κρίνεται χρήσιμο να ξεκινούν σε νεαρή ηλικία, από το προσχολικό ακόμα στάδιο, ενώ επιπλέον συστήνονται μαθήματα γλωσσών για τους γονείς προκειμένου να διευκολυνθούν στην καθοδήγηση και στήριξη των παιδιών τους. Σε αυτό το σημείο να σημειωθεί ότι το μαθησιακό επίπεδο των μεταναστών από χώρες του «τρίτου κόσμου» κρίνεται χαμηλότερο από αυτό των πολιτών της ΕΕ. Οι νέοι που μεταναστεύουν ασφαλώς και διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να εγκαταλείψουν το σύστημα εκπαίδευσης πριν λάβουν την απαραίτητη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επομένως, απαιτούνται μεγαλύτερες προσπάθειες για την πρόληψη του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Η πρόσληψη μεταναστών ως εκπαιδευτικών κρίνεται επίσης χρήσιμη τόσο για την ενθάρρυνση της μάθησης όσο και ως μέσο για την περαιτέρω επαφή των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων με άλλους ευρωπαϊκούς και μη ευρωπαϊκούς πολιτισμούς. (COM/455 final, 2011: 6).

Σύμφωνα με μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έως το 2016 είχαν διαμορφωθεί 67 πολιτικές και πρωτοβουλίες στοχευμένες στην αύξηση της πολυμορφίας του διδακτικού προσωπικού, οι οποίες ωστόσο εφαρμόστηκαν σε συγκεκριμένα κράτη-μέλη. Περισσότερο από το 80% όλων των προσδιορισμένων πολιτικών απαντώνται στα ακόλουθα 12 κράτη: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Κύπρος, Σουδία, Τσεχική Δημοκρατία και Φινλανδία. Σε κράτη όπως η Βουλγαρία, η Ιρλανδία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Σλοβενία οι εθνικοί εμπειρογνώμονες δεν εντόπισαν καμία σχετική πολιτική με συγκεκριμένο στόχο την αύξηση της πολυμορφίας των εκπαιδευτικών. Η απουσία τέτοιας κατεύθυνσης πολιτικών δεν συνεπάγεται ωστόσο ότι τα εν λόγω κράτη-μέλη δεν εφαρμόζουν πρωτοβουλίες με στόχο τη βελτίωση των αποτελεσμάτων των σπουδαστών μεταναστών και των μειονοτήτων, αλλά υπονοεί ότι οι πρωτοβουλίες τείνουν να επικεντρώνονται σε άλλες προσεγγίσεις, όπως η διαπολιτισμική εκπαίδευση ή η κατάρτιση του υπάρχοντος διδακτικού προσωπικού σε σχέση με τη διαφορετικότητα (Study on the Diversity within the Teaching Profession with Particular Focus on Migrant and/or Minority Background, 2016: 71-72).

Συνολικά η ατζέντα συστήνει την ανταλλαγή πρακτικών και τον συντονισμό των πολιτικών στους τομείς της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και των κοινωνικών πολιτικών για τις ομάδες μεταναστών αλλά και τη δημιουργία κοινών ευρωπαϊκών δεικτών στους

αντίστοιχους τομείς για την βέλτιστη παρακολούθηση των αποτελεσμάτων των πολιτικών ένταξης (COM/455 final, 2011: 12).

Το 2015, ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Μετανάστευση, στην οποία αναφέρεται ότι για τη νέα περίοδο προγραμματισμού (2014-20), τουλάχιστον το 20% των πόρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου θα διατεθεί με στόχο την κοινωνική ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών, η οποία περιλαμβάνει μέτρα για την ένταξη των μεταναστών με ιδιαίτερη έμφαση στους αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες καθώς και στα παιδιά. Τα κεφάλαια προορίζονται να στηρίξουν στοχοθετημένες πρωτοβουλίες για τη βελτίωση των γλωσσικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων, τη βελτίωση της πρόσβασης στις υπηρεσίες, την προώθηση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας, τη συνεκπαίδευση, την προώθηση των διαπολιτισμικών ανταλλαγών και την προώθηση εκστρατειών ευαισθητοποίησης που απευθύνονται τόσο στις κοινότητες υποδοχής όσο και στους μετανάστες (COM/240 final, (2015: 16).

Ένα χρόνο αργότερα, τον Ιούνιο του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε το Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη Υπηκόων Τρίτων Χωρών, στο οποίο καθιστούσε σαφές ότι το κόστος της ανεπιτυχούς ένταξης τους θα αποδειχθεί σαφώς υψηλότερο από το κόστος των επενδύσεων στις πολιτικές ένταξης.

Στο Σχέδιο Δράσης η εκπαίδευση και η κατάρτιση χαρακτηρίστηκαν ως πολιτική προτεραιότητα και ισχυρό εργαλείο για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης, ενώ έμφαση δόθηκε και στην έμφυλη διάσταση κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεσμεύτηκε στις εξής δράσεις (COM/377 final, 2016: 8):

- Παροχή εργαλείων διαδικτυακής γλωσσικής αποτίμησης και εκμάθησης για νεοαφιχθέντες υπηκόους τρίτων χωρών, ιδίως πρόσφυγες, μέσω της ηλεκτρονικής γλωσσικής υποστήριξης Erasmus+ (πρόβλεψη για 100.000 άδειες για ηλεκτρονικά μαθήματα διαθέσιμα στους πρόσφυγες για περίοδο τριών ετών).
- Υποστήριξη εκδηλώσεων ομαδικής μάθησης σχετικά με βασικά μέτρα πολιτικής δράσης όπως τάξη υποδοχής, αξιολόγηση δεξιοτήτων και γλώσσας, υποστήριξη για ασυνόδευτα ανήλικα, διαπολιτισμική συνείδηση, αναγνώριση ακαδημαϊκών προσόντων και ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Υποστήριξη της σχολικής κοινότητας για την προώθηση της συμμετοχικής εκπαίδευσης και την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των μεταναστών μαθητών μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας School Education Gateway.

- Εξάλειψη των εμποδίων στη συμμετοχή των κοριτσιών και των αγοριών από τρίτες χώρες στην εκπαίδευση μέσω της ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Ποιότητας για την Εκπαίδευση και τη Φροντίδα της Προσχολικής Ηλικίας (ECEC).
- Αναβάθμιση των ατόμων χαμηλής ειδίκευσης στο πλαίσιο της Ατζέντας για τις νέες δεξιότητες για την Ευρώπη.
- Προτροπή των κρατών-μελών, προς ενδυνάμωση των πολιτικών ένταξης, για παροχή εφοδίων στο εκπαιδευτικό προσωπικό προκειμένου να αναπτύξουν δεξιότητες για τη διαχείριση της διαφορετικότητας και για προώθηση και υποστήριξη της συμμετοχής των παιδιών των μεταναστών στην εκπαίδευση.

Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι όλες οι προαναφερθείσες πολιτικές/πρωτοβουλίες εφαρμόζονται σε διαφορετικό βαθμό ανάλογα με την μεταναστευτική παράδοση των κρατών-μελών, τα οποία διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι παλαιές χώρες υποδοχής, όπως η Βρετανία, η Γαλλία, η Γερμανία, οι Κάτω Χώρες και η Σουηδία. Τα κράτη αυτά διαθέτουν μακρά μεταναστευτική ιστορία ως κράτη υποδοχής και επομένως μακρά εμπειρία στις πολιτικές κοινωνικής ένταξης και στην ευημερία πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Η θρησκεία δεν αποτελεί ισχυρό μέρος της εθνικής τους ταυτότητας και τα περισσότερα κράτη έχουν υποστηρίξει σημαντικές πολιτικές πολιτογράφησης. Εντούτοις, διαφαίνεται πλέον μια υποχώρηση από την πολυπολιτισμικότητα και μια τάση «νεο-αφομοιωτική», εισάγοντας τεστ κοινωνικής ενσωμάτωσης σε πολλές από αυτές τις χώρες. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι νέες χώρες υποδοχής, όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Ιρλανδία. Οι χώρες αυτές διέθεταν μεγάλη μεταναστευτική παράδοση ως χώρες προέλευσης μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, αλλά στη συνέχεια έγιναν χώρες προορισμού από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Οι πολιτικές ένταξης είναι ελάχιστα ανεπτυγμένες και η αναγνώριση της θρησκευτικής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας είναι μικρότερη, καθώς ο καθολικισμός και η Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελούν σημαντικό μέρος της εθνικής ταυτότητας. Στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται οι χώρες μέλη που προσχώρησαν στην ΕΕ το 2004 και το 2007 και έχουν ιστορία κομμουνιστικής διοίκησης και ένταξης των ιθαγενών μειονοτήτων τους - Ρομά και άλλων εθνογλωσσικών μειονοτήτων. Στα κράτη αυτά η ένταξη των μεταναστευτικών πληθυσμών δεν είχε αποτελέσει ζήτημα ενδιαφέροντος. Πλέον, παρατηρούνται εθνικιστικές

και ξενοφοβικές τάσεις και άρνηση απέναντι στην πολιτιστική και εθνοτική ποικιλομορφία (Triandafyllidou, 2012:16–18).

Το Διεθνές Ινστιτούτο McKinsey, στην εκπόνη του ίδιου έτους (2016) δημοσίευσε έναν οδηγό για καλύτερα αποτελέσματα στα ευρωπαϊκά μέτρα ένταξης των προσφυγικών πληθυσμών, σύμφωνα με τον οποίο στους μοχλούς επιτυχίας συγκαταλέγονται η κατάλληλη, εκτεταμένη και υποχρεωτική εκπαίδευσή τους, η επαρκής κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού, η επαρκής ενημέρωση και υποστήριξη των παιδιών και των γονέων, η χορήγηση δανείων και υποτροφιών για την πρόσβαση τους στην Ανώτατη Εκπαίδευση και τέλος, η αποτελεσματική αποφυγή διαχωρισμού σε όλα τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (McKinsey Global Institute, 2016: 44).

Ως προς τον πρώτο μοχλό (κατάλληλη, εκτεταμένη και υποχρεωτική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά πρόσφυγες και τους νέους ενήλικες) τονίζεται ότι κάθε παιδί έχει διαφορετικό μορφωτικό υπόβαθρο και επομένως ως πρώτο βήμα στην ενσωμάτωση των παιδιών προσφύγων στο σχολικό σύστημα θεωρείται η αξιολόγηση των ικανοτήτων τους και η τοποθέτησή τους στα κατάλληλα επίπεδα τάξης. Συνολικά στην Ευρώπη υπάρχουν 5,5 παιδιά πρόσφυγες ηλικίας κάτω των 17 ετών ανά 1.000 παιδιά ιθαγενείς. Στην Ουγγαρία, οι αριθμοί είναι 26 παιδιά πρόσφυγες ανά 1.000 ιθαγενείς, ενώ 18 είναι στη Σουηδία και τη Γερμανία. Οι μικρότερες τάξεις μπορούν να διευκολύνουν την κάλυψη των αναγκών των παιδιών προσφύγων, ιδίως όσον αφορά την απόκτηση γλωσσικών ικανοτήτων. Επιπλέον, αποτελεί προτεραιότητα η κατάλληλη κινητροδότηση εκ μέρους των εθνικών κυβερνήσεων, προκειμένου να επιτρέψουν οι γονείς τη συμμετοχή των παιδιών τους στην εκπαιδευτική διαδικασία (McKinsey Global Institute, 2016, σελ. 44).

Ως προς την επαρκή κατάρτιση των εκπαιδευτικών, αυτό που προέχει να διασφαλιστεί είναι η κατάλληλη προετοιμασία τους για τις νέες επαγγελματικές προκλήσεις, μέσω της παροχής πρόσθετων μέσων εκ μέρους της κυβέρνησης. Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να αναλάβουν επιπρόσθετους ρόλους και να λειτουργούν ως βασικά πρότυπα με κεντρικό ρόλο στις ζωές των ανήλικων προσφύγων καθώς είναι πιθανό η ομάδα αυτή να απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή λόγω τραυματικών εμπειριών, μετατραυματικού σοκ και ενδεχόμενων δυσκολιών στην εκμάθηση νέου περιεχομένου σε μια άγνωστη γλώσσα και στην προσαρμογή στο νέο περιβάλλον. Ο συνδυασμός προγραμμάτων κατάρτισης, η πρόσθετη υποστήριξη και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών θα επιτρέψουν στους εκπαιδευτικούς να βοηθήσουν αποτελεσματικότερα τα παιδιά των προσφύγων στην τάξη. Βασικές συνεδρίες κατάρτισης μπορούν να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις ειδικές ανάγκες τους και να προσφέρουν πρακτικές λύσεις για την αντιμετώπιση των τραυμάτων ή των προβλημάτων

συμπεριφοράς. Άλλα συναφή θέματα περιλαμβάνουν το χειρισμό πολυπολιτισμικών τάξεων και τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας ως δεύτερης γλώσσας. Για να μειωθεί η επιβάρυνση των εκπαιδευτικών προτείνεται η παροχή εξειδικευμένου διδακτικού υλικού αλλά και η συμμετοχή επικουρικού προσωπικού και σχολικών ψυχολόγων. Τέλος, κομβικής σημασίας είναι η διάχυση των αποτελεσμάτων και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των εκπαιδευτικών. Παράδειγμα βέλτιστης πρακτικής αποτελεί η πρωτοβουλία της Αυστρίας, το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Παιδείας της οποίας, επένδυσε 23,75 εκ. ευρώ στην γλωσσική κατάρτιση και την παροχή ψυχοκοινωνικής βοήθειας (McKinsey Global Institute, 2016: 44-45).

Ως προς την επαρκή ενημέρωση και υποστήριξη των παιδιών και των γονέων, συστήνεται η παροχή επεξηγηματικού υλικού στη μητρική γλώσσα των προσφύγων, με τις απαραίτητες πληροφορίες για το σχολικό σύστημα. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί και στην παροχή υποστήριξης σε μεταβατικές περιόδους για να εξασφαλιστεί ότι τα παιδιά παραμένουν στο σχολείο και ενημερώνονται για τις δυνατότητές τους (McKinsey Global Institute, 2016, σελ. 46).

Η παροχή ευκαιριών σε νέους πρόσφυγες μέσω υποτροφιών και επιχορηγήσεων, για φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τους προφυλάσσει από μεγάλες περιόδους αδράνειας λόγω ανεργίας και ενισχύει τις πιθανότητές τους για μετέπειτα απασχόληση στην αγορά εργασίας. Η γαλλική πανεπιστημιακή υπηρεσία, για παράδειγμα, παραχωρεί υποτροφίες στους πρόσφυγες, με βάση την αξιολόγηση μιας επιτροπής ακαδημαϊκών και επαγγελματιών. Τα κεφάλαια παρέχονται από το Υπουργείο Εσωτερικών καθώς και από την ΕΕ (McKinsey Global Institute, 2016: 46).

Τέλος, ως προς την αποτελεσματική πρόληψη του διαχωρισμού σε όλα τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα συστήνονται εξωσχολικές δραστηριότητες, όπως ο αθλητισμός, οι οποίες ευνοούν την σύνδεση των παιδιών με διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα. Επιπρόσθετα, κρίνεται σημαντικό οι εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις να είναι ιδιαίτερα δημιουργικές για την αποφυγή του διαχωρισμού και η κατανομή των προσφύγων στις σχολικές αίθουσες να είναι ισομερής προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος (McKinsey Global Institute, 2016: 45).

Το ζήτημα της πρόληψης του διαχωρισμού στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα τέθηκε και από το Migration Policy Group καθώς εκτιμάται ότι τα σχολεία πρέπει να είναι χώροι αλληλεπίδρασης μεταξύ των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και της τοπικής κοινότητας, όπου η διαδικασία ολοκλήρωσης μπορεί να ευδοκιμεί μέσω της αμοιβαίας μάθησης. Η συμπερίληψη των παιδιών προσφύγων στην τάξη αποτελεί πρόκληση και ευκαιρία για τη βελτίωση της γενικής ποιότητας της εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές. Τα εκπαιδευτικά

προγράμματα θα είναι καλύτερα προσαρμοσμένα στα σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα, όπως η άνοδος του εξτρεμισμού και της ξеноφοβίας και θα προωθούν την πολυγλωσσία, την πολιτότητα και τις κοινωνικές δεξιότητες για όλους τους μαθητές (Tanczos, 2016: 7-8).

Τονίζεται ότι σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ (Οδηγία 2013/33/ΕΕ, άρθ.14) οι ανήλικοι αιτούντες άσυλο εντός τριών μηνών από την υποβολή της αίτησής τους πρέπει να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση υπό παρόμοιες συνθήκες με τους υπηκόους των κρατών μελών υποδοχής. Το ίδιο άρθρο ορίζει και την πρόσβαση σε μαθήματα προετοιμασίας και γλώσσας για να διευκολυνθεί η συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά δεν παρέχεται περαιτέρω καθοδήγηση σχετικά με την οργάνωση ή την ποιότητα των εν λόγω μαθημάτων. Τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέψουν εναλλακτικές εκπαιδευτικές ρυθμίσεις, στις περιπτώσεις όπου η πρόσβαση στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι εφικτή λόγω ιδιαίζουσας κατάστασης του ανηλίκου (L 180/96).

Σε έκθεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (2016) υπογραμμίζεται η σημασία της συμπερίληψης των ανήλικων προσφύγων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η αποτυχία της εκπαίδευσης για 6 εκατομμύρια πρόσφυγες σχολικής ηλικίας μπορεί να είναι εξαιρετικά επιζήμια όχι μόνο για τα άτομα αλλά και για τις οικογένειές τους και τις κοινωνίες, διαιωνίζοντας τους κύκλους των συγκρούσεων και του αποκλεισμού. Η παιδεία έχει κεντρική σημασία και για την επίτευξη ειρήνης και ανάπτυξης και επιτρέπει στα παιδιά των προσφύγων να αναπτύξουν τις ικανότητές τους, ενώ παράλληλα συμβάλλει καθοριστικά στη μείωση των παιδικών γάμων, της παιδικής εργασίας και της εκμετάλλευσης (Missing Out Refugee Education in Crisis, 2016: 5-6)

Θέση έλαβε και το Συμβούλιο της Ευρώπης για το ζήτημα της πρόληψης του διαχωρισμού μεταξύ προσφύγων και γηγενών μαθητών, παροτρύνοντας τα κράτη να εφαρμόσουν μια ολοκληρωμένη εκπαιδευτική πολιτική χωρίς αποκλεισμούς, να διασφαλίσουν ότι οι σχολικές μονάδες θα είναι μικτές και σε ανοιχτή συνεργασία με τους γονείς και άλλους τοπικούς παράγοντες, να καταργήσουν όλα τα νομικά και πρακτικής φύσης εμπόδια στην πρόσβαση των ανηλικών υπηκόων τρίτων χωρών στην εκπαίδευση, να διαμορφώσουν εσωτερικούς και εξωτερικούς μηχανισμούς υποστήριξης και να προωθήσουν γλωσσικά μαθήματα, τον διαπολιτισμικό διάλογο και τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσω του προγράμματος σπουδών (Time for Europe to get migrant integration right, 2016: 7).

Επιπρόσθετα, το Συμβούλιο της Ευρώπης εισήγαγε το Μάρτιο του 2017 το Ευρωπαϊκό Διαβατήριο Δεξιοτήτων για τους Πρόσφυγες. Πρόκειται για ένα έγγραφο, το οποίο θα λειτουργήσει ως εργαλείο, παρέχοντας αξιολόγηση των τίτλων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με βάση τα διαθέσιμα έγγραφα και μια δομημένη συνέντευξη. Παρουσιάζει επίσης πληροφορίες

σχετικά με την επαγγελματική πείρα και την γλωσσική επάρκεια του αιτούντος. Αποτελεί ένα ειδικά αναπτυγμένο σύστημα αξιολόγησης για τους πρόσφυγες, ακόμη και για εκείνους που δεν μπορούν να τεκμηριώσουν πλήρως τα προσόντα τους, προκειμένου να διευκολυνθεί η ένταξη τους στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Περιλαμβάνει τρία τμήματα - το τμήμα αξιολόγησης, το επεξηγηματικό τμήμα και το συμβουλευτικό τμήμα. Το τμήμα αξιολόγησης του εγγράφου περιέχει πληροφορίες που περιγράφουν τα υψηλότερα επιτευχθέντα προσόντα, τον τομέα σπουδών, άλλα συναφή προσόντα, καθώς και την επαγγελματική πείρα και τη γλωσσική επάρκεια. Εντός του εγγράφου υπάρχουν πληροφορίες για την κατάσταση του ίδιου του εγγράφου, καθώς και μια σύντομη περιγραφή του πιλοτικού σχεδίου. Η πρωτοβουλία υλοποιείται υπό την επίβλεψη του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, στοχεύοντας στη διάχυση των αποτελεσμάτων στα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ένωσης. Το Συμβούλιο της Ευρώπης αναφέρει ότι ανάλογη μεθοδολογία έχει εφαρμοστεί ήδη στην Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο επιτυχώς (Council of Europe, 2017).

Τέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε έκθεση του 2016 υποστήριξε τη σημασία της εξασφάλισης πρόσβασης σε επίσημη, ανεπίσημη και άτυπη εκπαίδευση και σε διά βίου κατάρτιση για όλους τους πρόσφυγες, και ιδίως για τα κορίτσια και τις γυναίκες, και την εφαρμογή αυστηρών και διαφανών διαδικασιών για την αναγνώριση των προσόντων που έχουν αποκτηθεί σε τρίτες χώρες (INI. 2015/2321: 13).

3.1.1 Εθνικές Πρωτοβουλίες

Τα κράτη-μέλη της ΕΕ, στην προσπάθεια ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στην κοινωνία και την αγορά εργασίας, αναπτύσσουν εθνικές πολιτικές, μέτρα και πρακτικές, ανεξάρτητα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Εφόσον οι εθνικές αυτές πρωτοβουλίες κριθούν επιτυχημένες από την εθνική διοίκηση, εν συνεχεία λειτουργούν ως βέλτιστες πρακτικές για τα υπόλοιπα κράτη-μέλη. Στη συνέχεια αναλύονται οι πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν από συγκεκριμένες ευρωπαϊκές χώρες με σκοπό την καλύτερη ενσωμάτωση των προσφύγων.

3.1.1.1 Γερμανία

Τα περισσότερα κράτη της Ένωσης έχουν αναπτύξει σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τέτοιες δράσεις. Η Γερμανία συγκεκριμένα έχει προβεί στην ανάληψη σημαντικού αριθμού πρωτοβουλιών. Η διετής δράση “*Every person has potential – labour market integration of asylum seekers (Early Intervention)*” κατατέθηκε από τη Γερμανική Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Απασχόλησης, σε συνεργασία με την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μετανάστευσης και Προσφύγων (BAMF) και το χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα XENOS από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο που παρέχει υποστήριξη στους πρόσφυγες και άρχισε να εφαρμόζεται ήδη από 01.01.2014 με ωφελούμενους τους αιτούντες άσυλο. Στόχος ήταν η επιτυχημένη ένταξη των αιτούντων άσυλο στην αγορά εργασίας μέσω της χαρτογράφησης και αναγνώρισης των δεξιοτήτων τους και της περαιτέρω κατάρτισής τους. Το πιλοτικό αυτό πρόγραμμα περιλάμβανε τα εξής βήματα: α) επιλογή των συμμετεχόντων με κριτήριο το αν προέρχονται από χώρες με υψηλό ποσοστό προστασίας και χαμηλότερο αριθμό απελάσεων και επομένως έχουν σημαντικές πιθανότητες να παραμείνουν στο κράτος, β) χαρτογράφηση των υπάρχουσών δεξιοτήτων τους μέσω ενός αναλυτικού βιογραφικού σημειώματος συνταγμένου από τους ίδιους τους ωφελούμενους, γ) πραγματοποίηση συνέντευξης στην Υπηρεσία Απασχόλησης, δ) εφόσον η συνεργασία κρινόταν επιθυμητή μετά το πέρας της συνέντευξης οι συμμετέχοντες ενσωματώνονταν τελικά σε μια τακτική διαδικασία τοποθέτησης με βάση ένα λεγόμενο τετραφασικό μοντέλο (προφίλ, συμφωνία-στόχος, επιλογή στρατηγικής, εφαρμογή και παρακολούθηση). Αναφέρεται επιπλέον ότι μπορούν να διεξαχθούν επιμέρους δράσεις και να προωθηθούν μέτρα όπως η απόκτηση δεξιοτήτων στη γερμανική γλώσσα ή η αναγνώριση αλλοδαπών τίτλων σπουδών (*Every person has potential – labour market integration of asylum seekers. Early Intervention, 2016*).

Για την επόμενη διετία (2015-2017) το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας της Γερμανίας ανέλαβε την πρωτοβουλία “*Prototyping Transfer – recognition of professional and vocational qualifications via qualification analyses*”. Στόχος του έργου είναι η πραγματοποίηση αναλύσεων προσόντων υψηλότερης ποιότητας σε ολόκληρη τη Γερμανία, εφόσον δεν είναι εφικτή η αξιολόγηση της ισοδυναμίας βάσει γραπτών πιστοποιητικών. Το σχέδιο υποστηρίζει τις αρμόδιες αρχές (βιοτεχνικά επιμελητήρια, βιομηχανικά και εμπορικά επιμελητήρια, γεωργικά επιμελητήρια, επιμελητήρια που ασκούν ανεξάρτητα επαγγέλματα, καθώς και άλλες αρχές και φορείς που είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή του ομοσπονδιακού νόμου περί αναγνώρισης), μέσω προγραμμάτων κατάρτισης, κατευθυντήριων γραμμών, πρακτικών εργαλείων, οικονομικής υποστήριξης για τους αιτούντες και ανάπτυξης νέων μοντέλων αναλύσεων προσόντων. Βασική ομάδα στόχου αποτελούν τα ιδρύματα που είναι υπεύθυνα για την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων ενώ ως ωφελούμενοι της

δράσης προσδιορίζονται όσοι διαθέτουν επαγγελματικά προσόντα τα οποία αποκτήθηκαν και πιστοποιήθηκαν σε τρίτη χώρα (*Prototyping Transfer – recognition of professional and vocational qualifications via qualification analyses*, 2016).

Μία άλλη δράση του Γερμανικού κράτους, ευρύτερης χρονικής κλίμακας, αποτελεί το “*ESF-Qualification in the context of Federal Recognition Law*”, υπό την αιγίδα του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και εντάσσεται στο ομοσπονδιακό πρόγραμμα “*Integration through qualification*” (IQ). Στόχος είναι κατά την περίοδο χρηματοδότησης 2015-2022 τουλάχιστον 16.000 άτομα να ολοκληρώσουν επιτυχώς ένα σύνολο προσόντων ή να πληρούν τις προϋποθέσεις εισόδου στην αγορά εργασίας με ένα επαρκές εκπαιδευτικό επίπεδο (*ESF-Qualification in the context of Federal Recognition Law*, 2016).

Τέλος, αναφέρεται η δράση “*Kiron*” η οποία ξεκίνησε να εφαρμόζεται αρχικά σε εθνικό και στη συνέχεια σε διεθνές επίπεδο, το 2015 από τον φορέα Kiron Open Higher Education. Δεδομένου ότι λιγότερο από το 1% των προσφύγων σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εξαιτίας νομικών, γλωσσικών, οικονομικών και διοικητικών εμποδίων, το πρόγραμμα “*Kiron*” έχει ως στόχο να προσφέρει στους πρόσφυγες ελεύθερη πρόσβαση στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Στο παρόν εκπαιδευτικό μοντέλο, οι σπουδαστές αρχικά έχουν πρόσβαση σε διαδικτυακά μαθήματα διάρκειας δύο ετών, προσαρμοσμένα στο πρόγραμμά τους, και στη συνέχεια, εφόσον το καθεστώς διαμονής τους οριστικοποιηθεί, οι σπουδαστές ολοκληρώνουν τον κύκλο σπουδών για το πτυχίο τους εντός ενός έτους σε ένα από τα πανεπιστήμια-εταίρους σε διάφορες τοποθεσίες. Οι φοιτητές επωφελούνται από την πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας, προγράμματα καθοδήγησης και υπηρεσίες υποστήριξης φοιτητών, όπως τα προγράμματα “buddy”. Επιπλέον, η Kiron συνεργάζεται με εταιρικές οργανώσεις στις χώρες υποδοχής για την παροχή προγραμμάτων πρακτικής άσκησης προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια απρόσκοπτη μετάβαση στην αγορά εργασίας (Kiron, 2016).

3.1.1.2 Αυστρία

Η Αυστριακή Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης παρουσίασε τη βραχύχρονη και περιφερειακή πρωτοβουλία “*Skills check for the vocational integration of refugees*” (Βιέννη, Αύγουστος-Δεκέμβριος 2015), στοχεύοντας στην επιτυχή ένταξη των προσφύγων στην αγορά εργασίας μέσω της χαρτογράφησης των δεξιοτήτων τους. Σε ένα πρώτο στάδιο οι δεξιότητες και τα προσόντα των συμμετεχόντων καταγράφονταν. Οι πρόσφυγες με επίσημα

και πιστοποιημένα από αλλοδαπή αρχή προσόντα υποστηρίζονταν έσω της διαδικασίας αναγνώρισης τους και αντιστοίχισης τους με τα αντίστοιχα παρεχόμενα από τα αυστριακά ιδρύματα. Επιπλέον, ελέγχεται η γνώση της γερμανικής γλώσσας. Στο επόμενο βήμα, η επαγγελματική τους προϋπηρεσία ελεγχόταν και επαληθευόταν από δοκιμές σε πεδία. Τα αποτελέσματα του ελέγχου συνοψίζονταν σε μια αναφορά. Με βάση την αναφορά αυτή, δημιουργούταν ένα βιογραφικό σημείωμα για κάθε συμμετέχοντα και μια σύσταση καθοδήγησης σχετικά με την ένταξη του στην αγορά εργασίας. Το μέτρο περιλάμβανε δέκα ώρες εργαστηρίων εβδομαδιαίως κατά τις οποίες στους συμμετεχόντες παρέχονταν χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με την αυστριακή αγορά εργασίας, τη διαδικασία υποβολής αίτησης, το αυστριακό εκπαιδευτικό σύστημα, το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, τη στέγαση και την υγεία (Skills check for the vocational integration of refugees, 2016).

3.1.1.3 Γαλλία

Η Γαλλία υπήρξε μία από τις πρώτες χώρες-μέλη που ανέλαβε εθνική δράση για την ένταξη των προσφύγων, ήδη από το 2002. Το Forum réfugiés-Cosi ανέλαβε την μακροπρόθεσμη και περιφερειακού χαρακτήρα πρωτοβουλία “*Accelerate refugees’ integration process – Programme Accelair*” σε συνεργασία με τοπικές δημόσιες αρχές και ιδρύματα, επαγγελματικά και γλωσσικά κέντρα κατάρτισης, εργοδότες και παρόχους καταλυμάτων. Πυλώνες του προγράμματος υπήρξαν η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, η αναγνώριση δεξιοτήτων, η γλωσσική κατάρτιση και η πρόσβαση στη στέγαση και στην υγειονομική περίθαλψη. Οι πρόσφυγες εκτός από την ανεπαρκή γνώση της γαλλικής γλώσσας και τη μη αναγνώριση της επαγγελματικής τους προϋπηρεσίας, αντιμετωπίζουν πολλές άλλες δυσκολίες κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ένταξής τους, όπως παραπλανήση στην αγορά εργασίας, έλλειψη κοινωνικής δικτύωσης και ελάχιστη γνώση τεχνικών αναζήτησης εργασίας. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη συνθήκη, ως προτεραιότητα τέθηκε η οικοδόμηση γεφυρών με κοινά νομοθετικά μέτρα για τη μεγιστοποίηση της ένταξης για τους δικαιούχους της Accelair, για τη συμμετοχή σε εταιρικές σχέσεις με τις δημόσιες υπηρεσίες για την απασχόληση, σε ιδρύματα επαγγελματικής κατάρτισης και σε τοπικές και εθνικές επιχειρήσεις. Προτάθηκε η ευαισθητοποίηση επιχειρήσεων και δημόσιων υπηρεσιών σχετικά με τα δικαιώματα των ωφελούμενων, η στήριξη των επιχειρήσεων για την πρόσληψη ωφελούμενων, μεταξύ άλλων μέσω της τεχνικής επιτροπής για την απασχόληση, η παράδοση μαθημάτων γαλλικής γλώσσας, η παροχή διερμηνέων κατόπιν αιτήματος και τέλος η

προώθηση ειδικών μέτρων για άτομα ηλικίας κάτω των 25 ετών (Accelerate refugees' integration process – Programme Accelair, 2016).

3.1.1.4 Λιθουανία

Η Λιθουανία, στηρίζοντας τον τομέα προτεραιότητας «φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός» της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020», πρότεινε το πρόγραμμα “*Action ‘Provision of services for third-country nationals’ of the Asylum, Migration and Integration Fund 2014-2020 National Programme*”, το οποίο επρόκειτο να υλοποιηθεί σε βάθος τριετίας (2016-2019). Λαμβάνοντας υπόψη την περιορισμένη έκταση της Λιθουανίας και τη συγκέντρωση υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα σε αυτήν, συμπεριλαμβανομένων των υπηκόων τρίτων χωρών στους οποίους χορηγείται άσυλο, στόχος είναι η παροχή βασικών υπηρεσιών (πληροφορίες, κοινωνικές, ψυχολογικές, νομικές και εκπαιδευτικές συμβουλές). Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί στην εκμάθηση της λιθουανικής γλώσσας και σε προπαρασκευαστικές ενέργειες που διευκολύνουν την πρόσβαση των υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας. Στις βασικές δράσεις του προγράμματος περιλαμβάνονται επίσης μαθήματα αγωγής του πολίτη, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και πληροφοριών, κοινωνική, νομική και ψυχολογική στήριξη, επαγγελματικός προσανατολισμός, δραστηριότητες σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία και πρόσθετες υπηρεσίες για τους υπηκόους τρίτων χωρών στους οποίους έχει χορηγηθεί άσυλο (π.χ. υλική βοήθεια, υγειονομικές υπηρεσίες κλπ.) (Action ‘Provision of services for third-country nationals’ of the Asylum, Migration and Integration Fund 2014-2020 National Programme, 2016).

3.1.1.5 Ολλανδία

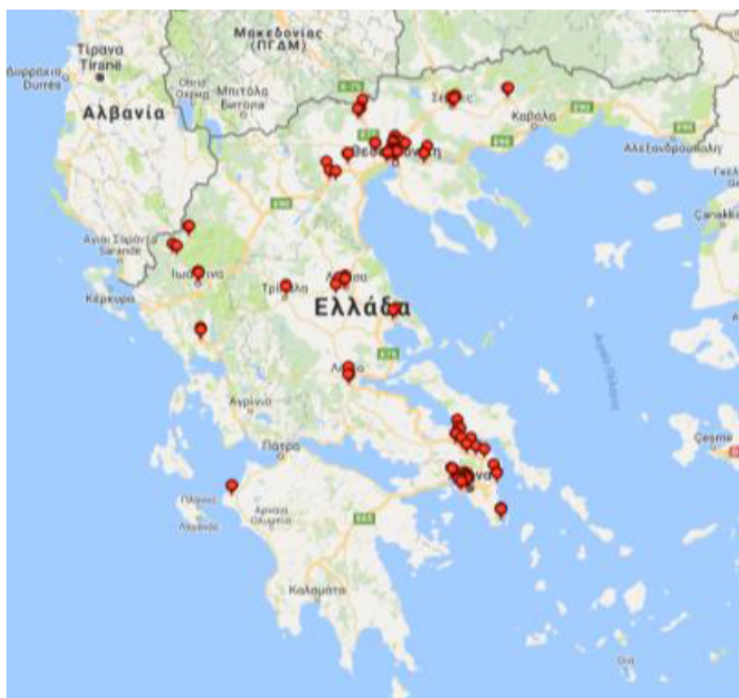
Ο Οργανισμός Συνεργασίας για την επαγγελματική εκπαίδευση, κατάρτιση και αγορά εργασίας (SBB) της Ολλανδίας, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού και Επιστημών (DUO) παρουσίασαν το έτος 2015 το πρόγραμμα “*Recognition of refugee qualifications*” για την αναγνώριση προσόντων των προσφύγων. Στο πλαίσιο του προγράμματος που προσφέρεται δωρεάν, όλοι οι πρόσφυγες δύνανται να υποβάλουν για αξιολόγηση τα προσόντα που αποκτήθηκαν στην χώρα προέλευσης τους, ακόμη και αν δεν είναι σε θέση να παράσχουν τεκμηρίωση. Οι πληροφορίες σχετικά με τα ξένα εκπαιδευτικά συστήματα διατίθενται δωρεάν στην ιστοσελίδα του EPNUffic στα ολλανδικά και στα

αγγλικά. Ως επιμέρους στόχοι τέθηκαν η δημιουργία αποτελεσματικών διαδικασιών αξιολόγησης των προσόντων των προσφύγων (συμπεριλαμβανομένης νέας βάσης δεδομένων για την επεξεργασία και την αποθήκευση των αιτήσεων), η πρόσληψη και κατάρτιση νέων αξιολογητών με γλωσσικές δεξιότητες στην αραβική γλώσσα, η δημιουργία αναλυτικών περιγραφών των εκπαιδευτικών συστημάτων (συμπεριλαμβανομένων συστάσεων για την αναγνώριση των βασικών τύπων προσόντων) του Ιράκ, του Ιράν, της Αιθιοπίας, του Αφγανιστάν και της Συρίας, η δημιουργία ενημερωτικού δελτίου για την εισδοχή προσφύγων χωρίς τεκμηρίωση που απευθύνεται σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και η οργάνωση και συνεισφορά σε εργαστήρια με θέμα την αναγνώριση των προσόντων των προσφύγων (Recognition of refugee qualifications, 2016).

3.1.1.6 Ελλάδα

Το ελληνικό κράτος, δεδομένων των αυξημένων προσφυγικών εισροών, και μετά από πρόταση της ΕΕ, υιοθέτησε ένα ευέλικτο πρόγραμμα για την εκπαίδευση των ανήλικων προσφύγων κατά το σχολικό έτος 2016-2017. Απαραίτητη προϋπόθεση αποτέλεσε η σύσταση ειδικού γραφείου στο Υπουργείο Παιδείας για την οργάνωση και στήριξη του έργου του στον τομέα της εκπαίδευσης προσφύγων και η στελέχωση των σχολικών μονάδων με Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι ΣΕΠ για το σχολικό έτος 2016-2017 για την Περιφέρεια Αττικής ήταν 14, για την Κεντρική Μακεδονία 26, για την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη 2, για τη Στερεά Ελλάδα 3, για την Ήπειρο 4, για τη Θεσσαλία 4 και για το Ανατολικό Αιγαίο 7 (Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ- 2017, σελ. 33-34).

Η ΕΕ συνέστησε τη φοίτηση των μεμονωμένων προσφυγόπουλων σε Τάξεις Υποδοχής ενταγμένες στο πρωινό πρόγραμμα των δημοτικών σχολείων και γυμνασίων, αλλά και των διαπολιτισμικών σχολείων. Συστάθηκαν επίσης Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ) για τη φοίτηση ανήλικων προσφύγων που διέμεναν μαζικά σε Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων. Αναφέρεται ότι από τον Οκτώβριο 2016 έως τον Μάρτιο 2017 φοίτησαν 2.643 μαθητές σε 107 νεοϊδρυθείσες ΔΥΕΠ σε αντίστοιχα σχολεία επτά εκπαιδευτικών περιφερειών (Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ- 2017: 37).

Λειτουργούσες ΔΥΕΠ, Ελλάδα (Μάρτιος 2017). Πηγή: Ομάδα Διαχείρισης ΥΠΠΕΘ.

Οι επίσημες αρχές θεωρούν ότι αν και υπήρξε έγκαιρη και συντονισμένη παρέμβαση του ελληνικού κράτους για την επιτυχή πρόσβαση των ανήλικων προσφύγων στην εκπαίδευση, έχει καταγραφεί σημαντικός αριθμός ζητημάτων, τα οποία είτε καθυστέρησαν, είτε ανέστειλαν τη λειτουργία των ΔΥΕΠ (Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ- 2017: 37).

3.2 Πολιτικές κατά των έμφυλων διακρίσεων

Η σημασία της επίτευξης ισότητας μεταξύ των δύο φύλων σε όλους τους τομείς δράσης της Ένωσης αποτυπώνεται σε όλα τα κείμενα της ΕΕ, από την ίδρυση της ακόμα, όπως είδαμε αναλυτικά και παραπάνω. Ευκρινώς, αποτυπώνεται και στην Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2010-2015 και τη συνέχειά της με την αντίστοιχη στρατηγική για το διάστημα 2016-2019. Στην προγενέστερη στρατηγική ως βασικοί στόχοι είχαν οριστεί οι εξής πέντε: ισότιμη οικονομική ανεξαρτησία για γυναίκες και άνδρες, ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας, ισότητα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αξιοπρέπεια, ακεραιότητα και τερματισμός της βίας λόγω φύλου, και προώθηση της ισότητας των φύλων εκτός των συνόρων της ΕΕ. Χαρακτηριστικά, μάλιστα, αναφέρεται ως προς τους δύο πρώτους στόχους ότι η εισοδηματική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών (κυρίως μεταναστριών) ανέρχεται

στο 16%. Ως αποτέλεσμα, το χάσμα σε σχέση με τις συνολικές αποδοχές ανδρών και γυναικών αγγίζει το 41% και συνεπάγεται ευρύτατη ανισότητα των φύλων στον συνταξιοδοτικό τομέα, η οποία ανέρχεται στο 40% (Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019, 2016: 6-8).

Στην ανανεωμένη Στρατηγική για το διάστημα 2016-2019 ως τομείς προτεραιότητας ορίζονται η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και της ισότιμης οικονομικής ανεξαρτησίας γυναικών και ανδρών, η μείωση των διαφορών μεταξύ των φύλων όσον αφορά τους μισθούς, τις αποδοχές και τις συντάξεις και, κατ' επέκταση η καταπολέμηση της φτώχειας των γυναικών, η προώθηση της ισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, η καταπολέμηση της βίας λόγω φύλου και προστασία και στήριξη των θυμάτων, και τέλος η προώθηση της ισότητας των φύλων και των δικαιωμάτων των γυναικών παγκοσμίως. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στις γυναίκες που ανήκουν και σε άλλες ευπαθείς ομάδες, όπως οι μετανάστριες και οι γυναίκες Ρομά (Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019, 2016:9).

Ως προς τον τελευταίο στόχο η ΕΕ αναγνωρίζει τη σημασία επίτευξης του για την ισότιμη και χωρίς αποκλεισμούς βιώσιμη ανάπτυξη και παραμένει προσηλωμένη στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εκτός των συνόρων της, εκπληρώνοντας τις υποχρεώσεις της απέναντι στη Σύμβαση για τον εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών. Τα δικαιώματα των γυναικών βρίσκονται άλλωστε και στο επίκεντρο των Ηνωμένων Εθνών ως οριζόντιο θέμα, το οποίο ενσωματώνεται στους στόχους και στους δείκτες όλων των στόχων για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει επομένως, να προάγει τη χρηματοδότηση και παρακολούθηση δράσεων σε συνεργασία με τις γειτονικές της χώρες και εκείνες τις τρίτες χώρες που είναι αποδέκτες ευρωπαϊκής ανθρωπιστικής βοήθειας για την επίτευξη της ισότητας αλλά και να συμπεριλάβει τη διάσταση του φύλου στους μηχανισμούς προενταξιακής βοήθειας (Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019, 2016: 6-17).

3.3 Οριζόντιος συντονισμός πολιτικών ένταξης και πολιτικών κατά των έμφυλων διακρίσεων

Από το 2015 και εξής η Ευρωπαϊκή Ένωση, εξαιτίας των εντόνων προσφυγικών εισροών, άρχισε να ενσωματώνει τη διάσταση του φύλου και στις ενταξιακές πολιτικές υπηκόων τρίτων χωρών. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε έκθεσή του τον Φεβρουάριο του 2016 για την

κατάσταση των γυναικών προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην ΕΕ, απήυθνε έκκληση σε όλα τα κράτη-μέλη να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν κατάλληλα μέτρα για την επιτυχή συμμετοχή των γυναικών προσφύγων και αιτουσών άσυλο στην αγορά εργασίας και να υλοποιήσουν μαθήματα γλώσσας, προγράμματα γραμματισμού, διά βίου μάθησης και κατάρτισης. Επιπλέον, κάλεσε την Επιτροπή, τα κράτη- μέλη και τις τοπικές αρχές να διασφαλίσουν την πρόσβαση των γυναικών προσφύγων στη νόμιμη εκπαίδευση των εθνικών συστημάτων, δίνοντας έμφαση στη σημασία της άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης και των πολιτιστικών ανταλλαγών για την κοινωνική ένταξη και ενδυνάμωση των νέων γυναικών και κοριτσιών. Τέλος, το Κοινοβούλιο έθεσε το ζήτημα της πρόσβασης των γυναικών προσφύγων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και της ανάγκης για διαφανείς διαδικασίες αναγνώρισης των τίτλων σπουδών που αποκτήθηκαν στις χώρες προέλευσης. (INI 2015/2325: 13).

Τον Ιούνιο του ίδιου έτους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δημοσίευσε νέα έκθεση σε σχέση με την κοινωνική ένταξη των προσφύγων και την ενσωμάτωση τους στην αγορά εργασίας, τονίζοντας τη συμπερίληψη της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές κοινωνικής ένταξης. Το Κοινοβούλιο αναγνώρισε τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες που αιτούνται διεθνούς προστασίας όσον αφορά την κοινωνική ένταξη και την ενσωμάτωσή τους στην αγορά εργασίας και υπογράμμισε τη σημασία της εξασφάλισης πρόσβασης στην τυπική, μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση και στη διά βίου κατάρτιση (INI, 2015/2321: 12-13). Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι παρ' όλη την πρόνοια της Ένωσης για συμπερίληψη της έμφυλης διάστασης στις πολιτικές ένταξης, παρατηρείται εντούτοις ένα κενό στο θεσμικό της πλαίσιο. Δεν υπάρχει επαρκής συντονισμός μεταξύ των έμφυλων πολιτικών και των πολιτικών κατά των διακρίσεων, γεγονός που δυσχεραίνει την αντιμετώπιση φαινομένων συνδυαστικών μορφών διάκρισης, όπως στην περίπτωση των γυναικών προσφύγων και της πρόσβασης τους σε υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση (Seta, 2016: 20).

3.3.1 Βέλτιστες Πρακτικές

Παρά το θεσμικό κενό που παρατηρείται στον συντονισμό των επιμέρους πολιτικών, ορισμένα κράτη-μέλη έχουν προβεί σε εθνικές πρακτικές στις οποίες ο οριζόντιος συντονισμός πολιτικών κατά των έμφυλων διακρίσεων των πολιτικών κοινωνικής ένταξης

υπηκόων τρίτων χωρών έχει επιτευχθεί. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι πρωτοβουλίες του Λουξεμβούργου και της Φινλανδίας ως χαρακτηριστικά παραδείγματα.

3.3.1.1 Λουξεμβούργο

Ο Οργανισμός Υποδοχής και Ένταξης του Λουξεμβούργου (OLAI), που βρίσκεται υπό την αιγίδα του Υπουργείου Οικογένειας και Ολοκλήρωσης παρουσίασε το τρίμηνο πρόγραμμα (Μάϊος – Ιούλιος 2016) “*Pilot project to introduce to equality between women and men*” με στόχο την κατανόηση, εκ μέρους των αιτούντων άσυλο, του τρόπου λειτουργίας της τοπικής κοινωνίας ως προς το ζήτημα της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το βασικό μήνυμα που μετέφερε το πρόγραμμα ήταν ότι οι γυναίκες και οι άνδρες στο Λουξεμβούργο, ανεξαρτήτως εθνικότητας, έχουν ίσα δικαιώματα, καθήκοντα, μεταχείριση και ευκαιρίες. Στις δράσεις του προγράμματος, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος, συμπεριλήφθηκαν διαδραστικά σεμινάρια στα κέντρα φιλοξενίας από εκπαιδευτές. Σε αυτά χρησιμοποιήθηκαν φωτογραφίες, διάλογοι και αφίσες, συζήτηση στηριζόμενη στο υλικό και παιχνίδια ρόλων (Pilot project to introduce to equality between women and men, 2016).

3.3.1.2 Φινλανδία

Στη Φινλανδία αναπτύχθηκε μία δράση για την καθοδήγηση των μορφωμένων γυναικών μεταναστών στον τομέα της απασχόλησης. Δημιουργήθηκε το γυναικείο δίκτυο καθοδήγησης “*Womento*”, με στόχο την ενθάρρυνση των γυναικών μεταναστών για διερεύνηση των ευκαιριών απασχόλησης στη φινλανδική αγορά εργασίας. Η συντονιστική ΜΚΟ (Västöliitto, Οικογενειακή Ομοσπονδία της Φινλανδίας) δημιούργησε ζεύγη αποτελούμενα από γυναίκες μετανάστες και Φινλανδούς επαγγελματίες, σε μία εθελοντική βάση, με κριτήριο το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο, το επάγγελμά τους, τα μελλοντικά τους σχέδια και το κοινό πεδίο εμπειρίας. Για οκτώ έως δέκα μήνες, κάθε ζεύγος καθοδήγησης συναντιέται περίπου μία φορά το μήνα για να συζητήσει και να μοιραστεί πληροφορίες σχετικά με τη φινλανδική αγορά εργασίας. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας οι συμμετέχοντες ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τη φινλανδική γλώσσα για να αυξήσουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες. Συμμετέχουν επίσης σε τρεις συναντήσεις ομάδων, όπου καθορίζονται οι στόχοι τους και τελικά αξιολογείται η διαδικασία και διατυπώνονται πιθανές περαιτέρω προοπτικές. Ο αντίκτυπος και η αποτελεσματικότητα του προγράμματος είναι

ευκόλως μετρήσιμα και η συμμετοχή των ωφελούμενων λειτουργεί ως κίνητρο για εθελοντισμό σε αυτό το έργο (European Union Agency for Fundamental Rights, 2015: 99).

4. Εκπαίδευση και ένταξη – Οι προκλήσεις

Όπως προαναφέρθηκε, βασική προϋπόθεση για την επίτευξη της ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών αποτελεί η διασφάλιση της πρόσβασής τους στην εκπαίδευση ώστε να διευκολύνεται η είσοδός τους στην αγορά εργασίας. Προκειμένου να καταστεί αυτό εφικτό κρίνεται απαραίτητη η αναγνώριση τόσο των τίτλων σπουδών τους όσο και των γενικότερων προσόντων τους, που έχουν αποκτηθεί εκτός της ΕΕ.

4.1 Αναγνώριση τίτλων σπουδών

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνώρισε τη σημασία της εκπαίδευσης ήδη από την υπογραφή της Συνθήκη του Μάαστριχτ στην οποία η εκπαίδευση αναβαθμίστηκε. Ως στόχος εκεί τέθηκε η προώθηση της κινητικότητας φοιτητών και μαθητών, η συνεργασία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μεταξύ τους, η σύνδεση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και αγοράς εργασίας, η διαμόρφωση δομών ένταξης και επανένταξης στην αγορά εργασίας, η διαφάνεια, η συμβατότητα, και η συγκρισιμότητα των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει περιορισμένες αρμοδιότητες στον τομέα της εκπαίδευσης και περιορίζεται σε μέτρα ήπιου δικαίου, χρηματοδοτήσεις και σημεία αναφοράς (benchmarking) (Terry, 2008:121).

Παρενθετικά αναφέρουμε και τη Διακήρυξη της Σορβόνης το 1998, μια ανεξάρτητη πρωτοβουλία εκτός ΕΕ, στην οποία συμμετείχαν οι Υπουργοί Παιδείας της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, με σκοπό τη σύγκλιση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Είχε ήδη υπογραφεί το 1997 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την UNESCO η Σύμβαση της Λισαβόνας για την αναγνώριση των προσόντων όσον αφορά την Ανώτατη Εκπαίδευση στον χώρο της Ευρώπης (Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region, 1997). Η Διακήρυξη της Σορβόνης αποτέλεσε τον προάγγελο για την εκκίνηση Διαδικασίας της Μπολόνια, η οποία είχε ως βασική επιδίωξη τη δημιουργία ενός Ενιαίου Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ). Στις βασικές προβλέψεις της Διαδικασίας της Μπολόνια

περιλαμβάνονται η υιοθέτηση δύο κύκλων σπουδών (στη συνέχεια τριών), η αναγνώριση των πτυχίων, η καθιέρωση ενός συστήματος διδακτικών μονάδων, η ευρωπαϊκή συνεργασία για τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση, η προώθηση της κινητικότητας και της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης, η διά βίου μάθηση, η συνεργασία των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και της φοιτητικής κοινότητας, η προώθηση της ελκυστικότητας του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και η συνέργεια μεταξύ ΕΧΑΕ και Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας για τη διεξαγωγή διδακτορικών σπουδών (L.-S. Terry, 2008, σελ. 115-116). Στον πιο πρόσφατο σταθμό της διαδικασίας, τη Σύνοδο Κορυφής στο Ερεβάν (2015), τονίστηκε η ανάγκη για αναθεώρηση των εθνικών πλαισίων επαγγελματικών προσόντων και για διασφάλιση της αυτόματης αναγνώρισης των προσόντων που αποκτήθηκαν σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης που βρίσκονται στον ΕΧΑΕ (Yerevan Communiqué, 2015: 4).

Το σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας είναι ότι δεν περιορίζεται στα κράτη μέλη στους κόλπους της Ένωσης, αλλά σε αυτή συμμετέχουν 48 κράτη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Προϋπόθεση για τη συμμετοχή των κρατών στη διαδικασία αποτελεί η συμμετοχή τους στην Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση και η δηλωμένη προθυμία τους να ακολουθήσουν και να εφαρμόσουν τους στόχους της διαδικασίας στα δικά τους συστήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στα 48 κράτη συγκαταλέγονται η Αλβανία, η Ανδόρα, η Αρμενία, η Αυστρία, το Αζερμπαϊτζάν, η Λευκορωσία, η Φλαμανδική κοινότητα του Βελγίου, η Γαλλική κοινότητα του Βελγίου, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία, η Κροατία, η Κύπρος, η Τσέχικη Δημοκρατία, η Δανία, η Εσθονία, η Φινλανδία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Γεωργία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Αγία Έδρα, η Ισλανδία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Καζακστάν, η Λετονία, το Λιχτενστάιν, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Μολδαβία, το Μαυροβούνιο, η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Πορτογαλία, η Πολωνία, η Ρωσία, η Σλοβάκικη Δημοκρατία, η Ρουμανία, η Σλοβενία, η Σουηδία, η Ισπανία, η Ελβετία, η Π.Γ.Δ.Μ., η Σερβία, η Τουρκία, η Ουκρανία και το Ηνωμένο Βασίλειο (EHEA, full members).

Το δεύτερο σημαντικό στοιχείο είναι ότι η Διακήρυξη της Μπολόνια δεν συνιστά νομική δέσμευση για τα κράτη που υπέγραψαν, αλλά πρόκειται για ένα προαιρετικό σύστημα, ανοιχτό σε τροποποιήσεις και παρεμβάσεις. Ως εργαλείο για την υλοποίηση της διαδικασίας χρησιμοποιήθηκε η Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού, η οποία στηρίζεται στον από κοινού προσδιορισμό των προς επίτευξη στόχων, σε μέσα μέτρησης που έχουν οριστεί από κοινού (στατιστικές, δείκτες, κατευθυντήριες γραμμές), στη συγκριτική αξιολόγηση των επιδόσεων των χωρών της ΕΕ και στην ανταλλαγή των βέλτιστων πρακτικών, σε μία καθαρά εθελοντική βάση. Η διαδικασία της Μπολόνια, επομένως, δύναται να καλύψει τις ανάγκες ορισμένων

υπήκοων τρίτων χωρών για αναγνώριση των τίτλων σπουδών τους, εφόσον είναι υπήκοοι κράτους που συμμετέχει σε αυτή τη διαδικασία και εφόσον οι τίτλοι σπουδών τους αποκτήθηκαν στο αντίστοιχο κράτος. Αδυνατεί ωστόσο να καλύψει τις περιπτώσεις υπηκόων κρατών που δεν είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, όπως είναι οι περιπτώσεις των προσφύγων και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας. Επιπλέον, ο μη δεσμευτικός της χαρακτήρας καθιστά τα αποτελέσματα της διαδικασίας αμφισβητήσιμα και υπό συζήτηση αμφισβητήσιμα ενώ παράλληλα δεν διασφαλίζεται η καθολική της εφαρμογή και ως εκ τούτου παρατηρούνται αποκλίσεις μεταξύ των μελών της.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδόθηκε, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, η Οδηγία 2004/114/EK του Συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισθη πρακτική άσκηση ή την εθελοντική υπηρεσία. Η οδηγία καθόριζε μεν τα κριτήρια εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος των κρατών μελών για χρονική περίοδο άνω των τριών μηνών για τους προαναφερθέντες σκοπούς, αλλά διευκρίνιζε ότι το πεδίο εφαρμογής της δεν καλύπτει τις περιπτώσεις υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν σε κράτος μέλος ως αιτούντες άσυλο, ή στο πλαίσιο επικουρικών μορφών προστασίας ή συστημάτων προσωρινής προστασίας (EE L 375/12: 3. Ακολούθησε η Οδηγία 2005/71/EK του Συμβουλίου, σχετικά με την ειδική διαδικασία εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας, η οποία είχε το αντίστοιχο πεδίο εφαρμογής (L 289/15, σελ. 4) Έντεκα χρόνια αργότερα, το 2016, εκδόθηκε η Οδηγία 2016/801 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την έρευνα, τις σπουδές, την πρακτική άσκηση, την εθελοντική υπηρεσία, τις ανταλλαγές μαθητών ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την απασχόληση των εσωτερικών άμισθων, με στόχο την αντιμετώπιση των αδυναμιών που διαπιστώθηκαν στις προηγούμενες οδηγίες και την περαιτέρω εξομάλυνση της διαδικασίας (L132/21). Συνολικά, διαπιστώνεται και σε επίπεδο Ένωσης η αδυναμία δημιουργίας κατάλληλων συνθηκών για την πρόσβαση υπηκόων τρίτων χωρών αιτούντων άσυλο στην εκπαίδευση και επομένως να εισέλθουν ευκολότερα στην αγορά εργασίας.

4.2 Αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων

Το Σεπτέμβριο του 2008 Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε πρόταση για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Πλαισίου Επαγγελματικών Προσόντων (EQF) για τη σύγκριση των επαγγελματικών προσόντων και των επιπέδων προσόντων που αποκτήθηκαν σε διαφορετικά κράτη-μέλη, με στόχο την προώθηση της γεωγραφικής κινητικότητας για λόγους απασχόλησης, καθώς και της δια βίου μάθησης ή εκπαίδευσης. Πρόκειται για ένα κοινό σύστημα αναφοράς, το οποίο συνδέει τα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικών προσόντων των κρατών-μελών. Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Επαγγελματικών Προσόντων αποτελείται από οκτώ επίπεδα επαγγελματικών προσόντων, τα οποία περιγράφονται μέσω των μαθησιακών αποτελεσμάτων (γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες) και αντιπροσωπεύουν την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (επίπεδο 1-4), τη μεταδευτεροβάθμια διετή εκπαίδευση (επίπεδο 5), την τριτοβάθμια εκπαίδευση (επίπεδο 6), τις μεταπτυχιακές σπουδές (επίπεδο 7) και τις διδακτορικές σπουδές (επίπεδο 8). Τα κράτη-μέλη κλήθηκαν να προσαρμόσουν τα εθνικά τους επίπεδα επαγγελματικών προσόντων (NQF) στα πρότυπα που καθορίζει το EQF (Επεξήγηση του ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων για τη δια βίου μαθηση, 2008: 5). Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι τρίτες χώρες δεν υπάγονται στο πλαίσιο και επομένως οι υπήκοοι τους δεν δύνανται να ωφεληθούν από αυτό.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο είχαν εκδόσει την Οδηγία 2005/36/EK σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, η οποία απευθυνόταν αποκλειστικά στους επαγγελματίες οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν το επάγγελμά τους σε κάποιο άλλο κράτος-μέλος, έχοντας πλήρη προσόντα για την άσκηση του στο δικό τους κράτος-μέλος. Το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας καλύπτει τους υπηκόους των μελών της Ένωσης καθώς και της Ισλανδίας, της Νορβηγίας και του Λιχτενστάιν. Οι υπήκοοι τρίτης χώρας δύνανται να ευνοηθούν από την παρούσα οδηγία εφόσον είναι μέλη οικογένειας υπηκόου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τελούν υπό το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος ή τελούν υπό το καθεστώς του πρόσφυγα σε ένα κράτος-μέλος και τα επαγγελματικά τους προσόντα έχουν αποκτηθεί σε άλλο κράτος-μέλος της Ένωσης. Ως εκ τούτου, οι υπήκοοι τρίτης χώρας που απέκτησαν το καθεστώς του πρόσφυγα σε κράτος της Ένωσης αλλά απέκτησαν τα επαγγελματικά τους προσόντα στο κράτος καταγωγής τους δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας (L 255/22, σελ. 7, 12).

Το 2013 ακολούθησε η Οδηγία 2013/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 2005/36/ΕΚ σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012 σχετικά με τη διοικητική συνεργασία μέσω του συστήματος πληροφόρησης της εσωτερικής αγοράς («κανονισμός ΙΜΙ»), κατόπιν πρότασης αναθεώρησης της Επιτροπής το 2011. Η αναθεωρημένη οδηγία έμελλε να καλύψει λειτουργικά κενά που εντοπίστηκαν στην οδηγία του 2005, ενώ σημαντικό κρίνεται ότι προστέθηκαν ρυθμίσεις για την αναγνώριση περιόδου πρακτικής άσκησης σε τρίτη χώρα (ΕΕ L 354/132: 31).

Πρόβλεψη υπήρξε και για τη συγκρισιμότητα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πιστωτικών Μονάδων (ECVET) κατόπιν σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου το 2009. Στη σύσταση τα κράτη-μέλη προετράπησαν να προωθήσουν το ECVET σε όλα τα επίπεδα του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Επαγγελματικών Προσόντων προς διευκόλυνση της αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, και ως εκτούτου προς διευκόλυνση της διασυνοριακής κινητικότητας. Η παρούσα σύσταση δεν περιελάμβανε προβλέψεις για τους υπηκόους τρίτων χωρών (2009/C 155/02: 13).

Διαπιστώνεται επομένως ένα λειτουργικό κενό στις προβλέψεις της Ένωσης για αναγνώριση τίτλων σπουδών και επαγγελματικών προσόντων υπηκόων τρίτων χωρών, εφόσον αυτά δεν αποκτήθηκαν σε κράτος-μέλος της ΕΕ. Αν και αναγνωρίζεται ο επικουρικός ρόλος της ΕΕ στον τομέα της εκπαίδευσης και ως συνέπεια αυτού, οι περιορισμένες αρμοδιότητες της, εντούτοις η σύγχρονη συγκυρία των έντονων προσφυγικών κυρίως, αλλά και μεταναστευτικών εισροών, καθιστούν κρίσιμη μια συντονισμένη δράση εκ μέρους της Ένωσης στο θέμα αυτό. Η αποτυχία της εξασφάλισης καθολικής πρόσβασης των προσφυγικών και μεταναστευτικών πληθυσμών στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης των κρατών-μελών και μετέπειτα στην αγορά εργασίας μέσω της αναγνώρισης των τίτλων σπουδών τους και των επαγγελματικών τους προσόντων, θα επιφέρει ανυπέρβλητες δυσκολίες και εμπόδια στην ομαλή ένταξη αυτών των πληθυσμών στο κοινωνικό γίγνεσθαι της Ένωσης.

Τέλος, το κενό αυτό εγείρει ενστάσεις περί έμμεσης διάκρισης στην απασχόληση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής. Στην Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, ως έμμεση διάκριση ορίζεται μία «...εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική, η οποία μπορεί να θέσει πρόσωπα συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης αυτού του σκοπού

είναι πρόσφορα και αναγκαία». Η οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά την απασχόληση, την επαγγελματική κατάρτιση, την εκπαίδευση, την κοινωνική προστασία, την πρόσβαση σε υπηρεσίες και αγαθά και τις κοινωνικές παροχές. Αν και δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω υπηκοότητας και δε θίγει τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις που αφορούν την εισδοχή και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και απατρίδων στην επικράτεια των κρατών μελών, ούτε τη μεταχείριση που απορρέει από τη νομική κατάσταση των εν λόγω υπηκόων τρίτων χωρών ή απατρίδων, εντούτοις διακηρύσσει ότι η απαγόρευση των διακρίσεων πρέπει να εφαρμόζεται και σε υπηκόους τρίτων χωρών (Οδηγία 2000/43/EK του Συμβουλίου, ΕΕ L 2000/180: 22-26).

5. Έρευνα

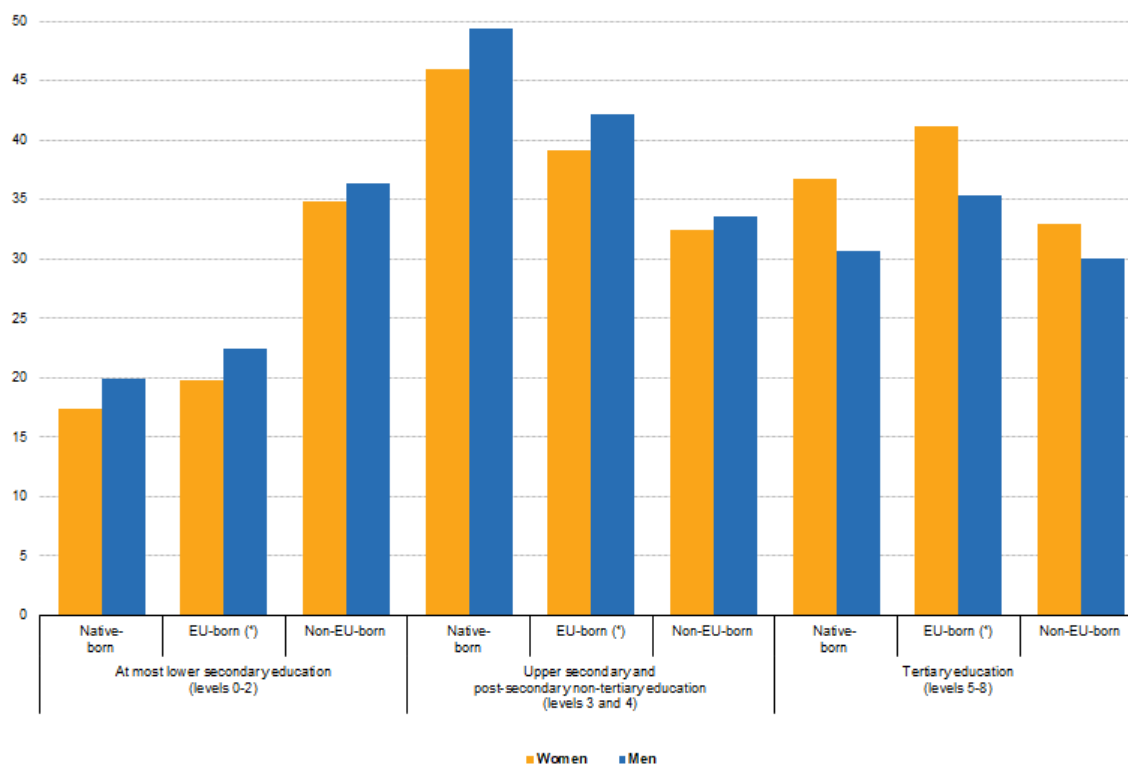
5.1 Προβληματική και στόχος

Το Δεκέμβριο του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στηριζόμενη σε εξωτερικές μελέτες, κατέγραψε τις πολιτικές που υιοθέτησαν τα 28 κράτη-μέλη της Ένωσης για την ένταξη των προσφύγων. Τα περισσότερα κράτη-μέλη φαίνεται να δραστηριοποιήθηκαν σε διάφορους τομείς της ένταξης, όπως η χορήγηση ασύλου, η αναγνώριση δεξιοτήτων, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, και η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Παρ' όλα αυτά παρατηρήθηκαν κενά και ελλείψεις που δημιούργησαν προβληματισμούς για το βαθμό επίτευξης ουσιαστικής ένταξης της συγκεκριμένης ομάδας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Commission, Mapping of Refugee Integration, 2016).

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι μόλις 18 κράτη προσφέρουν εργαλεία αναγνώρισης προσόντων, στα οποία δεν συγκαταλέγεται η Ελλάδα. Ενθαρρυντικά είναι τα δεδομένα για τις πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς η συντριπτική πλειονότητα των μελών έχει υιοθετήσει ανάλογες πολιτικές (κατά μ.ο. 25 κράτη), (European Commission, Mapping of Refugee Integration, 2016).

Επιπλέον, σύμφωνα με δεδομένα της Eurostat του 2016, παρατηρείται αφενός ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών έχουν σαφώς χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τους ευρωπαίους πολίτες, αφετέρου ότι οι γυναίκες είτε υπήκοοι τρίτης χώρας είτε ευρωπαϊές

υπήκοοι χωρών της ΕΕ έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τους άντρες (Eurostat, Migrant integration statistics — education indicators, 2016).

Πηγή: Eurostat (2016) Migrant integration statistics — education indicators

Την ίδια στιγμή που παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις στους κόλπους της Ένωσης ως προς τις πολιτικές ένταξης των προσφυγικών πληθυσμών και λαμβάνοντας ως δεδομένο το χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο των υπηκόων τρίτων χωρών σε σχέση με εκείνο του γηγενή πληθυσμού, έρευνες καταγράφουν και επισημαίνουν αφενός τη σημασία της επιτυχούς ένταξης τους, αφετέρου τη δυσκολία διαχείρισης της διαφορετικότητας από το εκπαιδευτικό προσωπικό. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί, παρά την καλή προαίρεση για αναγνώριση της διαφορετικότητας αυτών των μαθητών εντός της τάξης, οφείλουν να την αντιληφθούν ως παράγοντα διαμόρφωσης μιας ταυτότητας και όχι ως μία απόλυτη κατάσταση που καθορίζει την ύπαρξη τους (Amthor, R.-F., Roxas, K., 2016, σελ. 158). Επιπρόσθετα, τονίζεται η ανάγκη για δημιουργία και υιοθέτηση νέων θεωρητικών και πρακτικών εργαλείων για την κατανόηση των εμπειριών των αλλοδαπών μαθητών προκειμένου να ενταχθούν στη σχολική πραγματικότητα (Oikonomidou, 2011: 20).

Ενισχυτικά προς την προαναφερθείσα άποψη λειτουργεί και ελληνική έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών όπου καταγράφηκαν οι απόψεις του εκπαιδευτικού προσωπικού ως προς τη διαχείριση της διαφορετικότητας στη σχολική τάξη, όπου σε αυτή τονίζεται ο υψηλός βαθμός δυσκολίας, η έλλειψη επικουρικών μέτρων αλλά και του κατάλληλου υλικού (Τζωτζοπούλου, 2008: 47).

Τέλος, σημαντικό κρίνεται το ζήτημα της συμμετοχής των προσφυγικών πληθυσμών στην αγορά εργασίας. Η Διεθνής Αμνηστία σε έκθεση για το διάστημα 2016-2017 αναφέρει ότι δεκάδες χιλιάδες είναι αυτοί που παραμένουν στα κέντρα υποδοχής και στις δομές φιλοξενίας χωρίς πρόσβαση στην αγορά εργασίας ενώ πραγματοποιείται ειδική αναφορά στις γυναίκες πρόσφυγες, οι οποίες κατά κανόνα απασχολούνται σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης και αποδοχών, χωρίς κοινωνική προστασία.

5.2 Μεθοδολογία

Όλα τα παραπάνω στοιχεία συνελέγησαν από τη Διεύθυνση του Εσπερινού Γυμνασίου Βόλου μέσω μίας ημιδομημένης συνέντευξης, προκειμένου να διαμορφωθεί μία εικόνα για το προφίλ του σχολείου, το μέγεθος του μαθητικού δυναμικού και το ποσοστό αποφοίτησης τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω δεδομένα η εργασία συμπληρώνεται με μια μελέτη περίπτωσης (case study) σε ελληνικό δημόσιο σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο), στο οποίο λειτουργούν τμήματα υποδοχής για υπηκόους τρίτων χωρών. Σκοπός ήταν αφενός η εξέταση του βαθμού ένταξής τους στο σχολικό αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, αφετέρου η εξέταση του βαθμού συμμετοχής των γυναικών υπηκόων τρίτων χωρών στη δημόσια εκπαίδευση.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Εσπερινό Γυμνάσιο Βόλου, στο οποίο λειτουργούν τμήματα υποδοχής επιπέδου I και II από το 2010 στα οποία φοιτούν υπήκοοι τρίτων χωρών. Στο σχολικό έτος (2016-2017) οι εγγεγραμμένοι μαθητές του σχολείου ανέρχονται σε 117, εκ των οποίων οι 51 ήταν υπήκοοι τρίτων χωρών. Οι περισσότεροι από αυτούς υπάγονταν στην κατηγορία των ασυνόδευτων ανηλίκων και φιλοξενούνταν στα κέντρα φιλοξενίας της ΜΚΟ Αρσις και του Ερυθρού Σταυρού. Το συγκεκριμένο σχολείο επιλέχθηκε διότι αποτελεί το μοναδικό σχολείο στο Νομό Μαγνησίας που διαθέτει τμήματα υποδοχής, αν και υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση προσφυγικών πληθυσμών στον νομό, κυρίως ασυνόδευτων ανηλίκων.

Κατά το σχολικό έτος 2015-2016 ο συνολικός αριθμός των μαθητών/τριών που αποφοίτησαν από το Εσπερινό Γυμνάσιο Βόλου ανήλθε στους 27, εκ των οποίων 21 άντρες

και μόλις 6 γυναίκες. Οι αριθμοί είναι ακόμα μικρότεροι στην περίπτωση των υπηκόων τρίτων χωρών όπου καταγράφηκαν μόλις 9 άντρες και 3 γυναίκες απόφοιτοι. Γενικότερα, οι απόφοιτοι του Εσπερινού Γυμνασίου Βόλου κατά τα τελευταία 5 έτη εκτιμώνται προσεγγιστικά στους 30 άνα έτος, εκ των οποίων κατά μέσο όρο το 80% συνεχίζει τη φοίτηση στο Εσπερινό Επαγγελματικό Λύκειο Βόλου, 5% στο Εσπερινό Γενικό Λύκειο Βόλου, 5% σε ημερήσια Επαγγελματικά Λύκεια του Βόλου, και το υπόλοιπο 10% δεν συνεχίζει τη φοίτηση σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι στο 10% των μαθητών/τριών που δεν συνεχίζουν τη φοίτηση δεν υπάγεται κανένας αλλοδαπός, παρά μόνο ημεδαποί.

Ως επόμενο βήμα, μοιράστηκαν ερωτηματολόγια τα οποία απαρτίζονται από 27 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και κλειστού τύπου απαντήσεων, 18 περιεχομένου και 9 δημογραφικού χαρακτήρα, στους 51 εγγεγραμμένους μαθητές του Εσπερινού Γυμνασίου Βόλου, υπηκόους τρίτων χωρών.. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν και στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα, ανάλογα με τη γλωσσική ικανότητα του κάθε μαθητή. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε εθελοντικά και ανώνυμα κατά τη διάρκεια μίας διδακτικής ώρας υπό την επίβλεψη του εκπαιδευτικού προσωπικού, ενώ οι απόντες μαθητές προσεγγίστηκαν και συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια με τη βοήθεια διερμηνέα, σε επόμενη επίσκεψη στα κέντρα φιλοξενίας της Αρσις Βόλου και του Ερυθρού Σταυρού Αγριάς.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που αποτέλεσαν τον κεντρικό άξονα της προσέγγισης ήταν τα εξής:

1. Ποια είναι τα επίπεδα συμμετοχής των γυναικών υπηκόων τρίτων χωρών στην εκπαίδευση σε σχέση με τους άντρες;
2. Ποιο ήταν το μορφωτικό επίπεδο των υπηκόων τρίτων χωρών κατά την άφιξη τους στο κράτος υποδοχής;
3. Ποιος ο βαθμός συμμετοχής των υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας και σε ποια μορφή απασχόλησης;
4. Πώς αποτιμούν οι σπουδαστές-υπήκοοι τρίτων χωρών το ρόλο της εκπαίδευσης στη ζωή τους;
5. Ποιες οι σχέσεις των υπηκόων τρίτων χωρών με τους συμμαθητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό;

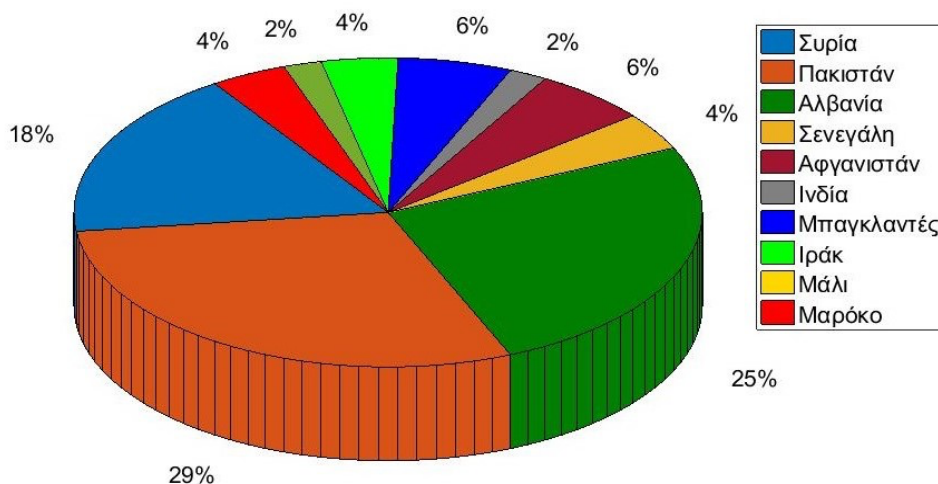
Τα δεδομένα που συνελέγησαν κωδικοποιήθηκαν, καταχωρήθηκαν σε βάση δεδομένων στο πρόγραμμα Microsoft Excel και έγινε η στατιστική τους επεξεργασία με το πρόγραμμα Matlab.

5.3 Ανάλυση δείγματος

Το προφίλ του δείγματος (51 μαθητές/τριες) διαμορφώνεται από τις απαντήσεις στα ερωτήματα δημογραφικού χαρακτήρα του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου.

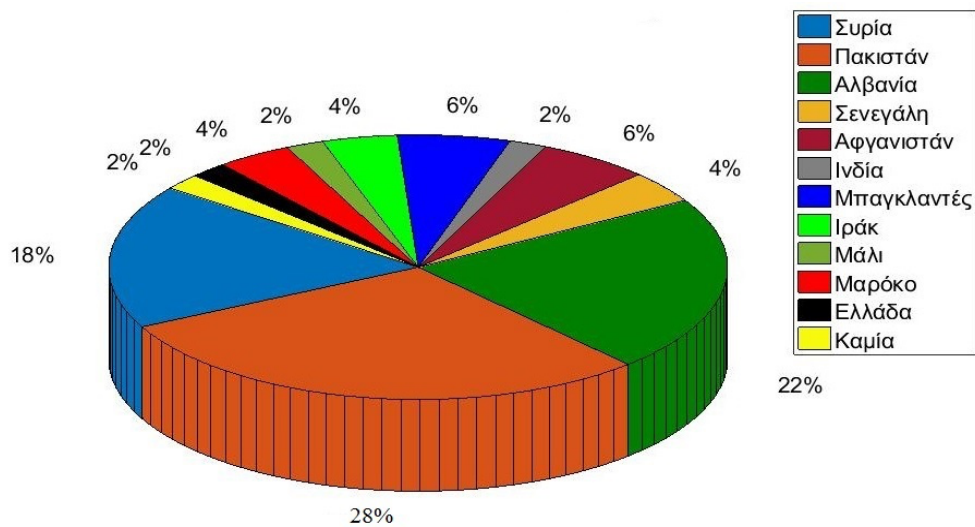
Το 94% του δείγματος αποτελείται από άντρες και μόλις το 6% από γυναίκες. Η πλειονότητα υπάγεται στην ηλικιακή κατηγορία μεταξύ 13-18 ετών (76%), πρόκειται κυρίως για ασυνόδευτους ανηλίκους, ενώ 14% υπάγεται στην ηλικιακή κατηγορία 18-25, και 10% στην ηλικιακή κατηγορία 26-35. Το 84% εκ του δείγματος είναι άγαμοι.

Στις εθνικότητες του δείγματος συγκαταλέγονται η συριακή, η πακιστανική, η αλβανική, η σενεγαλέζικη, η αφγανική, η ινδική, η μπαγκλαντεσιανή, η ιρακινή, η μαλική και η μαροκινή (βλ. διάγραμμα 2).

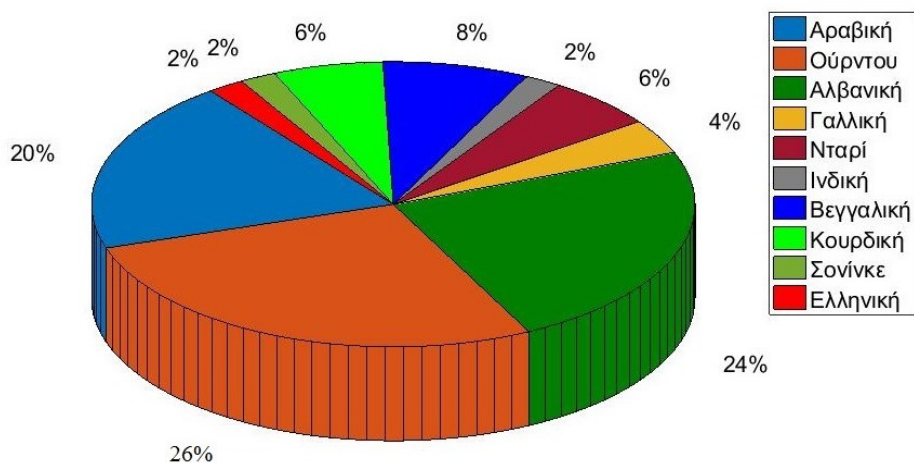
Διάγραμμα 2: Κατανομή δείγματος ανάλογα με την εθνικότητα

Ως προς την υπηκοότητα του δείγματος προστίθεται η ελληνική αλλά και μία περίπτωση μαθητή που στερείται υπηκοότητας. (βλ. διάγραμμα 3).

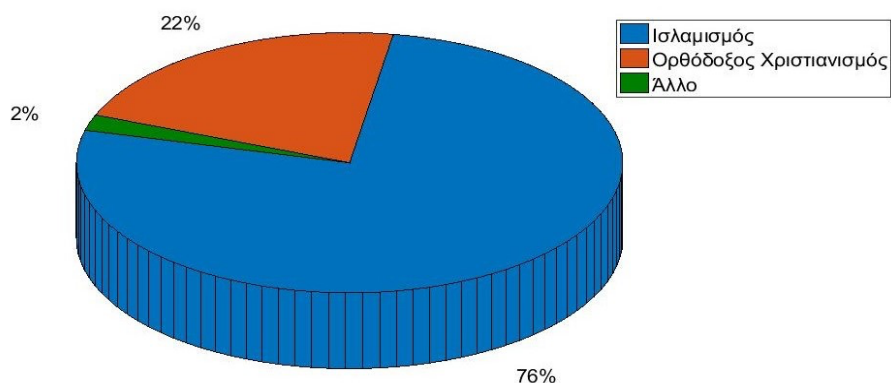
Διάγραμμα 3: Κατανομή δείγματος ανάλογα με την υπηκοότητα

Η μητρική γλώσσα των μαθητών διαμορφώνεται κατ' αναλογία με την εθνικότητα του δείγματος σε αραβική, ούρντου, αλβανική, γαλλική, νταρί, ινδική, βεγγαλική, κουρδική, σονίνκε αλλά και ελληνική σε περιπτώσεις μαθητών αλβανικής εθνικότητας, που κανονικά η μητρική τους γλώσσα είναι αυτή που ομιλείται σπίτι τους, αλλά στο σχολείο διδάσκονται κατά πρώτο λόγο την ελληνική (βλ. διάγραμμα 4).

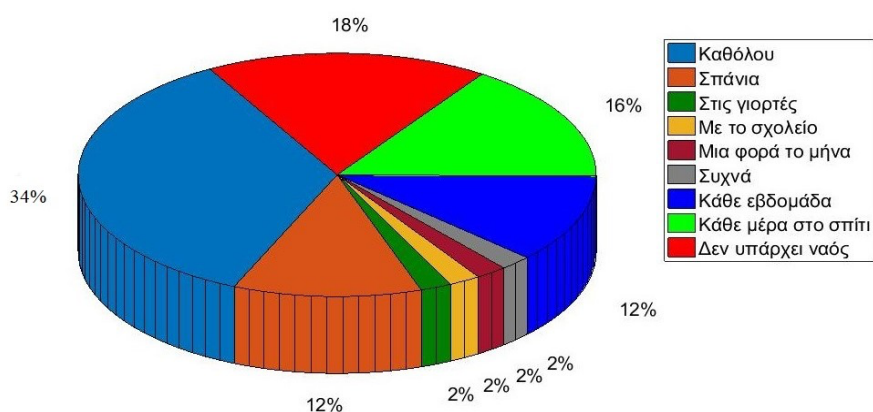
Διάγραμμα 4: Κατανομή δείγματος ανάλογα με την μητρική γλώσσα

Ως προς το θρήσκευμα το 76% των μαθητών/τριών δηλώνουν μουσουλμάνοι, το 22% Ορθόδοξοι Χριστιανοί, και μόλις ένα 2% κάτι άλλο, χωρίς αυτό να διευκρινιστεί (βλ. διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5: Κατανομή δείγματος ανάλογα με το θρήσκευμα

Τέλος, ως προς το βαθμό άσκησης των θρησκευτικών καθηκόντων ένα στα τρία άτομα του δείγματος δήλωσε ότι δεν συμμετέχει καθόλου σε αυτά από επιλογή (34%), 18% του δείγματος θα ήθελε να συμμετέχει αλλά δεν υπάρχει τέμενος για να επισκεφτεί, ενώ 16% του δείγματος ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα στο σπίτι σε καθημερινή βάση (βλ. διάγραμμα 6). Η απάντηση αυτή αφορά τους μουσουλμάνους του δείγματος.

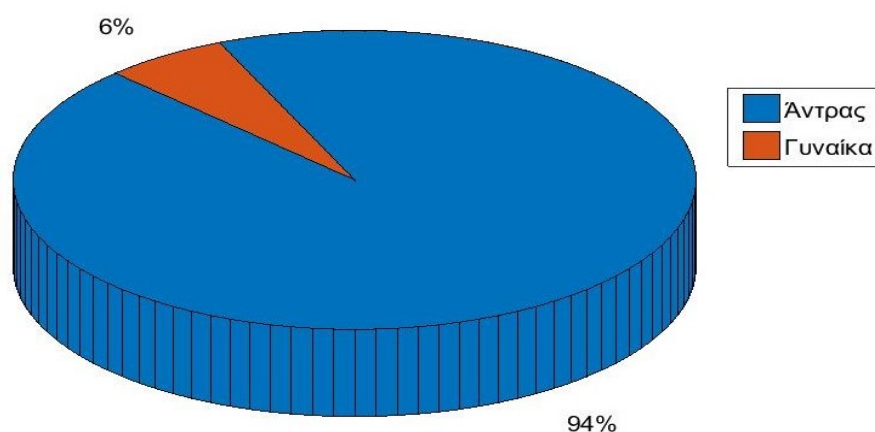
Διάγραμμα 6: Κατανομή δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά επισκέπτονται τον χώρο λατρείας του θρησκευμάτων τους

Σύμφωνα λοιπόν με τα ευρήματα το δείγμα της έρευνας αποτελείται στη συντριπτική του πλειοψηφία από άνδρες, οι περισσότεροι εκ των οποίων προέρχονται από ασιατικές χώρες, είναι ανήλικοι και έχουν μουσουλμανικό θρήσκευμα, με διαφορετικό βαθμό συμμετοχής ωστόσο στις θρησκευτικές εκδηλώσεις.

5.4 Ανάλυση δεδομένων – Συζήτηση

Στο κύριο μέρος του ερωτηματολογίου τέθηκαν οι ερωτήσεις που αναφέρονται στα υπό διερεύνηση θέματα, προκειμένου να προκύψουν οι απαντήσεις στα αντίστοιχα ερευνητικά ερωτήματα. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε ερωτήσεις σχετικές με το μορφωτικό επίπεδο των μαθητών/τριών πριν από την άφιξη τους στο κράτος υποδοχής, τις επιδόσεις τους στο τρέχον εκπαιδευτικό σύστημα, τη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, την αντίληψη τους ως προς τον ρόλο της εκπαίδευσης στη ζωή τους, τις σχέσεις τους με το εκπαιδευτικό προσωπικό και το υπόλοιπο μαθητικό δυναμικό αλλά και τη συμμετοχή τους σε κοινωνικές εκδηλώσεις εκτός του σχολικού περιβάλλοντος.

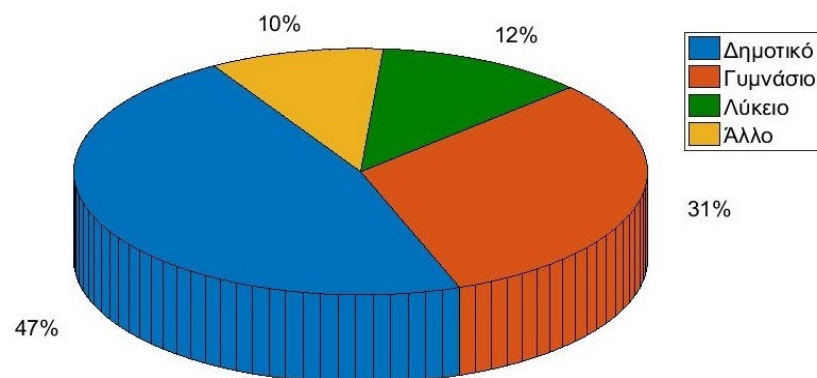
Η ανάλυση των ευρημάτων με βάση το φύλο έδειξε ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών (βλ. διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7: Κατανομή δείγματος ανάλογα με το φύλο

Είναι φανερό ότι ο βαθμός συμμετοχής των γυναικών υπηκόων τρίτων χωρών στην εκπαίδευση είναι αρκετά μικρότερος σε σχέση με αυτήν των αντρών, παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες υπήκοοι τρίτων χωρών έχουν επίσης διασφαλισμένο το δικαίωμα στην εκπαίδευση ανεξαρτήτως φύλου και εθνικότητας. Οι μόνες γυναίκες μάλιστα που περιλαμβάνονται στο δείγμα της έρευνας είναι αλβανικής εθνικότητας, μετανάστριες δεύτερης γενιάς. Η περιορισμένη συμμετοχή θα μπορούσε να αποδοθεί είτε στην άρνηση των οικογενειών τους να φοιτήσουν και οι γυναίκες στην εκπαιδευτική διαδικασία, είτε στο γεγονός ότι οι ξενώνες φιλοξενίας των ΜΚΟ στεγάζουν μόνο αγόρια, με αποτέλεσμα τα ασυνόδευτα ανήλικα κορίτσια να παραμένουν σε hotspots και camps, χωρίς πρόσβαση σε δημόσιες σχολικές μονάδες.

Όσον αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα «Ποιο ήταν το μορφωτικό επίπεδο των υπηκόων τρίτων χωρών κατά την άφιξη τους στο κράτος υποδοχής;» διαπιστώνεται από τις απαντήσεις ότι οι μισοί σχεδόν ερωτώμενοι (47%) είχαν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση κατά την άφιξη τους στο κράτος υποδοχής ή έστω φοιτούσαν σε ίδρυμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (βλ. διάγραμμα 8).

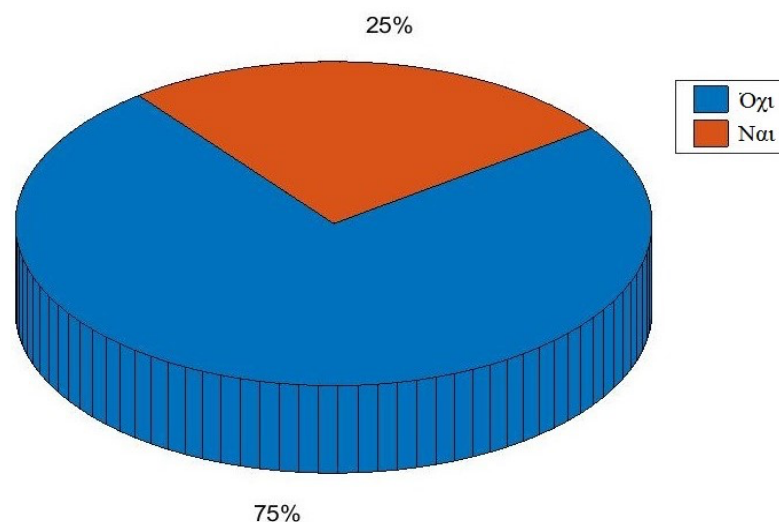

Διάγραμμα 8: Κατανομή δείγματος ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο

Παρατηρείται ότι εξίσου σημαντικό ποσοστό (31%) βρισκόταν στην κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 12% στην ανώτερη δευτεροβάθμια ενώ το υπόλοιπο 10% δήλωσε ότι δεν είχε βρεθεί ποτέ σε σχολικό περιβάλλον. Τα δεδομένα επιβεβαιώνουν τα στοιχεία της Eurostat για το έτος 2016, προς επίρρωση της άποψης ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών έχουν χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο από τους ημεδαπούς, κατά την άφιξη τους στο κράτος υποδοχής. Ωστόσο, ανεξαρτήτως του μορφωτικού τους υπόβαθρου και του βαθμού

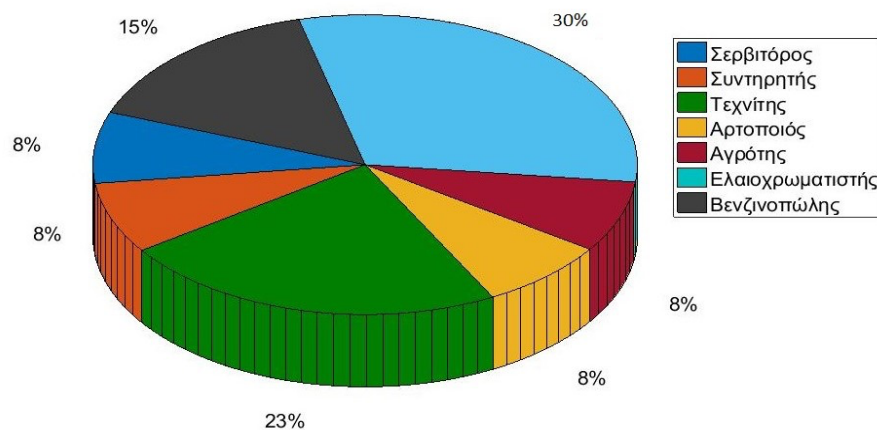
γνώσης της ελληνικής γλώσσας, τοποθετούνται όλοι στα τμήματα υποδοχής του Γυμνασίου, χωρίς την παρουσία διερμηνέα ή ψυχοκοινωνικού επιστήμονα, καθιστώντας την εκπαιδευτική διαδικασία και επομένως την επίτευξη της ένταξης μάλλον αμφίβολη.

Ως προς το τρίτο ερευνητικό ερώτημα «**Ποιος ο βαθμός συμμετοχής των υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας και σε τι μορφή απασχόλησης;**» παρατηρείται ότι μόλις το 25% του δείγματος εργάζεται, εάν και φοιτούν σε Εσπερινό Γυμνάσιο, το οποίο κατά κανόνα απαρτίζεται από εργαζόμενους/ες μαθητές/τριες (βλ. διάγραμμα 9).

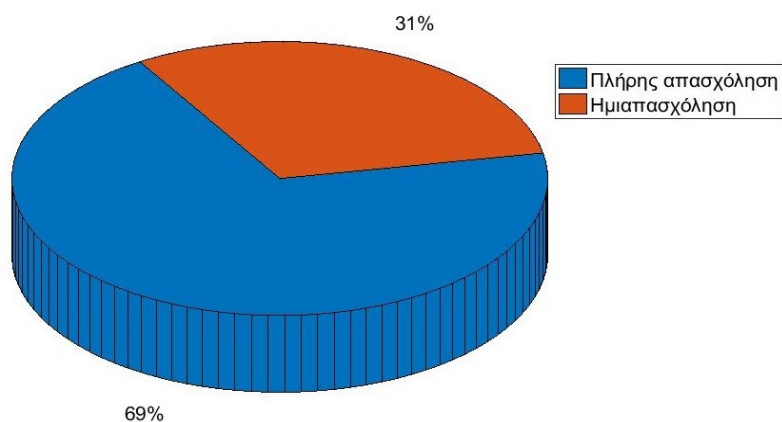
Διάγραμμα 9: Κατανομή δείγματος ανάλογα με την εργασιακή κατάσταση

Το σύνολο των εργαζομένων του δείγματος απασχολείται σε χειρωνακτικές εργασίες χαμηλής ειδίκευσης όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα 10.

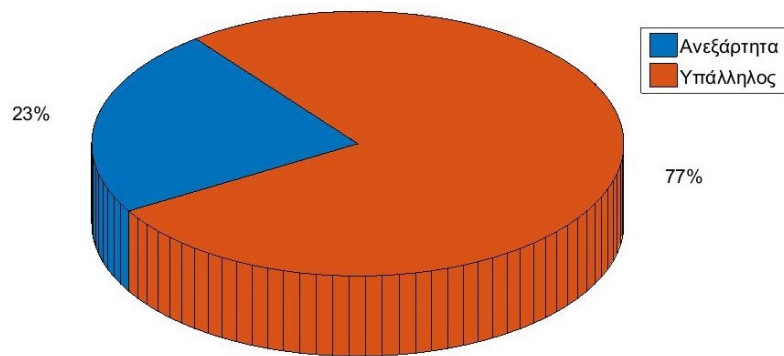
Διάγραμμα 10: Κατανομή δείγματος ανάλογα με το επάγγελμα

Ως προς το είδος της απασχόλησης το 69% εργάζεται σε πλήρη απασχόληση και το 31% σε ημιαπασχόληση (βλ. διάγραμμα 11).

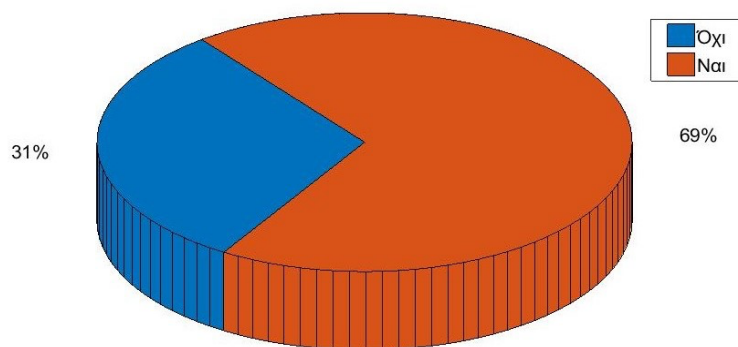

Διάγραμμα 11: Κατανομή δείγματος ανάλογα με το είδος της απασχόλησης

Επιπλέον, το 77% των εργαζομένων είναι υπάλληλοι και μόλις το 23% εργάζεται ανεξάρτητα (βλ. διάγραμμα 12), ενώ ως προς την παροχή κοινωνικής ασφάλισης το 69% δηλώνει ότι του παρέχεται, το μεγαλύτερο μέρος αυτού του ποσοστού είναι άνθρωποι σε εξαρτημένη εργασία, ποσοστό που συμπίπτει με το ποσοστό των εργαζόμενων σε πλήρη απασχόληση (βλ. διάγραμμα 13).

Διάγραμμα 12: Κατανομή δείγματος ανάλογα με τη σχέση εργασίας

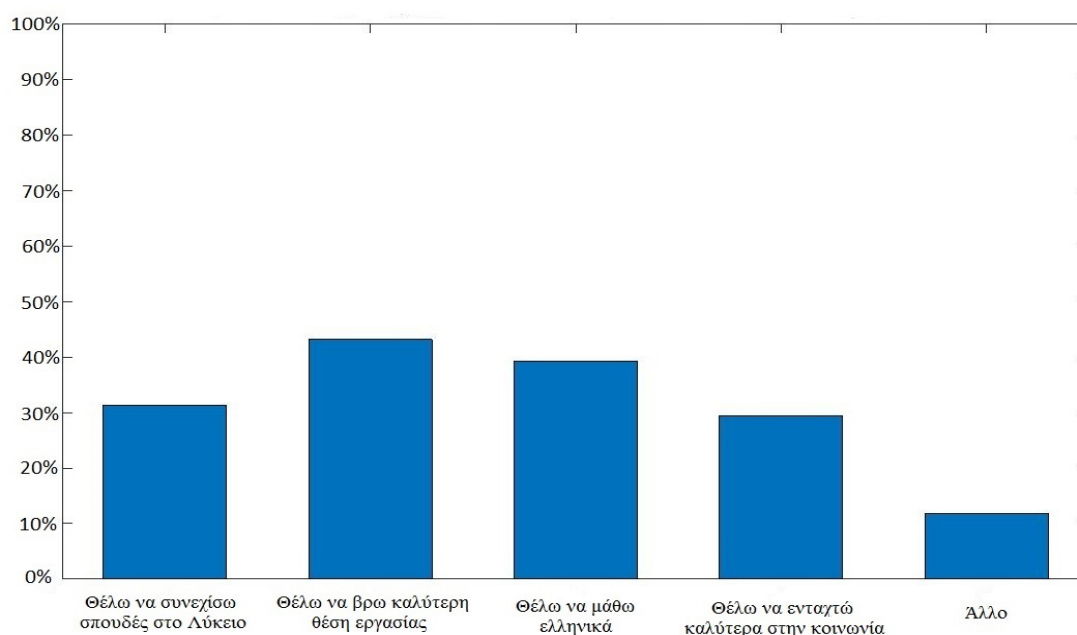

Διάγραμμα 13: Κατανομή δείγματος ανάλογα με την παροχή κοινωνικής ασφάλισης

Συνολικά, παρατηρείται ότι μόνο ένας στους τέσσερις μαθητές του δείγματος συμμετέχει στην αγορά εργασίας, κυρίως σε εξαρτημένη εργασία πλήρους απασχόλησης, ενώ μόνο όσοι έχουν πλήρη απασχόληση έχουν κοινωνική ασφάλιση. Προκαλεί λοιπόν ερωτήματα το γεγονός ότι το Εσπερινό Γυμνάσιο Βόλου είναι το μόνο σχολείο στον νομό Μαγνησίας που διαθέτει τμήματα υποδοχής για υπηκόους τρίτων χωρών, αν και το 75% των εγγεγραμμένων αλλοδαπών μαθητών του δεν εργάζεται και ως εκ τούτου θα μπορούσε να κατανεμηθεί σε Ημερήσια Γυμνάσια ανά τον νομό.

Σε άμεση συνάρτηση με το προηγούμενο ερευνητικό ερώτημα περί συμμετοχής στην αγορά εργασίας διερευνήθηκαν επίσης οι προσδοκίες των σπουδαστών από τη φοίτησή τους στο γυμνάσιο καθώς οι περισσότεροι φαίνεται να ενδιαφέρονται για την εύρεση μίας

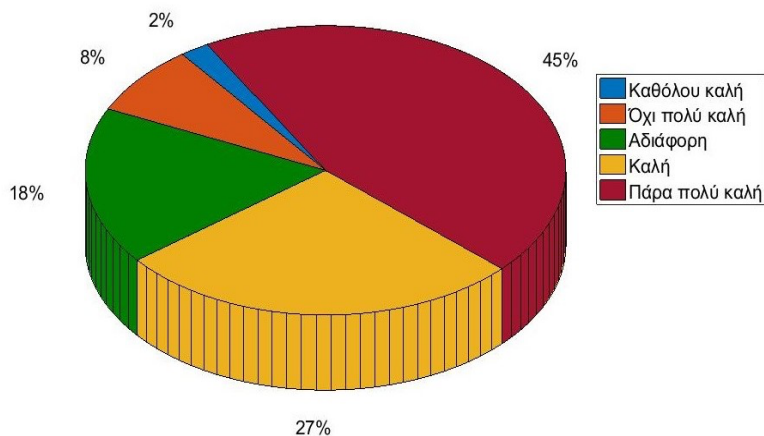
καλύτερης θέσης εργασίας, αλλά και για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας με στόχο την επίτευξη καλύτερης ένταξης στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (βλ. διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 14: Κατανομή δείγματος ανάλογα με τους στόχους φοίτησης

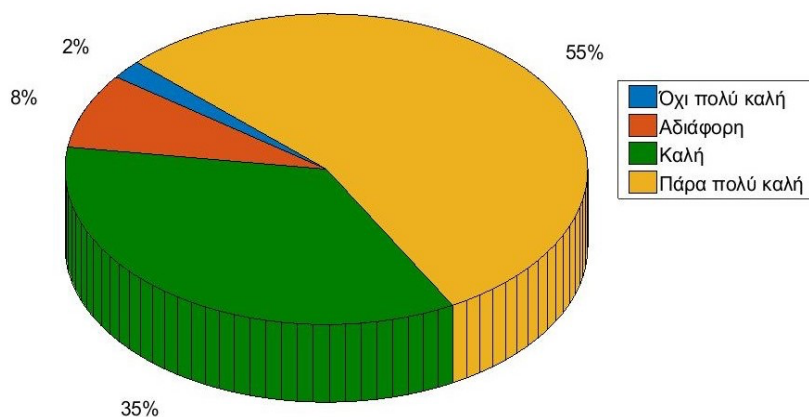
Εξίσου σημαντικό ποσοστό ενδιαφέρεται να συνεχίσει τη φοίτησή του στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα. Μπορούμε, επομένως, να συμπεράνουμε ότι η πλειονότητα του δείγματος αντιλαμβάνεται την εκπαίδευση ως εργαλείο για την εύρεση θέσης εργασίας και παράλληλα για την επιτυχή κοινωνική τους ένταξη, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται το ενδεχόμενο για περαιτέρω φοίτηση σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα.

Τέλος, ως προς το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα «**Ποιες οι σχέσεις των υπηκόων τρίτων χωρών με τους συμμαθητές και το εκπαιδευτικό προσωπικό;**», τα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερος ενθαρρυντικά καθώς παρουσιάζεται μία κατάσταση θετικής αλληλεπίδρασης και στις δύο περιπτώσεις και με τους δύο.

Διάγραμμα 15: Κατανομή δείγματος ανάλογα με τη σχέση με τους συμμαθητές τους

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 15, το 45% του δείγματος του μαθητικού δυναμικού αντιλαμβάνεται τη σχέση του τους με τους συμμαθητές του ως πάρα πολύ καλή, ενώ μόνο το 2% εκτιμάει ότι αυτή η αλληλεπίδραση δεν είναι καθόλου καλή. Αντιστοίχως, η σχέση με το εκπαιδευτικό προσωπικό γίνεται αντιληπτή ως εξίσου καλή καθώς περισσότεροι από τους μισούς (55%) την χαρακτηρίζουν πάρα πολύ καλή και αντιστοίχως μόλις το 2% κρίνει ότι δεν είναι πολύ καλή (βλ. διάγραμμα 16).

Διάγραμμα 16: Κατανομή δείγματος ανάλογα με τη σχέση με το εκπαιδευτικό προσωπικό

Η ομαλή και επιτυχής συνύπαρξη των αλλοδαπών μαθητών τόσο μεταξύ τους, όσο και με τους υπόλοιπους ημεδαπούς μαθητές αλλά και με το σύνολο του εκπαιδευτικού προσωπικού, αναδεικνύει την ομαλή τους ένταξη στο σχολικό περιβάλλον και δημιουργεί προσδοκίες για επιτυχή κοινωνική τους ένταξη.

6. Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, η έρευνα ανέδειξε μία υποεκπροσώπηση των γυναικών υπηκόων τρίτων χωρών στην εκπαίδευση (μόλις 6% του δείγματος), γεγονός που συνάδει πλήρως με τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί ανά τα έτη από διεθνείς φορείς. Η υποεκπροσώπηση των γυναικών, φαίνεται να εξηγείται από την απουσία ασυνόδευτων ανηλίκων κοριτσιών από δομές φιλοξενίας εντός της πόλης αλλά, παράλληλα, ενισχύει την άποψη περί ανεπαρκούς οριζόντιου συντονισμού μεταξύ των πολιτικών ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών και ισότητας των φύλων.

Επιπλέον, παρατηρείται ο χαμηλός βαθμός συμμετοχής των υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας, το οποίο δημιουργεί επιπλέον εύλογα ερωτηματικά ως προς την επιλογή να τοποθετηθούν οι αλλοδαποί μαθητές σε τμήματα υποδοχής Εσπερινού Γυμνασίου, το οποίο απευθύνεται αποκλειστικά σε εργαζόμενους, εν τη απουσία αντίστοιχων τμημάτων υποδοχής σε Ημερήσια Γυμνάσια.

Παρά ταύτα, εκτιμάται ως ενθαρρυντική η αντίληψη των αλλοδαπών μαθητών για το ρόλο και τα οφέλη της εκπαίδευσης στη ζωή τους, αλλά και η άρτια σχέση που έχει αναπτυχθεί μεταξύ αυτών και του υπόλοιπου μαθητικού και εκπαιδευτικού δυναμικού.

Λαμβάνοντας, επομένως, υπόψη τα παραπάνω δεδομένα, σε συνδυασμό με το μέγεθος των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών προς το εσωτερικό της Ένωσης, και διερευνώντας παράλληλα το σύνολο των ενταξιακών πολιτικών που υιοθετήθηκαν σε επίπεδο ευρωπαϊκό αλλά και σε επίπεδο εθνικών πρωτοβουλιών, διαπιστώνεται:

- Η ανάγκη για περισσότερο συντονισμένη θεσμική δράση αλλά και για κατάλληλη προώθηση κινήτρων, προκειμένου τα κράτη μέλη να δραστηριοποιηθούν στον τομέα, δεδομένων των μεγάλων αποκλίσεων στο βαθμό υιοθέτησης και εφαρμογής των ευρωπαϊκών εργαλείων.
- Η ανάγκη για κάλυψη των θεσμικών κενών μεταξύ των πολιτικών της Ένωσης, όπως στην περίπτωση του οριζόντιου συντονισμού των πολιτικών ένταξης και των πολιτικών κατά των έμφυλων διακρίσεων.
- Ο μεγάλος βαθμός δυσκολίας της κατοχύρωσης της πρόσβασης στην εκπαίδευση, εν τη απουσία δεσμευτικού χαρακτήρα των ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών, όπως οι Ατζέντες και τα Σχέδια δράσης που προαναφέρθηκαν.

- Το ζήτημα της έλλειψης εργαλείων για την αναγνώριση τίτλων σπουδών και επαγγελματικών προσόντων που αποκτήθηκαν σε τρίτη χώρα, γεγονός που καθιστά την εφαρμογή άλλων ενταξιακών εργαλείων δυσλειτουργική και συχνά ανέφικτη.
- Η ανάγκη για περαιτέρω πρόνοια για ανθρώπους που εντάσσονται σε περισσότερες από μία ευπαθείς ομάδες, όπως στην περίπτωση των γυναικών προσφύγων, οι οποίες φαίνεται να αντιμετωπίζουν δυσανάλογα εμπόδια σε σχέση με τους άντρες στην προσπάθειά τους να ενταχθούν στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, όπως διεφάνη από την υποεκπροσώπηση τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Η ανάγκη για περαιτέρω στόχευση και κινητροδότηση των γυναικών υπηκόων τρίτων χωρών για τη συμμετοχή τους σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ανεξαρτήτως ηλικίας, προκειμένου να επιτευχθεί ενδυνάμωση αυτών των ομάδων μέσω της μάθησης και να διευκολυνθεί στο μέγιστο η διαδικασία κοινωνικής ένταξής τους.

Δεδομένης λοιπόν, της πρωτοφανούς συγκυρίας προσφυγικών ροών αλλά και της παράλληλης συνέχισης του διαχρονικού φαινομένου των μεταναστευτικών ροών, κρίνεται περισσότερο απαραίτητη από ποτέ μια συνεχής, συνεκτική και ολιστική προσέγγιση των ενταξιακών πολιτικών στους κόλπους της Ένωσης.

Ως βασικό μέλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να αναδειχθεί, επομένως, η υπερπήδηση γραφειοκρατικών εμποδίων, προκειμένου να εξασφαλιστεί η χαρτογράφηση και αναγνώριση του προγενέστερου μορφωτικού επίπεδου των υπηκόων τρίτων χωρών, καθώς και των προσόντων τους, μέσω της δημιουργίας ευέλικτων και στοχευμένων στις ιδιαίτερες ανάγκες εργαλείων, προκειμένου να επιτευχθεί η καθολική και νομικά κατοχυρωμένη εισαγωγή αυτών των πληθυσμών στην εκπαιδευτική διαδικασία, και δη στην σωστή εκπαιδευτική βαθμίδα. Πρόκειται για δικαίωμα αναφαίρετο και θεμελιώδες.

Δευτερευόντως, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση και στόχευση στην περίπτωση των γυναικών υπηκόων τρίτων χωρών, ως προς την ενταξιακή διαδικασία. Όπως προαναφέρθηκε, περαιτέρω κινητροδότηση, σε συνδυασμό με εξομάλυνση της διαδικασίας σε επίπεδο αναγνώρισης τίτλων σπουδών και προσόντων, μπορεί να επιφέρει ουσιώδεις αλλαγές στον βαθμό ένταξής τους.

Λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη το έντονο δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ένωση, η ελλιπής δράση για την κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών δεν μπορεί παρά να ερμηνευθεί ως μια χαμένη ευκαιρία για την ανανέωση του ενεργού πληθυσμού της. Εάν η διαδικασία της κοινωνικής ένταξης περατωθεί συστηματικά, επιτυχώς και με πρόνοια

θα προσφέρει στην ευρωπαϊκή οικονομία νέους πολίτες, δέκτες του ευρωπαϊκού ιδεώδους, με δυνατότητα αξιοποίησης από την αγορά εργασίας. Σε διαφορετική περίπτωση το κόστος για την Ένωση θα είναι δυσβάσταχτο.

Απομένει, επομένως, να διαφανεί αν θα υπάρξει μία πιο ολιστική και συνεκτική αντιμετώπιση του φαινομένου εκ μέρους της Ένωσης και κατά πόσο αυτή θα επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα τόσο στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι όσο και στις συγκεκριμένες ευπαθείς ομάδες.

7. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Abercrombie, N., Hill, S. and Turner, B. (1991) *Λεξικό Κοινωνιολογίας*, μτφρ. Κάντας Σ. & Κάντας Α., Αθήνα: Πατάκη.

Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών της 4ης Μαΐου 2011, με τίτλο «Ανακοίνωση για τη μετανάστευση», COM(2011) 248. Αλιεύθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0059>

Γεωργιάδης, Κ. (2007) *Μετανάστευση και κοινωνική συνοχή*. Αθήνα: Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 Για το Καθεστώς των Προσφύγων (2009) Αθήνα: Γραφείο του Υπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.

Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2012/C 326/01).

Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων, (2017) *Το Έργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων*, Αθήνα:ΥΠΠΕΘ.

Ευρωπαϊκή Ένωση, Eur-Lex, *Ανοιχτή μέθοδος συντονισμού*, Ανακτήθηκε από: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html?locale=el

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2008) Επεξήγηση του ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων για τη διά βίου μάθηση.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2016) Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2015) Έκθεση σχετικά με τους πρόσφυγες: κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας (2015/2321(INI)).

Καψάλης, Α. και Λινάρδος-Ρυλμόν, Π. (επιμ.), (2005). *Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα των μεταναστών*. Αθήνα: ΙΝΕ.

Μάρκου, Γ. (1995) *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνική και διεθνής εμπειρία*. Αθήνα.

Ναζάκης, Χ. Χλέτσος, Μ. (επιμ.), (2001) *Μετανάστες και Μετανάστευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Νάσκου-Περράκη, Π., Χρυσόγονος, Κ. και Ανθόπουλος, Χ. (επιμ.) (2002) *Η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σακκούλα Ε.Ε.

Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 180 της 19/07/2000 σ. 0022 – 0026, **Ανακτήθηκε από:** <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:el:HTML>

Οδηγία 2004/114/ΕΚ του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2004 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισθη πρακτική άσκηση ή την εθελοντική υπηρεσία, ΕΕ L 375/12, της 23.12.2004.

Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, ΕΕ L 304/12, της 9.05.2004.

Οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, ΕΕ L 255/22, της 17.09. 2005.

Οδηγία 2005/71/ΕΚ του Συμβουλίου της 12ης Οκτωβρίου 2005 σχετικά με ειδική διαδικασία εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας, ΕΕ L 289/15, της 22.10. 2005.

Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση), ΕΕ L 337/9, της 23.12.2011..

Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιατύπωση), ΕΕ L 180/96, της 6.07.2013.

Οδηγία 2013/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2013 για την τροποποίηση της οδηγίας 2005/36/ΕΚ σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012 σχετικά με τη διοικητική συνεργασία μέσω του συστήματος πληροφόρησης της εσωτερικής αγοράς («κανονισμός ΙΜΙ»), ΕΕ L 354/132, της 30.11.2013.

Οδηγία 2016/81/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2016 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την έρευνα, τις σπουδές, την πρακτική άσκηση, την εθελοντική υπηρεσία, τις ανταλλαγές μαθητών ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την απασχόληση των εσωτερικών άμισθων βοηθών (au pair), ΕΕ L 132/21, της 21.05.2016.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (1948) Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Ανακτήθηκε από:

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (1951) Σύμβαση της Γενεύης του 1951 Περί του Καθεστώτος των Προσφύγων, UNTS No.8791.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (1954) Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανιθαγενών, Σειρά Συμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών Νο. 5158(360): 117.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, (1979) Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών.

Σούλης, Σ. Γ. (2002) *Παιδαγωγική της ένταξης. Από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους*. Αθήνα: Τυποθήτω.

Συμβούλιο της Ευρώπης, (1950) Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ανακτήθηκε από: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf

Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2009 για τη δημιουργία ευρωπαϊκού πλαισίου αναφοράς για τη διασφάλιση της ποιότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, ΕΕ C 155/01, της 28.06.2009.

Τζωρτζοπούλου, Μ. και Κοτζαμάνη, Α. (2008) *Η εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών διερεύνηση των προβλημάτων και και της προοπτικής επίλυσης τους*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Τσαούση, Δ.Γ. (1976) *Στοιχεία Κοινωνιολογίας Ι*. Αθήνα: Gutenberg

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – Γραφείο Ελλάδας, (2012) Συμβολή στο διάλογο για το μεταναστευτικό και το άσυλο.

Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2016) *Γυναίκες και Ένοπλες Συγκρούσεις 5^ο ενημερωτικό σημείωμα*.

Ξενόγλωσση

Anagnostopoulou-Giannakou, D. (2002) “Enlargement and integration of the European Union, The meta-development of European Relations”, *Hellenic Review of European Law* 2002, pp. 863-882.

Amara,E. and Aquilina, D. (2005). *The Roles of Sport and Education in the Social Inclusion of Asylum Seekers and Refugees: An Evaluation of Policy and Practice in the UK*, Stirling: Institute of Sport and Leisure Policy Loughborough University.

Amnesty International, (2017). *Amnesty International Report 2016/17 The State of the World's Human Rights*, London: Amnesty International Ltd.

Amthor, R. F. & Roxas, K. (2016) “Multicultural Education and Newcomer Youth: Re-Imagining a More Inclusive Vision for Immigrant and Refugee Students”, *Educational Studies*, 52:2, 155-176, DOI: 10.1080/00131946.2016.1142992

Charter of Fundamental Rights of the European Union, (2012) O.J. C 326/391, [hereinafter Charter of Rights].

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions European Agenda for the Integration of Third-Country Nationals {SEC(2011) 957 final}.

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A European Agenda on Migration, COM(2015) 240 final.

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Action Plan on the integration of third country nationals, COM(2016) 377 final.

Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community, (2006) O.J. C 321 E/37, [hereinafter EC Treaty].

Council of Europe, (2016). *Time for Europe to get migrant integration right*.

Council of Europe, (2017). *The European Qualifications Passport for Refugees*, Available from: <https://rm.coe.int/168070016d>

Council of Europe. *The Lisbon Recognition Convention* . Lisbon, 11.IV.1997, Available from: http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/recognition/lrc_EN.asp

Council of the European Union (2004). Press release 2618th Council Meeting, 14615/04 (Presse 321).

De New, J. and Zimmermann, K. (1994). Native wage impacts of foreign labor: a random effects panel analysis. *Journal Of Population Economics*, 7(2), 177-192. <http://dx.doi.org/10.1007/bf00173618>

DG Education and Culture of the European Commission (2016). *Study on the Diversity within the Teaching Profession with Particular Focus on Migrant and/or Minority Background Final Report*.

EHEA, *full members*, Ανακτήθηκε από: <http://www.ehea.info/pid34250/members.html>

EHEA (2015). *Ministerial Conference Yerevan Communiqué*.

European Commission, (2016). *Accelerate refugees' integration process – Programme Accelair*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission, (2016). *Action 'Provision of services for third-country nationals' of the Asylum, Migration and Integration Fund 2014-2020 National Programme*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission, (2016). *Action Plan on the Integration of Third-Country Nationals*.

European Commission, (2016). *An Economic Take on the Refugee Crisis. A Macroeconomic Assessment for the EU*, Institutional Paper 033.

European Commission, (2016). *ESF-Qualification in the context of Federal Recognition Law*. Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission, (2016). *Every person has potential – labour market integration of asylum seekers (Early Intervention)*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission, (2016). *Kiron*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission, (2016) *Mapping of Refugee Integration, Policies across EU Member States*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/mapping-of-refugee-integration-policies-across-eu-member-states>

European Commission, (2016). *Pilot project to introduce to equality between women and men*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission (2016). *Prototyping Transfer – recognition of professional and vocational qualifications via qualification analyses*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission (2016). *Recognition of refugee qualifications*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission (2016). *Skills check for the vocational integration of refugees*, Available from: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/tag/topic/school-education/librarydoc?page=5>

European Commission. *Open method of coordination*. Available from: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html?locale=el

European Higher Education Area. *The EHEA/BFUG members*, Available from: <http://www.ehea.info/pid34250/members.html>

European Parliament (2015). Report on the situation of women refugees and asylum seekers in the EU (2015/2325(INI)).

European Union Agency for Fundamental Rights (2015). *Fundamental rights: challenges and achievements in 2014, annual report*.

Eurostat, (2013). *Migration and migrant population statistics*, Available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics

Eurostat, (2014). *Main countries of citizenship and birth of the foreign foreignborn population*, Available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics

Eurostat, (2016) Migrant integration statistics — education indicators, online data code: edat_lfs_9912, Available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migrant_integration_statistics_-_education

Eurostat, (2014) *First Time Asylum Applicants by Citizenship, EU-28, Absolute Change Between Q2 2014 and Q2 2015*, Available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:First_time_asylum_applicants_in_the_EU28_by_citizenship_Q2_2014_%E2%80%93_Q2_2015.png

Alisic, E. & Letschert, R.M. (2016). Fresh eyes on the European refugee crisis, *European Journal of Psychotraumatology*, 7(1): 31-47, DOI: 10.3402/ejpt.v7.31847.

Informal Meeting of European Union Education Ministers (2015). *Declaration on promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education*.

IOM (2016). *Mediterranean Update, Migration Flows Europe: Arrivals and Fatalities*, Available from: <https://www.iom.int/infographics/mediterranean-update-migration-flows-europe-arrivals-and-fatalities-26-april-2016>

McKinsey Global Institute (2016). *Europe's New Refugees: A Road Map for Better Integration Outcomes*.

Oikonomidou, E. (2011). Immigrant-responsive multicultural education in the U.S. *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*, 5(1), 17–32.

Seta, D. (2016). *Forgotten Women: The Impact of Islamophobia on Muslim Women*, Brussels: European Network Against Racism (ENAR).

Tánczos, J., (2016) *Lost in transition? The European standards behind refugee integration*. Migration Policy Group.

Terry, S. L. (2008). The Bologna Process and Its Impact in Europe: It's So Much More than Degree Changes. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 41(107), 108-228.

The United Nations (1989). Convention on the Rights of the Child. *Treaty Series*, 1577, 3.

The World Bank (2016). *World Development Indicators*, Available from: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, 1997 O.J. C 340/1 [hereinafter Treaty of Amsterdam].

Treaty on European Union (Maastricht text), July 29, 1992, 1992 O.J. C 191/1 [hereinafter Maastricht TEU].

Triandafyllidou, A. (2012). *Addressing Cultural, Ethnic and Religious Diversity Challenges in Europe: A Comparative Overview of 15 European Countries*. Florence: European

University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, ACCEPT PLURALISM Comparative Country Report.

UNHCR (2016). *Missing Out Refugee Education in Crisis*.

UNHCR, 'EUROPE: Syrian Asylum Applications', updated 19 October 2015, Available from: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php>

UNHCR, 'Refugee Sea Arrivals in Greece this year Approach 400,000,2 October 2015, Available from: <http://www.unhcr.org/560e63626.html>

Zapata-Barrero, Gabrieli, L., Sanchez-Motijano, E. Et Thibaut, J. (2013). *The political participation of immigrants in host countries: An interpretative framework from the perspective of origin countries and societies*. Florence: European University Institute.

8. Παράρτημα

8.1 Ελληνικό ερωτηματολόγιο

Ερωτηματολόγιο

Αγαπητοί/ές μαθητές/μαθήτριες,

το παρόν ερωτηματολόγιο χορηγείται για την εκπόνηση διπλωματικής εργασίας του ΠΜΣ Ευρωπαϊκές Πολιτικές Νεολαίας, Εκπαίδευσης και Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με στόχο την εξέταση της κοινωνικής ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών μέσω της εκπαίδευσης. Σας παρακαλώ να το συμπληρώσετε σύμφωνα με τις οδηγίες. Σας ευχαριστώ πολύ για την βοήθεια σας, η οποία είναι πολύτιμη.

Αικατερίνη Αλεξανδρίδη

Μέρος Α

Ερώτηση I.1 Ποιο ήταν το μορφωτικό σας επίπεδο κατά την άφιξη σας στην Ελλάδα;

(Απαντήστε βάζοντας ένα **X** στο αντίστοιχο κουτάκι)

Δημοτικό	
Γυμνάσιο	
Λύκειο	
Πανεπιστήμιο	
Μεταπτυχιακό	
Διδακτορικό	
Άλλο	

Αν είναι άλλο, διευκρινίστε τι:

.....
.....

Ερώτηση I.2 Σε ποια τάξη φοιτάτε:

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

A' Γυμνασίου	☐
B' Γυμνασίου	☐
Γ' Γυμνασίου	☐

Ερώτηση I.3 Ποιος ήταν ο μέσος όρος σας το προηγούμενο τρίμηνο;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

10 - 13,5	☐
13,6 - 15	☐
15,1 - 17	☐
17,1 - 20	☐

Ερώτηση I.4 Γιατί επιλέξατε το Εσπερινό Γυμνάσιο;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

Επειδή είναι κοντά στο σπίτι μου	☐
Επειδή είναι εύκολο να το τελειώσω	☐
Επειδή εργάζομαι	☐
Επειδή με εξυπηρετεί το ωράριο	☐
Άλλο	☐

Αν είναι άλλο διευκρινίστε τι:

.....
.....
.....

Ερώτηση I.5 Εργάζεστε;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ναι	☐
Όχι	☐

Παρακαλώ αν η απάντηση είναι όχι να μην απαντήσετε τις ερωτήσεις I.6-I.10

Ερώτηση I.6 Αν ναι, ποιο επάγγελμα κάνετε;

(Συμπληρώστε το κενό)

Επάγγελμα:

Ερώτηση I.7 Εργάζεστε σε πλήρη απασχόληση ή ημιαπασχόληση;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

Πλήρης Απασχόληση	
Ημιαπασχόληση	

Ερώτηση I.8 Εργάζεστε ανεξάρτητα ή ως υπάλληλος;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ανεξάρτητα	
Υπάλληλος	

Ερώτηση I.9 Έχετε κοινωνική ασφάλιση;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ναι	
Όχι	

Ερώτηση I.10 Αν ναι, ποιος πληρώνει γι' αυτήν;

(Συμπληρώστε το κενό)

.....
.....

Ερώτηση I.11 Σε τι στοχεύετε με τη φοίτηση σας στο Γυμνάσιο;

(Επιλέξτε τα δύο σημαντικότερα και απαντήστε βάζοντας ένα X στα αντίστοιχα κουτάκια)

Θέλω να συνεχίσω σπουδές στο Λύκειο	
Θέλω να βρω καλύτερη θέση εργασίας	
Θέλω να μάθω ελληνικά	
Θέλω να ενταχτώ καλύτερα στην κοινωνία	
Άλλο	

Αν είναι άλλο διευκρινίστε τι:

.....
.....
.....

Ερώτηση I.12 Βρίσκονται άλλα μέλη της οικογένειάς σας στην Ελλάδα;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ναι	
Όχι	

Ερώτηση I.13 Αν ναι, ποια;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)\

Γονείς	
Σύζυγος	
Παιδιά	
Αδέρφια	
Άλλο	

Αν είναι άλλο διευκρινίστε τι:

.....
.....
.....

Ερώτηση I.14 Αν ναι, φοιτά κάποιο άλλο μέλος σε δημόσιο ελληνικό σχολείο;

(Απαντήστε βάζοντας ένα **X** στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ναι	
Όχι	

Εάν ναι, διευκρινίστε ποιο μέλος και σε ποια βαθμίδα εκπαίδευσης:

.....
.....
.....

Ερώτηση I.15 Πώς θα περιγράφατε τη σχέση σας με τους/τις υπόλοιπους/ες συμμαθητές/τριες σας;

(Βάλτε στο κουτάκι τον αριθμό που αντιπροσωπεύει την απάντησή σας)

- 1 = Καθόλου καλή
- 2 = Όχι πολύ καλή
- 3 = Αδιάφορη
- 4 = Καλή
- 5 = Πάρα πολύ καλή

Ερώτηση I.16 Πώς θα περιγράφατε τη σχέση σας με τους/τις καθηγητές/τριες σας;

(Βάλτε στο κουτάκι τον αριθμό που αντιπροσωπεύει την απάντησή σας)

- 1 = Καθόλου καλή
- 2 = Όχι πολύ καλή
- 3 = Αδιάφορη
- 4 = Καλή
- 5 = Πάρα πολύ καλή

Ερώτηση I.17 Αντιμετωπίζετε κάποιο πρόβλημα στο σχολικό σας περιβάλλον;

(Απαντήστε βάζοντας ένα **X** στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ναι	
Όχι	

Εάν ναι, περιγράψτε το πρόβλημα:

.....
.....
.....

Ερώτηση I.18 Συμμετέχετε σε κοινωνικές εκδηλώσεις εκτός σχολικού περιβάλλοντος;

(Απαντήστε βάζοντας ένα **X** στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ναι	
Όχι	

Εάν ναι, διευκρινίστε το είδος των εκδηλώσεων:

.....
.....
.....

Μέρος Β

Ερώτηση II.1 Φύλο:

(Απαντήστε βάζοντας ένα **X** στο αντίστοιχο κουτάκι)

Άνδρας	
Γυναίκα	

Ερώτηση Π.2 Σε ποια ηλικιακή κατηγορία ανήκετε;

(Απαντήστε βάζοντας ένα **X** στο αντίστοιχο κουτάκι)

13-18	
18-25	
26-35	
36-45	
46-55	
56-65	

Ερώτηση Π.3 Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

(Απαντήστε βάζοντας ένα **X** στο αντίστοιχο κουτάκι)

Άγαμος-η	
Παντρεμένος-η	
Διαζευγμένος-η	
Χήρος-α	

Ερώτηση Π.4 Ποια είναι η εθνικότητα σας;

(Συμπληρώστε το κενό)

Εθνικότητα:

Ερώτηση Π.5 Ποια είναι η υπηκοότητα σας;

(Συμπληρώστε το κενό)

Υπηκοότητα:

Ερώτηση Π.6 Ποια είναι η μητρική σας γλώσσα;

(Συμπληρώστε το κενό)

Μητρική γλώσσα:

Ερώτηση Π.7 Μιλάτε κάποια άλλη γλώσσα πέρα από τη μητρική σας;

(Συμπληρώστε το κενό)

Ξένες γλώσσες:

.....
.....

Ερώτηση Π.8 Ποιο είναι το θρήσκευμα σας;

(Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι)

Βουδισμός	
Ινδουισμός	
Ιουδαϊσμός	
Ισλαμισμός	
Καθολικός Χριστιανισμός	
Ορθόδοξος Χριστιανισμός	
Άλλο	

Αν είναι άλλο διευκρινίστε τι:

Ερώτηση Π.9 Πόσο συχνά επισκέπτεστε χώρο λατρείας του θρησκεύματός σας;

(Συμπληρώστε το κενό)

.....
.....
.....
.....

8.2 Αγγλικό ερωτηματολόγιο

Questionnaire

Dear students,

this questionnaire is administered to you for my Master's dissertation on European Policies on Youth, Education and Culture (University of Macedonia), aiming to examine the integration of third country nationals through education. Please fill it following the instructions. Thank you very much for your help, which is more than valuable.

Aikaterini Alexandridi

Part A

Question I.1 What was your educational level when you arrived in Greece?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Primary school	☐
High school/ Gymnasium	☐
High school/ Lyceum	☐
University Degree	☐
Masters Degree	☐
PhD	☐
Other	☐

If other, please define:

.....
.....

Question I.2 In what grade of high school are you?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

First grade	☐
Second grade	☐
Third grade	☐

Question I.3 What was your average score in the previous quarter?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

10 - 13,5	
13,6 - 15	
15,1 - 17	
17,1 - 20	

Question I.4 Why did you choose the Evening High School?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

It is close to my home	
It is easy to pass the exams	
I am working	
The timetable is better	
Other	

If other, please define:

.....
.....
.....

Question I. 5 Do you have a job?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Yes	
No	

If no, please do not answer the questions I.6 – I.10

Question I.6 If yes, what is your job?

(Fill the gap)

Job:

Question I.7 Do you work full-time or part-time?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Full-time	
Part-time	

Question I.8 Do you work independently or as an employee?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Independently	
Employee	

Question I.9 Do you have social security?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Yes	
No	

Question I.10 If you do have a social security, who is paying for it?

(Fill the gap)

.....
.....

Question I.11 What is your goal by attending High school?

(Choose the two most important and answer by putting an X in the relevant boxes)

I want to go to Lyceum	
I want to find a job	
I want to learn Greek	
I want to be more socially integrated	
Other	

If other, please define:

.....
.....
.....

Question I.12 Are there any other members of your family in Greece?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Yes	
No	

Question I.13 If the answer is yes, which members?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Parents	
Husband/Wife	
Children	
Brothers/Sisters	
Other	

If other, please define:

.....
.....
.....

Question I.14 If so, does any other family member attends a public Greek school?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Yes	
No	

If yes, please define which member and in which grade:

.....
.....
.....

Question I.15 How would you describe your relationship with your classmates?

(Put in the box the number that represents your answer)

- 1 = Very bad
- 2 = Bad
- 3 = Neutral
- 4 = Good
- 5 = Very good

Question I.16 How would you describe your relationship with your teachers?

(Put in the box the number that represents your answer)

- 1 = Very bad
- 2 = Bad
- 3 = Neutral
- 4 = Good
- 5 = Very good

Question I.17 Do you face any problem in your school environment?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Yes	
No	

If yes, please describe the problem:

.....
.....
.....

Question I.18 Do you participate in social events outside the school environment?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Yes	
No	

If yes, please define the kind of social event:

.....
.....
.....

Part B

Question II.1 Sex:

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Male	
Female	

Question II.2 Age:

(Please answer by putting an X in the relevant box)

13-18	☐
18-25	☐
26-35	☐
36-45	☐
46-55	☐
56-65	☐

Question II.3 What is your family status?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Single	☐
Married	☐
Divorced	☐
Widower	☐

Question II.4 What is your nationality?

(Fill the gap)

Nationality:

Question II.5 What is your citizenship?

(Fill the gap)

Citizenship:

Question II.6 What is your mother tongue?

(Fill the gap)

Mother tongue:

Question II.7 Fill in any other languages you may speak.

.....
.....
.....

Question II.8 What is your religion?

(Please answer by putting an X in the relevant box)

Buddhism	☐
Hinduism	☐
Judaism	☐
Islamism	☐
Catholic Christianity	☐
Orthodox Christianity	☐
Other	☐

If other, please define:

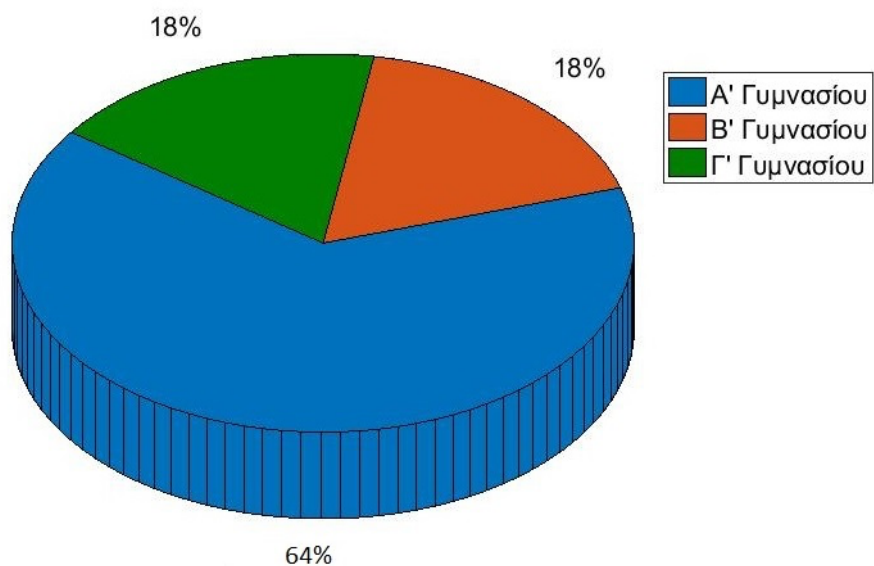
Question II.9 How often do you visit your religion's place of worship?

(Fill the gap)

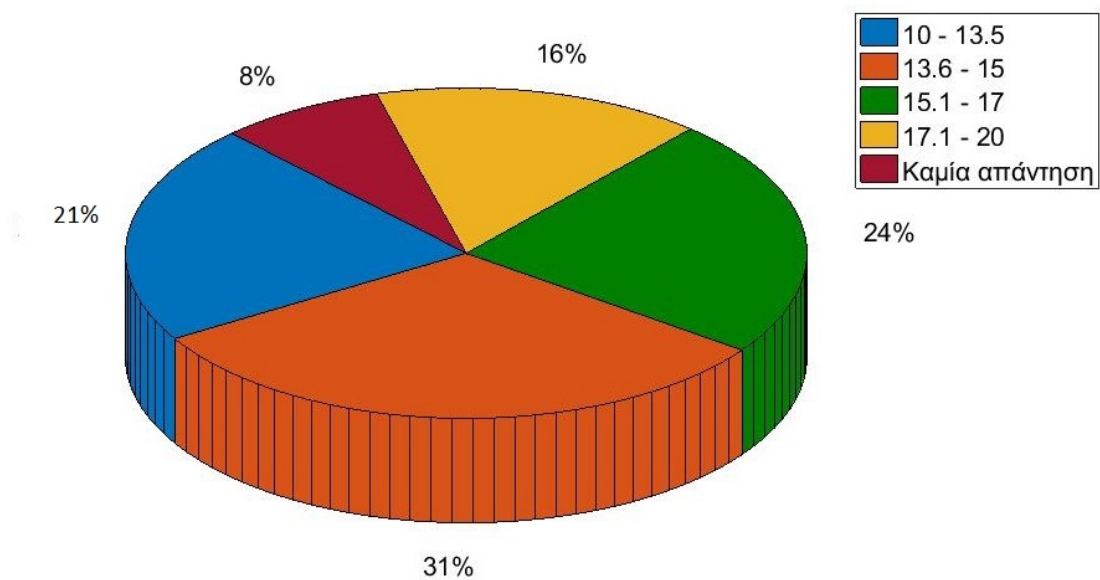
.....
.....
.....
.....

8.3 Διαγράμματα

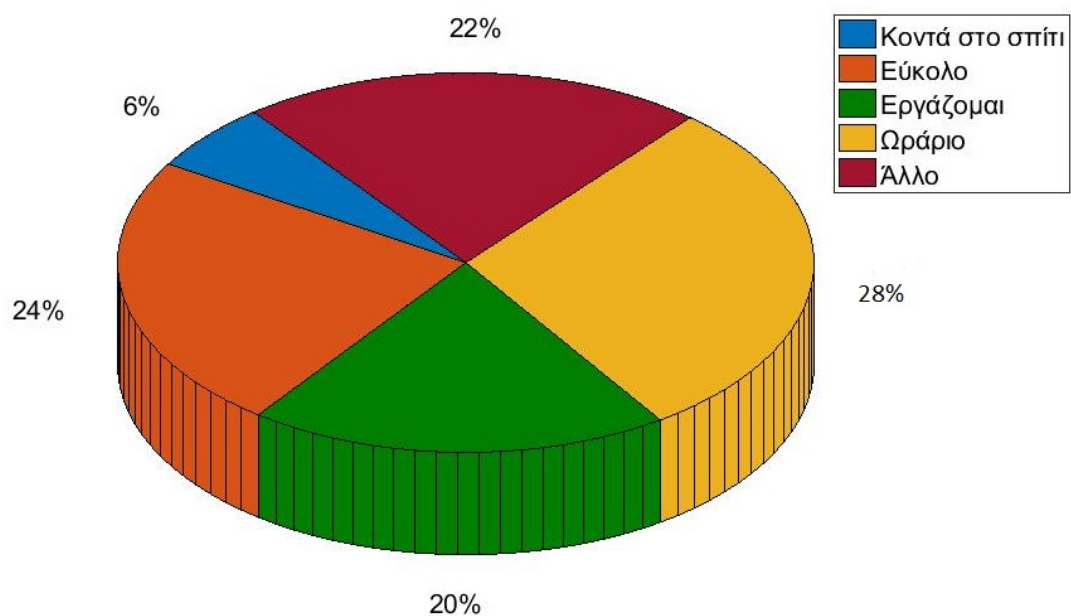
Ερώτηση Ι.2: Σε ποια τάξη φοιτάτε;

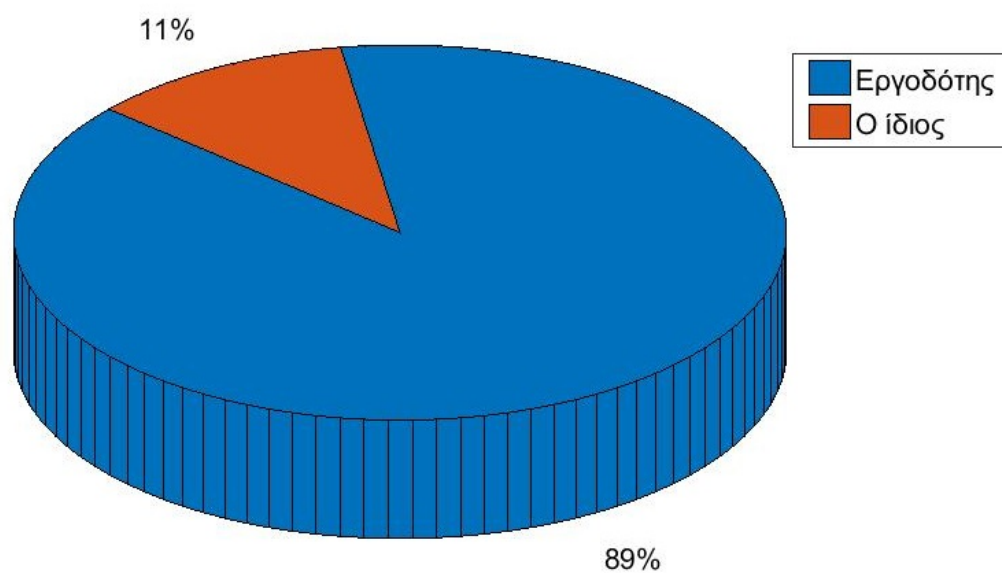
Ερώτηση Ι.3: Ποιος ήταν ο μέσος όρος σας το προηγούμενο τρίμηνο;

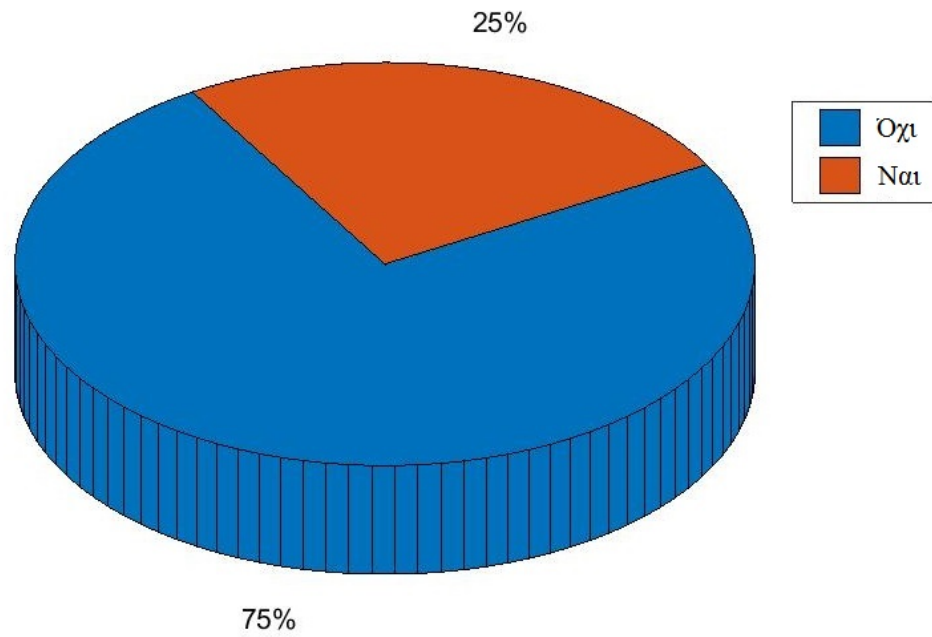
Ερώτηση Ι.4: Γιατί επιλέξατε το Εσπερινό Γυμνάσιο;

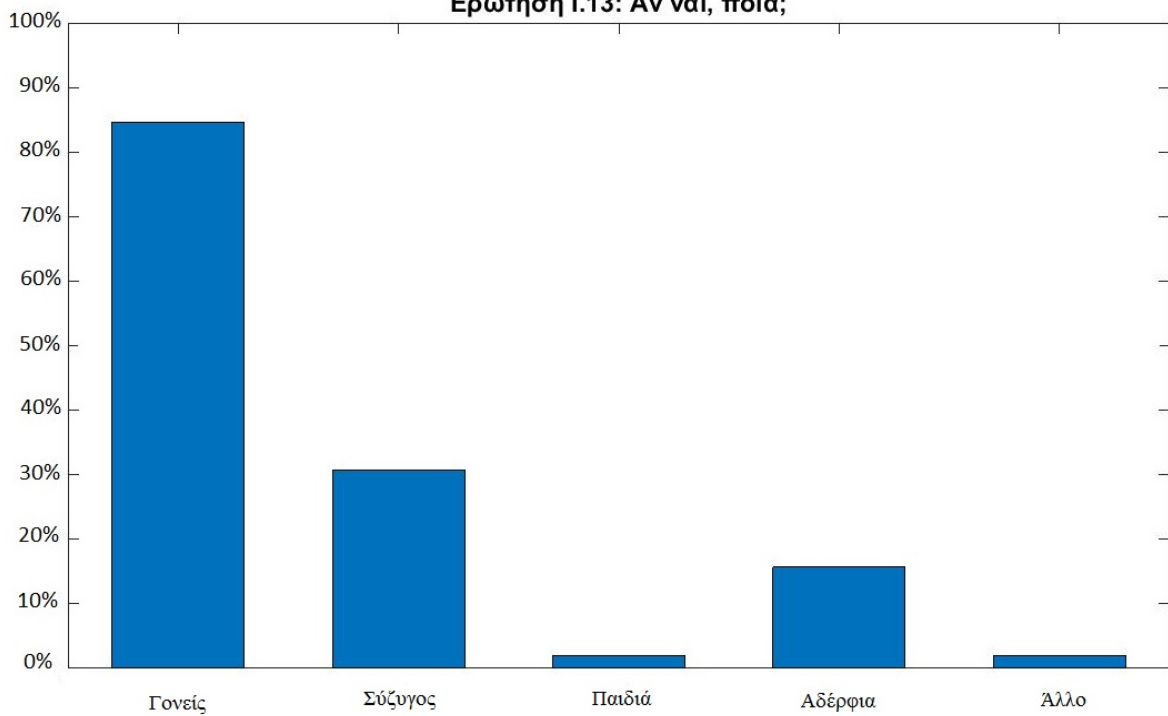
Ερώτηση Ι.10: Αν ναι, ποιος πληρώνει γι' αυτήν;

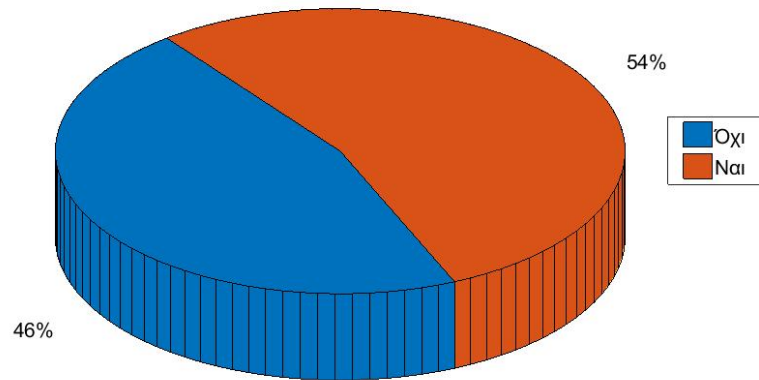
Ερώτηση Ι.12: Βρίσκονται άλλα μέλη της οικογένειάς σας στην Ελλάδα;

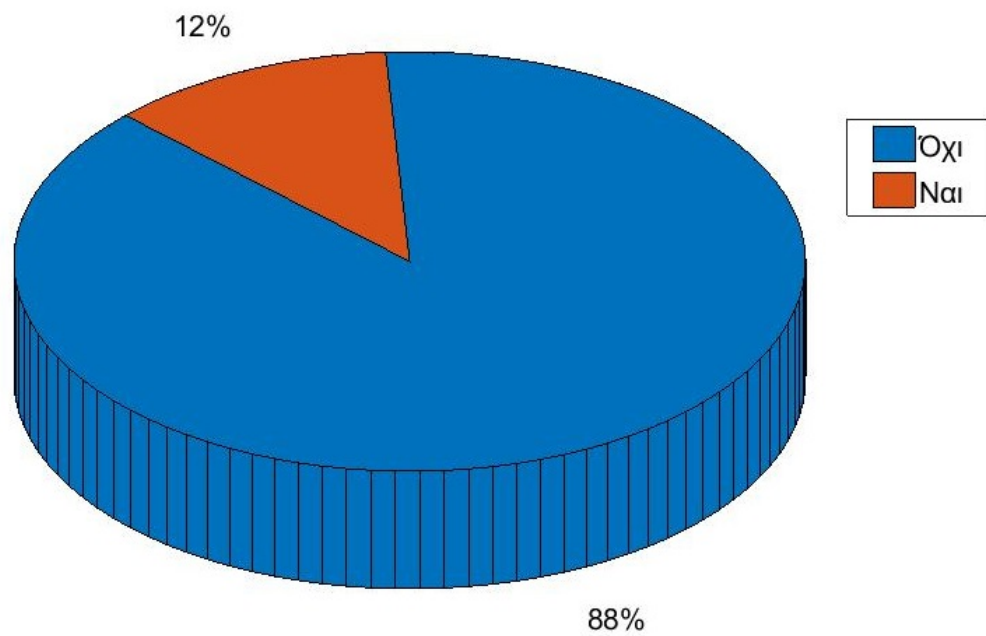
Ερώτηση Ι.13: Αν ναι, ποια;

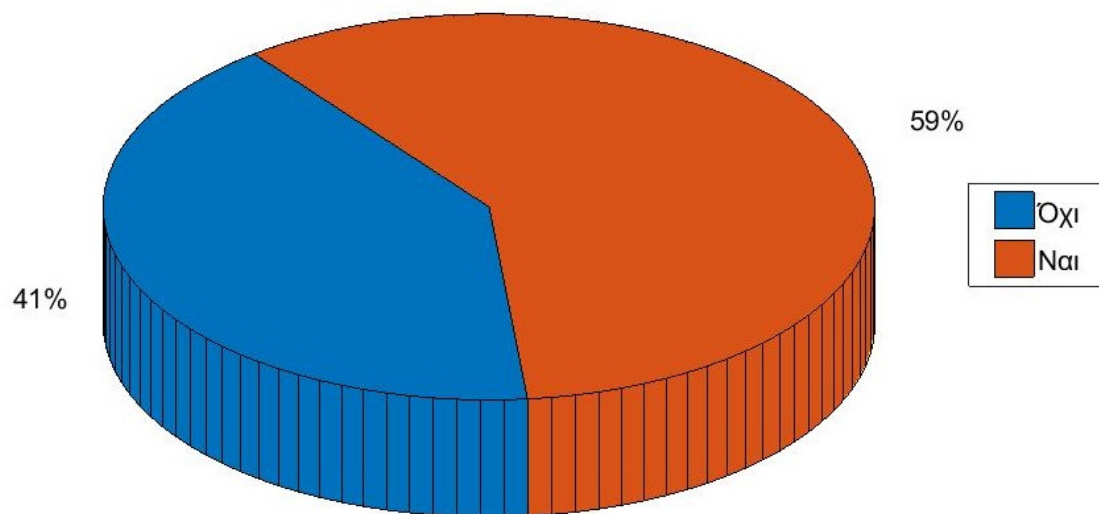
Ερώτηση Ι.14: Αν ναι, φοιτά κάποιο άλλο μέλος σε δημόσιο ελληνικό σχολείο;

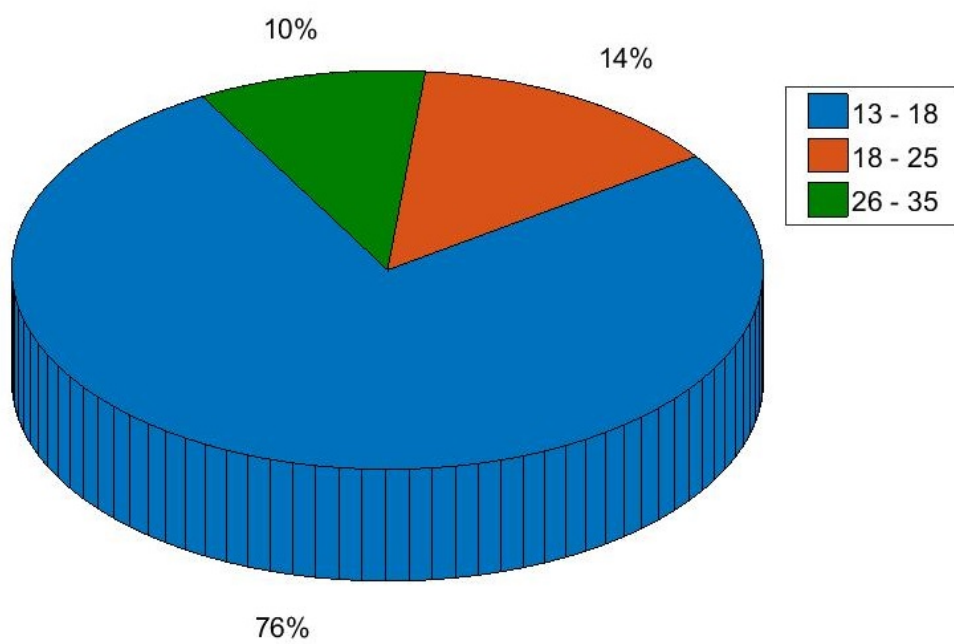
Ερώτηση Ι.17: Αντιμετωπίζετε κάποιο πρόβλημα στο σχολικό σας περιβάλλον;

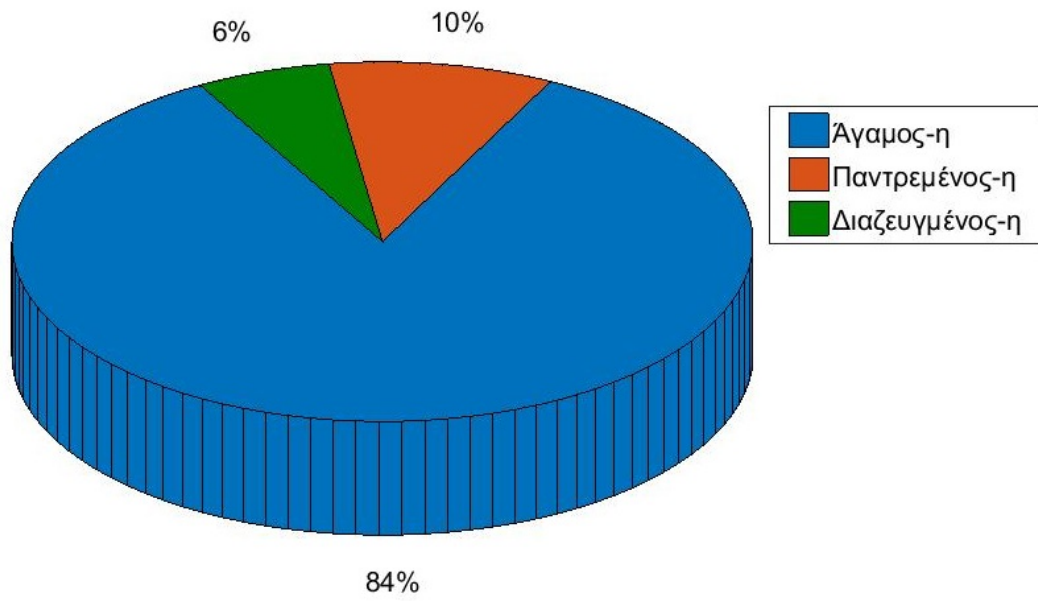
Ερώτηση I.18: Συμμετέχετε σε κοινωνικές εκδηλώσεις εκτός σχολικού περιβάλλοντος;

Ερώτηση II.2: Σε ποια ηλικιακή κατηγορία ανήκετε;

Ερώτηση II.3: Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Ερώτηση II.7: Μιλάτε κάποια άλλη γλώσσα πέρα από τη μητρική σας;

